

**“I am not a man but I am not a
woman either, I am not quite sure
what I am”**

**Om iscenesettelse og overskridelse av
kjønnskategorier i Uganda.**

Camilla Hagen Wenaas

Masteroppgave i sosialantropologi

Veileder: Jan Ketil Simonsen

Trondheim: November 2017

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Sammendrag

Kategorien transkjønn er en relativt nylig etablert sosiokulturell kategori i Ugandas LGBT miljø. Formålet med oppgaven er å bidra til en forståelse av denne utviklingen på bakgrunn av transkjønnede personers levde erfaring. Uganda har på mange måter blitt forbundet med eller blitt synonymt med homofobi i Afrika. Dette faktumet bør ikke usynliggjøre nyansene. Uganda har en kompleks historie før og etter kolonitiden og flere krefter har vært med på å forme dagens kontekst. Oppgaven ser nærmere på grunnleggende måter å klassifisere mennesker i kjønnskategorier. Majoritetsbefolkningen i Uganda i dag opererer med et klassifikasjonssystem som baserer seg på to kjønn og to former for seksualitet: mann og kvinne, og heteroseksuell og homoseksuell. Transkjønnede personer havner mitt i mellom de etablerte kjønnskategoriene, og personer som uttrykker kjønnsstransgresjon blir oppfattet som, og stigmatiseres som, homoseksuelle. Mange i majoritetsbefolkningen forsøker også å «korrigere» de som faller utenfor den heteroseksuelle dikotomien mann og kvinne. I oppgaven sammenlignes ulike sosiale situasjoner i dagliglivene til transkjønnede, hovedsakelig i Kampala, for å belyse hvordan transkjønnede utøver sin identitet og håndterer stigmatisering. Undersøkelsen viser at de transkjønnede håndterer denne situasjonen ut fra sine egne premisser, egen livssituasjon og kroppslige utgangspunkt. Det generelle heteronormative klassifikasjonssystemet om kjønn og seksualitet i majoritetssamfunnet påvirker også dynamikker innad i det organiserte LGBT-miljøet i Uganda, i forhold til autentisitet, organisering og resursfordeling. Oppgaven tilnærmer seg også de transkjønnedes daglige liv og erfaringer i samhandlingssituasjoner innad i LGBT-miljøet. Teoretisk kombinerer oppgavene Mary Douglas' systemperspektiv på klassifikasjon og Ervin Goffmans individperspektiv og teori om stigma, og Judith Butlers teori om utøvelse av kjønn. Kjønnsutøvelser som overskrider de dominante kjønnskategoriene og skaper posisjoner som «matter out of place» fører til kulturelle opprydningsaksjoner både i majoritetsbefolkningen og innad i LGBT-miljøet hvor de transkjønnede blir forsøkt skjøvet tilbake i de etablerte kategoriene.

Takk

Denne masteroppgaven er dedikert til de modigste og mest inspirerende menneskene jeg noensinne har møtt. Takk til hele LGBT-miljøet i Uganda og spesielt til alle mine transkjønnede nøkkelinformanter!

Takk til Sandra Ntebi, som hjalp meg å komme i kontakt med LGBT-miljøet i Uganda. Uten din hjelp ville ikke prosjektet vært mulig å gjennomføre. Takk til Apako Williams som åpnet sitt hjem og arbeidsplass for å gjøre det mulig for meg å få så mye innsikt i miljøet som mulig under feltoppholdet.

Jeg vil takke alle de som tok meg med på mange spennende eventyr og alle som inkluderte meg, stolte på meg og gjorde denne oppgaven både til en mulighet og en fantastisk opplevelse!

Jeg vil takke mine to veiledere, Jan Ketil Simonsen og Anne Kathrine Larsen for uvurderlig veiledning underveis i prosessen. Takk til Anne Kathrine Larsen i forbindelse med forberedelsen av feltarbeidet og den første veiledningen i etterkant. Takk til Jan Ketil Simonsen som dro meg i land etter enda et jobbopphold og sykdom i Uganda. Veiledningene har vært konstruktive, lærerike og veldig hyggelige samtaler.

Takk til Carla Dahl-Jørgensen og Harald Aspen for gode konstruktive skriveseminarer. Takk til alle mine medstudenter som gjorde dagene på lesesalen morsomme og lattermilde, ikke minst alle de gode ideene delt underveis.

Takk til familie og venner som har støttet meg underveis. Spesielt takk til min mor Monica Hagen Wenaas for all hjelp underveis. Uten deg ville oppgaven ha blitt mye dårligere. Takk også til min far Per Wenaas, for hjelp og støtte. Takk og stor klem til min sønn Erik Byarugaba Wenaas, for å være eksepsjonell og forståelsesfull når: «mamma bare må bli ferdig med å skrive et avsnitt til». En stor takk til min kjæreste Sam Perrin for å være en fantastisk barnevakt og oppmuntre meg underveis. Aller mest er jeg takknemlig for at du har dratt meg med på morsomme ting utenfor lesesalen, selv på slutten når dagene ble lengre.

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	6
1.1	Kapittelinndeling	9
1.2	Teoretisk rammeverk	10
2	Metodiske refleksjoner i møte med et sensitivt tema og en «utsatt» gruppe	14
2.1	Uganda: Kort oppsummert	15
2.2	Mitt første møte med Uganda	16
2.3	Hvordan jeg kom i kontakt med LGBT-miljøet i Uganda	17
2.4	Tilnærming til hemmeligholdelse	22
2.5	Deltagende observasjon og posisjonering i felten	23
2.6	Narrativer og forhandlinger om «virkeligheten»	25
2.7	Etiske betraktninger	26
2.8	«Jeg er ikke sikker på om jeg kan fortelle sannheten, jeg kan bare fortelle hva jeg vet»	27
2.9	Til slutt	28
3	En revurdering av homofobe Afrika	30
3.1	Hva er LGBTIQ?	31
3.2	Et «skeivt» tilbakeblikk	32
3.3	Den politiske debatten	34
3.4	Religiøs splid?	36
3.5	Hva gjør media?	36
3.6	Når prat blir til handling	37
3.7	Til slutt	39
4	De homofiles ansikt	40
4.1	Et transkjønnet fremspring eller transkjønnet usynlighet?	43
4.2	En sammenligning av kjønnskategoriseringer i Nigeria og Uganda	47
4.3	De homofiles ansikt	51
4.4	Stigmas påvirkningskraft i forskjellige livssituasjoner	57
4.5	Til slutt	59

5	Transkjønnede personers møter med dagligdagse livssituasjoner	61
5.1	Utfordringer i relasjoner til venner	62
5.2	Utfordringer i relasjoner til familie	64
5.3	Bill sin opplevelse av korrigeringsforsøk fra familien	66
5.4	Margareths opplevelser av korrigeringsforsøk fra familien	68
5.5	Sykdomsetiologier og korrigeringsforsøk	69
5.6	Sosioøkonomiske forskjeller og korrigeringsforsøk	70
5.7	Kjønnets ambivalens på arbeidsplassen	72
5.8	Møter med helsesystemet	74
5.9	Møteplasser i det offentlige rom.....	78
5.10	Hvordan unngå konflikter?.....	82
5.11	Bruk av transportmidler og mobilitetsutfordringer	84
5.12	Til slutt.....	86
6	Forhandlinger og kategoriseringer innad i LGBT-miljøet.....	87
6.1	LGBT miljøets oppbygning.....	88
6.2	To «transkjønnede» organisasjoner	89
6.3	Skal LGBT-miljøet ha store eller små organisasjoner?.....	91
6.4	Gruppetilhørighet.....	91
6.5	Forhandlinger om å passere	92
6.6	Hvordan passere, gjennom deklorative symboler?.....	93
6.7	Hvordan passere, gjennom regulative symboler?.....	95
6.8	«Helt KUCHU»	97
6.9	Dilemmaer når en person ikke passerer.....	98
6.10	En mulig konsekvens av å ikke passere	101
6.11	Hva gjør «oss» transkjønnet og hva gjør «dem» ikke?	105
6.12	Til slutt.....	108
7	Kategorisering, makt og motmakt: En konklusjon	109
8	Litteraturliste.....	111

1 Introduksjon

«I am not a man but I am not a woman either. I am not quite sure what I am».

Dette er noe den transkjønnede mannen Nick brast ut med da han og Apple skulle fylle ut et deltakerskjema før en AIDS konferansen i Sør-Afrika (Juli 2016). Til slutt krysset han av i boksen for kvinne. Han forklarte dette med at han har jo tross alt ikke gått igjennom noen kjønnskorrigerende kirurgi eller hormonbehandling. Da han kom til neste punkt på skjemaet møtte han på enda et nytt problem. Spørsmålet var «hvordan klassifiserer du din seksualitet? De fire alternativene var homofil, bifil, heterofil eller lesbisk. Her brøt Apple inn med:

«I always put heterosexual for questions like that, because I identify as a man and I am attracted to women».

Nick var fortsatt usikker, han krysser av i boksen hvor det stod lesbisk. Grunnen han oppgav var at han ofte blir oppfattet som å være en kvinne og når man er en kvinne som liker kvinner, da er man jo lesbisk, selv om han personlig ikke kjenner seg igjen i dette. Han fortalte videre at han hater slike spørsmål rundt seksualitet. «Sexuality is fluent» sa han og fortsatte:

I might identify as a man, be attracted to women and still have sex with a man. Sex is sex. Gender identity and sexuality are also two different things. I can be a man or a woman, independent of my biological sex, or maybe both. I can also be attracted to women, men or both, without this having anything to do with how I identify my gender.

Han så svært irritert og oppgitt ut. (Tenke seg til at det å fylle ut et lite skjema kunne være en slik forvirrende oppgave).

Uttalelsen til Nick illustrerer hovedformålet med denne oppgaven, som er å se nærmere på denne kompleksiteten rundt kjønn og seksualitet, i forbindelse med transkjønnede personer i Uganda. Jeg ønsker å belyse dilemmaet informantene mine møter i samhandling med både LGBT-miljøet (lesbian, gay, bisexual and transgender) og majoritetssamfunnet i Uganda.

Litteratur som omhandler transkjønnede og homoseksuelle diskuterer ofte årsaker til disse orienteringene. Er de rotet i biologi eller i sosiale faktorer? Dette kommer ikke til å være tema for oppgaven. Oppgaven undersøker grunnleggende måter å klassifisere mennesker i kjønns kategorier. Majoritetsbefolkningen i Uganda i dag opererer med et klassifikasjonssystem som baserer seg på to kjønn og to former for seksualitet: mann og kvinne, og heteroseksuell og homoseksuell. Transkjønnede personer havner mitt i mellom de etablerte kjønns kategoriene. Personer som uttrykker kjønnstransgresjon blir oppfattet som, og stigmatiseres som, homoseksuelle. De blir i Mary Douglas' teori om klassifikasjon, «matter out of place» (1977).

Judith Butler skriver i *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (1990), at vi blir mennesker gjennom kjønn. Den første handlingen som skjer etter fødselen er å bli klassifisert som et kjønn. Det er ved å bli et kjønn vi får en plass i verden. Om det oppstår forvirring til kjønn av et spebarn, er løsningen vanligvis en operasjon for så å kunne plassere spebarnet innenfor det dominerende klassifikasjonssystemet for kjønn et samfunn baserer seg på. Skulle et barn vokse opp og ikke ønske å bli klassifisert som det kjønn som ble bestemt ved fødselen, kan dette bli en utfordrende reise for denne personen. Denne reisen vil være forskjellig fra person til person og vil se annerledes ut, ettersom vilkårene i forskjellige samfunn er ulike.

Denne oppgavens problemområder er flere: Oppgaven problematiserer de grunnleggende måtene å klassifisere mennesker i kjønns kategorier i Uganda og hvordan transkjønnede personer og deres kjønnsuttrykk ikke passer inn i et heteronormativt klassifikasjonssystem. Oppgaven problematiserer hvordan transkjønnede opplever stigmatisering fra personer i den heteroseksuelle majoriteten, og undersøker hvordan de opplever at familie og venner forsøk å «korrigere» dem. Oppgaven undersøker også hvordan transkjønnede personer manøvrerer i dette vanskelige sosiale landskapet for å unngå stigmatisering. Til slutt problematiserer oppgaven hvordan generelle klassifikasjonssystemer om kjønn og seksualitet i majoritetssamfunnet også påvirker dynamikker innad i det

organiserte LGBT-miljøet i Kampala, i forhold til autentisitet, organisering og resursfordeling.

Transpersoner har blitt ansett som LGBT-kategoriens «skeiveste kategori». Grunnen til dette er fordi transpersoner utfordrer våre tanker om kjønn i tillegg til seksualitet. Transpersoner består av et stort mangfold av kombinasjoner, som historien i begynnelsen av kapitlet viser, kjønnsidentitet og seksuell orientering på ulike måter som gjør det vanskelig å lage en definisjon som inkluderer spekteret av kombinasjoner som karakteriserer de forskjellige transepersonene. Kategorien kan inkludere alt fra personer som identifiserer seg som et annet kjønn enn de er født med biologisk, til de som ikke ønsker å bli klassifisert etter den binære kjønnsmodellen (mann/kvinne). Her finner man personer som opplever å identifisere seg som både mann og kvinne, eller noe midt imellom.

Et fellestrekk ved transkjønnede personer er et divergerende kjønnsuttrykk. Hva som menes med et divergerende kjønnsuttrykk er uttrykk hvor en persons kjønnsattributter (fysiske tegn, handlingstegn, tekstuelle tegn, stereotyper, maktdynamikk og seksuell orientering), ikke samstemmer med konvensjonelle kjennetegn knyttet til hvordan mennesker i samfunn oppfatter kjønn (mennesker som befinner seg på et bestemt sted og tidspunkt i historien). Samfunn i store deler av verden i dag, oppfatter personer som kjønn gjennom et binært kjønnssystem oppdelt i mann og kvinne. Med kjønnskategorien mann og kvinne følger det flere assosiasjoner, normer og regler som menneske i stor grad holder seg til. Transpersoner faller utenfor dette systemet, ved ikke å uttrykke hva som forventes av dem biologisk (Shaw og Ardener 2005). I tillegg skriver Judith Butler (1990) at alt kjønn er sosialt kjønn, fordi hva vi ser på som et menneskets biologiske kjønn, blir sosialt med en gang vi snakker om det. Vi gjør biologien sosial, ved å verbalisere hva som forbindes med dette kjønnnet.

Selv om transpersoner ofte er mest synlig i det sosiale rom har de i stor grad vært usynlige i kampen om LGBT rettigheter. Dette er blitt omtalt som transkjønnet usynlighet. Aktivister har begrunnet dette med at transkjønnede personer er ansett å forvirre det større politiske budskapet til aktivistene, som er rettigheter for homoseksuelle. Fokuset på homoseksualitet når det er snakk om LGBT-kategoriene overskygger ofte aspekter omhandlende kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. En usynliggjøring av transkjønnskategorien vil derfor kunne føre til en begrenset forståelse av konteksten. Siden transpersoner er svært synlige i en sosial kontekst resulterer dette ofte i at represalier mot homoseksualitet ender opp med å bli rettet mot transkjønnede og/eller kjønnsstransgresjon. Om fokuset helt

og holdent ligger på homoseksualitet og ikke kjønnsstransgresjon vil ikke dette aspektet bli anerkjent og forståelse av situasjonen vil utebli (Currier 2015). Under mitt feltarbeid i Kampala var transkjønnskategorien i anmarsj. En kategori som nå er anerkjent i LGBT-miljøet, støttet av egne organisasjoner og en egen sosial og politisk agenda. Her har det derfor blitt viktig for transpersoner i organisasjonene å få frem hvordan de skiller seg ut fra de øvrige LGB-kategoriene. Dette skillet belyses også av LGB-kategoriene i forskjellig grad i ulike situasjoner. På denne måten legitimeres trans som kategori og synlighet i en kontekst av aktivisme. Her observerte jeg en del forhandlinger innad i LGBT-miljøet, blant annet om hvorvidt LGB-agendaen og den transkjønnede agendaen skal være separate, slik at alle kategoriene blir synliggjort eller stå samlet og samarbeide for å fremme LGBT-rettigheter som helhet.

1.1 Kapittelinnledning

I første kapittel presenteres metoden for datainnsamling som legger grunnlaget for oppgaven. Her ser jeg spesielt på utfordringene ved å gjøre feltarbeid på en utsatt og stigmatisert gruppe mennesker og som i tillegg fokuserer på kjønn og seksualitet, som er sensitive temaer. Dette er viktige faktorer som har påvirket fremgangsmåtene i feltarbeidet.

I kapittel to undersøker jeg sammenhenger mellom historiske, politiske, religiøse faktorer og medias rolle for å belyse situasjonen til LGBT-personer i Uganda i dag. Den historiske konteksten er viktig for å få en bedre forståelse av både de religiøse og politiske kreftene i landet og for å kunne få et mer nyansert bilde av Ugandas forhold til homoseksualitet. Et annet viktig bakteppe, som jeg også presenterer kort i kapittel to er de forskjellige kategoriene i LGBT. Dette for å gjøre det lettere for leseren å følge med videre i oppgaven.

Videre følger 3 empiriske kapitler som tar for seg transpersonenes levde erfaringer og ulike perspektiver på transkjønnskategorien som kommer frem i deres erfaringer, både innad i LGBT-miljøet og i forhold til majoritetssamfunnet. Formålet er å få en bedre forståelse av samspillet mellom transkjønnede personer i Kampala og miljøet rundt personene. Kapittel 3 tar utgangspunkt i trans som «fenomen» og viser hvordan de transkjønnede i Uganda blir de homofiles ansikt, gjennom å belyse sammenhengen mellom kjønn og seksualitet. Her argumenterer jeg for at transkjønnede personer blir de homofiles ansikt på grunnlag av deres kjønnsuttrykk. I kapittel 4 drøfter jeg forskjellige situasjoner i de transkjønnede

personene sine hverdager for å se på hvordan transkjønnede personer opplever det å være «de homofiles ansikt» i Uganda og hvilke konsekvenser dette har. Hvordan deres ambivalente kjønnsuttrykk gir transkjønnede personer et stigma og hvordan de håndterer stigmatiseringen i hverdagen. I kapittel 5, retter oppgaven seg mot LGBT-miljøet i Kampala og undersøker nærmere hvordan miljøet på gruppenivå struktureres igjennom tilhørighet til seksuelle minoriteter. Her oppstår forhandlinger rundt organiseringen av miljøet og hvordan forskjellige kategorier skal klassifiseres. Med tanke på inkludering og ekskludering av indre og ytre identitetsuttrykk og hvem som «passerer» i bestemte kategorier og hvem som ikke gjør det. Ikke minst, hva som skjer når en person ikke passerer som en bestemt kategori.

I konklusjonen samles trådene fra de øvrige kapitlene for å tydeliggjøre hvordan transkjønnede personer i Uganda, i dagens sosiale og politiske miljø, blir dratt i forskjellige retninger når de blir forsøkt klassifisert. Både LGBT-miljøet og det Ugandiske samfunnet tillegger transepersonene forskjellige karaktertrekk og forventninger, samtidig som forståelsen av transkjønnskategorien fortsatt er fersk i en ugandisk kontekst og under debatt av transepersonene selv.

1.2 Teoretisk rammeverk

Det å tale makten imot, si sannheten og gi løfter om glede, å knytte sammen opplysningen, frigjøringen og de mangfoldige former for vellyst, å opprettholde en diskurs hvor man forbinder begjæret etter viten, viljen til å forandre loven og lystens lovende have – dette er det uten tvil som holder ved like vår utrettelige tale om kjønnet i undertrykkerens språk. (Sitat av Foucault 1999 i Lorentzen og Muhleisen 2006: 54).

Dette er hva Foucault kaller undertrykkeshypotesen og hva som menes med dette er at ved å belyse makten, så eksisterer den. De som tør å tale makten imot, eller prøver å oppnå frigjøring igjennom opplysning og viten, skaper ikke nødvendigvis deres ønskede frigjøring, men forhindrer å løsrives fra undertrykkerens språk. Hva som menes med dette er ikke at mennesket ikke opplever undertrykkelse, og Foucault skriver videre at kjønn og seksualitet er området som sterkest har vært, og er regulert av samfunnet. Ved å gå tilbake til 1700 tallet viser han hvordan seksualiteten ble utsatt for kontroll og forbud. Språk og uttrykk som kunne knyttes til kjønn og seksualitet, skulle kontrolleres og

sensureres. I løpet av 1800-tallet ble kjønnet og seksualiteten gjenstand for medisinsk oppmerksomhet – deretter ble avvikene og diagnosene etablert fortløpende. Så sent som i 1949 ble Simon de Beauvoirs bok *Det annet kjønn* satt på pavens forbudsliste. Blant annet fordi den satt spørsmålsteget ved kvinnens eksistens. Beauvoir skrev at kvinnen som samfunnet ser henne, er ikke noe annet enn samfunnets egen konstruksjon. Samfunnets kvinne finnes ikke noe annet sted enn i samfunnet (Beauvoir 1949: 5-19).

Det er slike forbudshistorier som har ført til påstanden om kjønnets og seksualitetens undertrykkelse. For å kartlegge et avvik eller for å stille en diagnose, for å kontrollere eller forby en praksis ved å regulere gjennom lovverk, kreves omfattende kunnskap om det som skal kartlegges, forbys eller kontrolleres. Hvilken annen institusjon enn kirken er det som snakker så høylytt om homofili? Kirken er altså avhengig av nøye å undersøke og å snakke om homofili. Gjennom kirkens språkliggjøring av homofili skapes det også mulighet for motstand blant kristne homofile. Kontroll og forbud har altså motstand som effekt. Man er ikke entydig et offer for en annens makt, man er selv et instrument for motmakt. Heteroseksualitet trenger homoseksualitet som avvikskategori for å fremstå som naturlig og normal. Undertrykkelsens språk har altså i seg et bud om frihet. Det oppstår slik en paradoksal situasjon: Forbudet selv åpner opp for en endring som undergraver forbudets intensjon, nemlig å bringe kjønnet og seksualiteten til taushet. (Kunnskapen gir restriksjoner, restriksjoner gir motstand). Et annet vesentlig forhold knyttet til kjønnets og seksualitetens undertrykkelse er at det gjennom de kontrollinstanser som har blitt etablert, oppstår nye praksisområder.

Man må ikke forestille seg kjønnet som en autonom instans som i tillegg produserer seksualitetens mangfoldige virkninger langs hele sin kontaktflate med makten. Kjønnen er tvert om det elementet i seksualordningen som er mest spekulativt og som makten setter i verk i sitt grep om kroppene og deres materialitet, deres krefter, deres energier, deres sansefølelser og deres nytelser. I tillegg utøver kjønnet en mer praktisk rolle, ikke bare teoretisk. Alle og enhver må nemlig passere igjennom kjønnet – denne imaginære størrelsen som er fastsatt av seksualitetsanordningen – som hjelper til å oppnå selvforståelse, for å få tilgang til kroppens totalitet, for å skaffe seg en identitet. Ved en omveltning som utvilsomt for lenge siden ble innledet i det skjulte – med tanke på den tiden man benyttet de kristne forbudsregler for kroppen – har vi nå kommet til det punktet at vi for å forstå oss selv, søker i det som gjennom så mange århundrer er vært betraktet som galskap. For å få tilgang til kroppens mangfoldighet oppsøker vi det ved den som så lenge var brennmerket og som et slags sår, for å skaffe oss

en identitet søker vi det vi oppfatter som en dunkel drift uten navn. At et kjønn og en seksualitetens historie må altså ikke referere til kjønnets instans, men vise hvordan kjønn er historisk avhengig av seksualiteten. Man må ikke plassere kjønn på virkelighetens side og seksualiteten på illusjonens side. Seksualitet er et meget reell, historisk faktorer og det er den som har frambrakt kjønnsbegrepet som et spekulativt element som var nødvendig for dens funksjonsmåte. Man må ikke tro at man ved å si ja til kjønn, sier nei til makten. Tvert imot følger man da den allmenne seksualitetsanordningens retning. Det er kjønnsinstansen man må frigjøre seg fra hvis man vil sette kroppene, nytelsene og vitensformene i deres mangfold og deres mulige motstand opp mot maktens grep ved hjelp av en taktisk vending av de ulike seksualitetsmekanismene (Foucault 1999), (Lorentzen og Muhleisen 2006).

Ifølge Foucault og det praktiske element rundt kjønn, det å passere som et kjønn er det samme som å bli et menneske. Et fullt og helt menneske i samfunnets forstand, men dette betyr også at man blir bundet til en rekke diskurser. Disse diskursene ifølge Foucault, er rådende forestillinger som illustrerer idealene i samfunnene man befinner seg i. De rådende forestillingene og idealene bestemmes av de med makten til å «danne» definisjonene. Dette er Foucault sitt prinsipp til det mest elementære. Dette prinsippet er noe den Foucault inspirerte teoretikeren Judith Butler på mange måter bruker i kjønnsforskningsdebatten. Hun tar utgangspunkt i en poststrukturalistisk tankemåte og har hatt stor innvirkning på hva som går under merkelappen skeiv teori. Et av Butler (1990) sine begreper, som jeg ønsker å bruke i denne oppgaven er hvordan performative aspekter ved kjønn påvirker hvordan vi oppfatter hverandre.

Under tidlige faser av sitt forfatterskap skriver hun primært om iscenesettelse og/eller opptreden av kjønn. Deretter utvikler forfatterskapet seg til å omhandle hva hun nå kaller performativet. De performative aspektene ved kjønn retter seg mot hvordan språklige og kroppslige ytringer og uttrykk repeterer normer for kjønn og danner grunnlag for sosial og kulturell kjønnspraksis. Kjønnsidentitet er en diskursiv effekt skriver Butler. Det å være kvinne eller mann handler om bestemte måter å repetere spesifikke iscenesettelser på. Igjennom iscenesettelser siterer vi kulturspesifikke konvensjonelle måter å opptre som kjønn på, hvilket betyr at repetisjonene er normativt regulert.

For å spesifisere denne iscenesettelsen i oppgaven, kommer jeg til å bruke Kate Bornsteins (1995) kategorisering av kjønnsattributter. Hun deler kjønnsattributtene inn i: Fysiske tegn som her inkluderer ytre uttrykk som hår,

klær, kropp, stemme, hud og bevegelser. Handlingstegn som her inkluderer manerer, hvordan man okkuperer rommet. Tekstuelle tegn som dokumenter, historier, navn og personer man blir relatert til, oppdiktet eller reelle. Stereotypier som her forstås på grunnlag av hva som assosieres i samfunnet som et spesifikt kjønn. Eksempelvis kulturelle arketyper som at kvinner er det svakere kjønn, dum blondine, sterk og stille og så videre. Maktdynamikk, som er måter å kommunisere på og seksuell orientering som tegn, som er heteroseksualitet i den dominante kulturen og homoseksualitet i det LGBT-miljøet. Sist men ikke minst, vitenskapen og det biologiske kjønn, hvor personen klassifiseres etter kromosomer og reproduktive organer i kombinasjon med kroppstype. Samspillet mellom disse faktorene og deres utførelse utgjør de transkjønnede personenes «performance» av kjønn og illustrerer hva Butler skriver i boken «bodies that matter» (1993): Vi er ikke kjønn, vi gjør kjønn.

Jeg ønsker å kombinere Foucault og Butler sitt perspektiv på kjønn og seksualitet med Douglas (1966) sitt rammeverk angående samfunnets klassifiseringsmekanismer. Med et fokus på hva hun kaller ytre grenser og indre linjer og hvilke krefter og farer rammeverket kan by på. Her i forhold til hvordan samfunn klassifiserer, kategoriserer og forholder seg til elementer som faller litt utenfor dette klassifikasjonssystemet. Dette klassifikasjonssystemet er forskjellig i ulike samfunn, men mekanismene for å håndtere personer eller fenomener som havner utenfor disse klassifikatoriske systemene er mer eller mindre generelle, ifølge Douglas (1966).

I oppgaven er omklassifisering, eliminering og korrigeringsstrategier trukket frem, i sammenheng med samfunnets håndtering av de transkjønnede personenes kjønnstransgresjon, som fører til at de faller utenfor klassifikasjonssystemet til kjønnskategorien. For å unngå disse konsekvensene, bruker de transkjønnede personene strategier som kan gjenkjennes i Goffmans bok *Stigma* (1963) for å håndtere stigmaet som følger med å falle utenfor samfunnets klassifikasjonssystem. I følge Goffman kan strategiene folk tar i bruk for å unngå stigma grovt klassifiseres som å skjule, dekke over, passere eller å holde seg unna ulike situasjoner.

Ved å kombinere Douglas sitt systemperspektiv og Goffman sitt individperspektiv, skal jeg forsøke å belyse hvordan transkjønnede personer i Uganda håndterer ulike situasjoner i dagliglivet, som aktører i møte med et samfunn og et klassifikatorisk system hvor de havner på utsiden.

2 Metodiske refleksjoner i møte med et sensitivt tema og en «utsatt» gruppe

Når man skal ut i felten, må man først og fremst velge seg ut et tema/fenomen, en gruppe og/eller samfunn og sosiale situasjoner hvor man kan observere, delta og kommunisere med de relevante personene. LBGT-miljøet i Uganda er en gruppe mennesker som er relativt vanskelig å komme i kontakt med. De kan også klassifiseres som en utsatt gruppe (Spradley 1980). For å komme i kontakt med en utsatt gruppe det er nødvendig å gå igjennom flere sjekkpunkter før man oppnår adgang til denne gruppen. I LBGT-miljøet i Uganda er dette nødvendig fordi gruppen krever hemmelighetsholdelse på grunnlag av situasjonen som omgir dem. For meg bestod disse sjekkpunktene av flere personer jeg måtte møte og snakke med, før jeg fikk adgang til miljøet. Seksualitet er også et tema som blir regnet som et sensitivt tema. Definisjonen på et sensitivt tema inkluderer alt som kan sette deltagerne i fare, eller hva som kan bli oppfattet som påtrengende, privat, stressende eller hellig (Barrett og Green 2011).

Mitt feltarbeid undersøker altså situasjonen til en utsatt gruppe og omhandler i tillegg et sensitivt tema. Hvordan påvirket dette feltarbeidet og fremgangsmåten?

Det å la felten oppsluke meg (kroppsliggjørelse), det å la felten trenge helt inn i beinmargen ble veldig viktig for meg, mer enn å bare se sammenhengen mellom antropologisk metode og teori (Stoller 1989). I starten av feltarbeidet prøvde jeg både å få med meg hele den Ugandiske konteksten i tillegg til så mye «innsideinformasjon» om LBGT-miljøet som mulig. Dette viste seg å være en umulig jobb. Etter hvert som feltarbeidet utviklet seg tok LBGT-miljøet mer og mer av min tid. Dette kan jo ha både positive og negative virkninger på resultatet,

men det bidro i hvert fall til at jeg har fått mye informasjon om LGBT-personers hverdager og deres livserfaringer.

De språklige barrierene var ikke så store som fryktet, de fleste i Kampala og de fleste jeg hadde jevnlig kontakt med snakket bra engelsk, som har ført til at mine informanters narrativer står sterkt i denne oppgaven. På denne måten har jeg prøvd å gjøre deres stemme fremtredende. De menneskene jeg hadde kontakt med som ikke snakket så godt engelsk, lærte jeg meg å forstå over tid. Jeg hadde begrenset kunnskap om Luganda, (det mest brukte språket i sentral Uganda), selv om denne «kunnskapen» økte gradvis, skjedde dette mer langsomt enn ønsket. Den harde realiteten er rett og slett at det å lære seg nye språk, spesielt et språk fra en helt annen språkgruppe enn sitt eget, er svært komplisert. I slutten av feltarbeidet fant jeg ut at jeg klarte å følge med på hva slags tema informantene snakket om, men hvordan de posisjonerte seg til dette tema og nyansene i samtalen var vanskeligere. Denne åpenlyse språkbarrieren og vanskelighetene å tillære seg et nytt språk, er også en god grunn til å forsvare antropologiens metode om langvarig feltarbeid (Borchgrevink 2003).

2.1 Uganda: Kort oppsummert

Republikken Uganda, ligger i øst – Afrika og grenser til Kenya i øst, Sør-Sudan i nord, den demokratiske republikken Kongo i vest, til Rwanda i sør - vest og Tanzania i sør. Uganda ble selvstendig fra den britiske kolonimakten den 9. oktober i 1962, et resultat av et valg avholdt i 1961. Hovedstaden Kampala ligger sentralt i Uganda med en populasjon på ca. 1, 5 millioner innbyggere (City Populations 2009). Uganda har en historie preget av lange perioder med politisk turbulens, krig og uroligheter. Uganda er et land som fortsatt sliter med mye korrupsjon og mangel på menneskerettigheter. Siden frigjørelse fra britisk styre i 1962 ble landet styrt som et demokrati av presidenten Obote, men det tok ikke lang tid før general Idi Amin tok over makten ved et politisk kupp i 1971. Idi Amin sitt styre var preget av brutalitet mot alle som var i hans opposisjon. Hans styre varte til 1976 og endte med at han flyktet til Libya (Holan 2009). Den nåværende president Yoweri Museveni, fikk makten i 1986 og har i stor grad stabilisert landet, med unntak av en langvarig krig nord i landet. En krig som nå har vart i lang tid. En krig som i stor grad har vært ledet av en militær opprørsgruppe (LRA), Lord's resistance army opprettet i 1987. Krigen har nylig dempet seg betydelig (FN – sambandet 2009 i Holan 2009).

2.2 Mitt første møte med Uganda

Da jeg begynte på sosialantropologi som bachelorstudent var jeg fast bestemt på at jeg skulle ta en master, og grunnen til dette var først og fremst feltarbeidet. Det var noe forlokkende med tanken på å vase rundt i jungelen og samtidig oppdage noe nytt og spennende. Tanken på å oppdage nye sivilisasjoner slik Livingstone og andre oppdagere gjorde på 1800 tallet var det bildet jeg satt med første skoledag. Et bilde som på mange måter er blitt borte med årene. Men på feltarbeid det skulle jeg og det gjorde jeg. Endelig satt jeg og Erik (sønnen min på 4 år) på flyet til Uganda og da vi landet i Entebbe og gikk av flyet så Erik opp på meg og spurte: «Mamma, er vi fremme i Uganda nå? Hvor er løvene?» Han har jo sett på løvenes konge og vet at i Afrika, lever løvene.

De første dagene var hektiske. Vi skulle bo i en leilighet som ikke lå så langt unna familien til Erik. (Faren til Erik er Ugander og har en del av familien sin boende i landet). Dette skulle forhåpentligvis gjøre oppholdet vårt enklere, ved at Erik kunne være hos familien sin når feltarbeidet og barnehagetimene krasjet. Førsteintrykket var dog sjokkerende, leiligheten var helt tom for møbler og andre nødvendigheter for at boforholdene ikke skal være uutholdelige. Dette førte til litt desperasjon i starten, jeg måtte jo gjøre boforholdene komfortable, spesielt for sønnen min. Det tok 5 dager å få boligen i orden og de neste 2 ukene ble brukt til å bli kjent med familien til Erik. Det var bryllup på gang, dette førte til at vi ble bedt på Okuchala, som blir regnet som det første møtet mellom de to familiene som skal forenes. Det er under dette møtet at mannen ber kvinnens familie om lov til å gifte seg med henne og en eventuell brudepris forhandles. Jeg ble fortalt at i sentral Uganda har disse forhandlingene endret seg den siste tiden. Det er ikke lenger nødvendigvis slik at mannen må gi en spesiell sum eller et spesielt antall kyr, høner og geiter, (dette kommer an på familien og deres opprettholdelse av brudeprissystemet). Ofte blir det heller sett på som frekt om mannen og hans familie ikke bidrar, og det blir foretrukket at mannen gir det han ønsker, i stedet for hva som kreves. Ikke for å hoppe for mye frem i fortellingen, men da introduksjonen (den mer «tradisjonelle» delen av bryllupsprosessen) var holdt, ble jeg overrasket over antall høner som ble slept inn i området, et par kyr, flere store stråsekker med kokebananer, i tillegg til flere «moderne» innslag (som TV, kjøleskap, og masse øl). Under Okuchalaen var kjønnsdelingen ganske tydelig. Situasjonen gjorde kanskje et ekstra stort inntrykk på meg fordi dette var første gang i mitt liv jeg har sett denne graden av kjønnssegregering. Her var det kvinnene som lagde maten, fikset, passet på at alle hadde nok å drikke og passet på at barna hadde det bra. (Selv om det må bemerkes at dette ikke var noen

vanskelig jobb, siden barna bare løp rundt og lekte, de hadde nok å gjøre ved å være med hverandre). Her fantes det også et generasjonsskille, det var tydelig de unge kvinnene som tok ansvaret for arrangementet. De eldre damene fikk i større grad lov til å ta seg fri, sette seg ned og skravle. De yngre jentene ville igjen ikke ha noe spesielt ansvar, men ble bedt om å hjelpe til litt her og der, det skal sies at det samme gjaldt for de yngre guttene. De mennene som hjalp til med forskjellige oppgaver som å servere mat, eller gikk rundt med vaskevann før måltidene, ble kalt for ydmyke menn.

2.3 Hvordan jeg kom i kontakt med LGBT-miljøet i Uganda

Etter tre uker i Uganda fikk jeg endelig kontakt med personen som skulle vise seg å være personen som åpnet dørene for meg. Hun heter Dr. Patricia Litho og jobber hovedsakelig for «Head Communication for Community Outreach Rural Electrification Agency». Det tok dessverre litt tid før jeg klarte å etablere den første kontakten med LGBT-miljøet. Dette var hovedsakelig fordi jeg var nødt til å gå igjennom flere ledd før jeg fikk innpass, i tillegg til at feltarbeidet startet i perioden før presidentvalget. Prosessen for å opprette kontakt med LGBT-miljøet foregikk slik at jeg først ble satt i kontakt med Dr. Litho gjennom en kontakt jeg var heldig å ha gjennom mitt nettverk i Norge. Dr. Litho satt meg deretter i kontakt med Patrik, en som har jobbet med LGBT-miljøet i sammenheng med et universitetsprosjekt. Etter å ha hatt et lite møte med Patrik, hvor vi snakket litt om prosjektet mitt, LGBT-miljøet og deres utfordringer, ga han meg en liten innføring av hva jeg kunne vente meg og hvordan han selv hadde tilnærmet seg miljøet. Han fungerte også som en siste kontrollinstans for at mine kommende LGBT kontakter skulle være sikre på at jeg ikke var en fare for sikkerheten deres.

Dette møtet førte til at jeg ble satt i kontakt med Nina. Introduksjonen var midlertidig litt misvisende. Da jeg først møtte Nina, fikk jeg beskjed om at dette var lesbenes leder. Etter å ha blitt bedre kjent, fikk jeg vite at Nina identifiserte seg som trans. Han var en transkjønnet mann, ikke lesbisk. Patrik kan ikke bli holdt ansvarlig for denne misforståelsen, det er nemlig slik at Nina fremstiller seg selv som lesbisk i nasjonale og internasjonale kontekster. Dette begynte med at han ikke ønsket å skape forvirring i ugandiske medier og han måtte deretter opprettholde et konsistent bilde av seg selv i det offentlige. Han forklarte seg også med at han heller ikke nødvendigvis ser ut som hva han oppfatter andre forestiller seg at en transkjønnet person skal se ut. Det blir rett og slett for mange elementer som skaper diskusjon og spørsmål. Dette forteller Nina at han ikke orker til daglig

og derfor holder seg til å bli klassifisert som lesbisk i stedet for trans. Hva som menes her med at Nina ikke holder seg til forestillingene om en transkjønnet mann, angående den fysiske fremtoningen. Nina har svært kvinnelige former, store hofter, store bryster og et mykt feminint ansikt, noe som ikke stemmer med forestillingen om en transkjønnet manns fysiske fremtoning. Det som ofte forventes av en transkjønnet mann er at personen prøver å se så mannlig ut som mulig. Selv uten tilgang på kjønnskorrigerende behandlinger, prøver som oftest de transkjønnede mennene å gi et så mannlig kjønnsuttrykk som mulig. Ved å forme kroppen til å bli så mannlig som mulig, (binde brystene, bruke mannlige klær og trene for å oppnå en muskuløs kropp som lettere assosieres med mannlighet). Personer som av forskjellige grunner ikke holder seg til disse standardene, utvikler andre strategier i forhold til møter med samfunnet og/eller LGBT-miljøet. Disse strategiene skal diskuteres senere i oppgaven.

Etter at kontakten med LGBT-miljøet ble opprettet så møtte jeg på enda en utfordring. Hvordan jeg kombinere feltarbeidet og samtidig ta meg av sønnen min? Det var jo ikke akkurat slik at personer i LGBT-miljøet var tilgjengelige fra 8 til 4. Panikken spredte seg da jeg innså at dette kom til å bli et stort problem. Det tok et par dager før jeg endte opp med å spørre Mama Joshua om hjelp. Mama Joshua passet på området rundt leilighetene, en kombinasjon av vaktmester, vaskehjelp og portvakt. Hun bodde i et lite hus ved den ene parkeringsplassen sammen med mann og tre barn. (Det var 3 parkeringsområder i sammenheng med leiligheten jeg bodde i). Hun var også gravid igjen. De fleste familiene i området betalte henne for forskjellige tjenester som trengtes i husholdet. Hun sa seg villig til å hjelpe meg med Erik de kveldene jeg hadde arbeid i sammenheng med feltarbeidet. Erik var også blitt veldig glad i sønnen hennes Joshua. Det viste seg fort at dette var et godt opplegg for både Erik og feltarbeidet. Til gjengjeld for hjelpen ga jeg henne litt penger på slutten av uken. Hun spurte aldri om dette og oppga aldri en pris. Jeg spurte litt rundt hva dette burde koste også la jeg på litt ekstra, fordi hun var så hyggelig. Erik spiste også hos henne innimellom så når jeg var på markedet, kjøpte jeg litt kjøtt og fisk til henne og familien. Eller noe annet hun hadde lyst på, hun var jo tross alt gravid. Jeg fikk ofte høre av henne at jeg skjemte henne bort, «hva skulle hun gjøre da jeg dro tilbake til Norge»?

I begynnelsen av feltarbeidet satt Nina opp intervjuer, slik at jeg skulle bli kjent med noen personer fra LGBT-miljøet. Disse menneskene utvekslet jeg kontaktinformasjon med, så vi kunne treffes ved flere anledninger. Han tok meg også med til flere forskjellige LGBT organisasjoner. I Kampala alene finnes det rundt 11 forskjellige organisasjoner (sexualminorities.com). Disse kartla jeg og

fikk undersøkt hvilke ulike behov de forskjellige organisasjonene skulle ta seg av. De fleste av organisasjonene er registrert som medlemsorganisasjoner hos paraplyorganisasjonen SMUG (Sexual Minorities Uganda). Etter å ha besøkt en del av organisasjonene, og snakket med deres ledere og medlemmer kom det frem flere gnisninger i miljøet. Omhandlende temaer om hvordan kampen om deres rettigheter skulle foregå, hvilke engasjementer som var viktige og hvordan de forskjellige LGBT-kategoriene skulle karakteriseres, klassifiseres og prioriteres. Disse gnisningene skal jeg for øvrig komme tilbake til i kapittel 6. Denne introduksjonen til miljøet åpnet mange dører. Det gjorde at jeg litt etter litt kunne bevege meg fritt på de ulike arenaene LGBT-personene befant seg i. Dette samarbeidet førte meg også til forskjellige deler av Uganda. I sammenheng med utgivelsen av et magasin kalt Bombastic, produsert av KUCHU times. KUCHU times er en LGBT nyhetskanal som for det meste opererer via internett, i tillegg til et årlig magasin som skal informere om årets hovedpunkter i LGBT-miljøet og noen valgte temaer angående LGBT bekymringsområder: (Overgangen fra mann til kvinne og/eller kvinne til mann, binding og forhold). Dette årets utgave tok hovedsakelig for seg transkjønnede personers utfordringer når det kommer til å gjennomgå en slik overgang i et land med få muligheter for akkurat dette. I tillegg til noen historier om aksept for en variasjon innad i LGBT-miljøet og hverandres valg. Temaer som også ubevisst har blitt en del av denne oppgaven, men som kanskje ved nærmere ettertanke ser ut til å være emner som akkurat nå opptar LGBT befolkningen i Uganda.

Utgivelsen av dette magasinet tok meg en liten tur til Gulu, nord i Uganda. Hvor jeg fikk muligheten til å prate med noen personer fra LGBT-miljøet. Dette ga meg muligheten til å kunne observere hvordan LGBT-miljøet «jobber». Strategien foregikk slik at da vi kjørte opp til Gulu, ville Nina kjøre om natten for å slippe unna å sitte fast i trafikken. Han var nemlig ukomfortabel med å befinne seg på et sted med mange mennesker, hvor han risikerte å bli gjenkjent. Grunnen til dette er at å sitte fast i trafikken, samtidig som noen gjenkjenner deg fra TV eller aviser angående LGBT nyheter kan du bli offer for voldsbruk, uten å ha noen mulighet å komme seg bort. Da vi kom til Gulu fortsatte utdelingen av Bombastic magasin ved å kjøre forbi de ønskede stedene, sette fra oss magasinene og deretter kjøre videre. Etter å ha gitt ut alle magasinene tok vi en liten hvil og kjørte deretter rett tilbake til Kampala. Dette var en strategi i LGBT-arbeidet for ikke å bli identifisert som LGBT.

Etter et produktivt samarbeid var det til slutt nødvendig for feltarbeidet mitt å få noen nye vinklinger. Dette var også mulig fordi Nina hadde tatt meg rundt i

miljøet slik at flere var blitt komfortable med meg. Så deretter ble nye informanter innlemmet ved hva man kan kalle snøballeffekten. Dette førte til flere nye og spennende samarbeidspartnere. Spesielt to har blitt svært viktig for min oppgave. Nemlig to trans rettede organisasjoner: COPTec (Come Out Post-Test Club) og UNTGNC (Ugandan Network for Transgender & Gender Non-Conforming Persons). COPTec er en organisasjon som hovedsakelig jobber med HIV positive transkjønnede kvinner, og forebyggende arbeid for å redusere HIV smitte i LGBT-miljøet. UNTGNC er også en organisasjon som konsentrerer seg om transkjønnede personer, men til forskjell fra COPTec som jobber mest direkte med LGBT-miljøet, fokuserer UNTGNC på annerkjennelse av transkjønnede personer i lovverket og trening av helsearbeidere i hvordan å forholde seg til LGBT-personer generelt.

Etter hvert som jeg begynte å forstå at jeg ønsket at masteren min skulle fokusere på transkjønnede personer, samtidig som jeg endte opp med å hjelpe til med noe av arbeidet til UNTGNC fikk jeg muligheten til å flytte inn i «hovedkvarteret» til organisasjonen. Hva som gjorde dette mulig var at hovedkontoret også var hjemmet til organisasjonens leder. Lederen for UNTGNC er en slank og høy transkjønnet mann. Høyden og kroppsbygningen hjelper han å passere som en mann i hverdagen, og han blir ofte oppfattet som en feminin mann. Om kjønnet hans blir satt spørsmålsteget ved i hverdagen, er ofte konklusjonen folk kommer til at han er en mann som ligner mye på moren sin. Dette er elementet som unnskylder hans feminitet i offentlige arenaer. Arbeidet jeg for det meste hjalp til med var å organisere aktivitetene UNTGNC holdt.

Det å bo sammen med informantene lever opp til idealet i sosialantropologiens feltmetode og deltagende observasjon (Frøystad 2003). Derfor klarte jeg ikke å si nei da jeg fikk tilbudet. En av de mer vanlige kritikkene til deltagende observasjon og feltarbeid er også det at antropologen ofte bor adskilt fra sine informanter og ofte steder med høyere standard. Kritikken angår da spørsmålet i hvilken grad antropologen får innsikt til de lokale opplevelsene og informantenes hverdag (Wikan 1996). Dette var en barriere jeg håpet å bryte ned ved å flytte inn til Nick, en barriere som opp til da hadde vært veldig tilstede, ved at leiligheten jeg hadde bodd i var veldig tydelig en annen standard enn den jeg nå flyttet inn i. Mitt tidligere bosted var inngjerdet, med portvakter og vaktmestere, hunder som passet på uteområdet om natten og et privat lite treningssenter. Der jeg nå flyttet inn var det selvfølgelig ingen av delene. Det var et lite gjerde, som de fleste eiendommer i Kampala er utstyrt med, men til og med jeg kunne ha klatret over. Dette gjerdet var nok ment mer for å hindre innsyn enn for å påvirke sikkerheten på noen som

helst måte. Om boligsifte i seg selv hadde noen effekt på min opplevelse og/eller forståelse av LGBT-miljøet i Kampala er jeg ikke så sikker på. Hva jeg er sikker på er at dette boligsiftet, det å bo med en informant, gjorde at jeg opplevde en større tilgang til informanter. På grunn av at dette var hovedkvarteret til en transorganisasjon, var det en stor flyt av informanter som kom og gikk fra mitt nye hjem. Et element som ble mer fremtredende etter den endrede bosituasjonen var kanskje det å være i felt hele tiden. Dette viste seg å være ganske krevende, ved at det ble sjeldent pauser. I tillegg kjente jeg på et annet element som kan oppstå ved feltarbeid på ukjente steder, jeg ble rett og slett syk. Heldigvis ikke en sykdom som hindret feltarbeidet på noen som helts måte, enn kanskje å bidra til utslittheten. Etter en svømmetur i Lake Victoria fikk jeg nemlig gule stafylokokker, som førte til flere runder på sykehuset for å ordne opp i noen smertefulle sår.

For å ta et par skritt tilbake og se på nærmere på et av de viktigste elementene i en antropologisk metode som er basert på feltarbeid or deltagende observasjon er nemlig posisjonering og påvirkning av tilstedeværelse i feltsituasjonen. Grunnen til at dette blir ansett som en viktig diskusjon i antropologien, er fordi feltarbeideren er en avgjørende del i innsamlingen av data og at faktorer knyttet til feltarbeideren som person har stor innvirkning. Frem til nå har jeg trukket frem balanseringen av deltagende observasjon i felten og hvordan jeg fant dette svært utfordrende. Jeg har også trukket frem hvordan det å ha en halvt ugandisk sønn kan ha påvirket hvordan jeg ble oppfattet.

Det bør også nevnes her at fordi jeg ble introdusert gjennom en av hovedfigurene til LGBT-miljøet ble assosiasjonen mellom meg og denne personen opprettholdt gjennom feltarbeidet. Deretter bodde jeg hos en transkjønnet mann som ledet en av organisasjonene i Kampala. Dette er faktorer som kan påvirke hvilken informasjon som ble gjort tilgjengelig for meg i felten. Det var nemlig en stor indre debatt i miljøet om rollen til forskjellige organisasjoner og hvordan forskjellige ledere representerte miljøet i en større kontekst. Ved å være såpass nært assosiert med to personer i ledelsen, vil dette kunne gjøre enkelte informanter forsiktige i forhold til å tilnærme seg disse temaene rundt meg. Dette kan spesielt i forhold til kritikk av ledelsen, i frykt for at jeg kunne komme til å spre informasjonen til mine to hovedkontakter. Disse to hovedpersonene var også begge transkjønnede menn, en mer omdiskutert kategori enn lesbiske og homoseksuelle menn, noe som igjen kunne påvirke hvilke synspunkter informanter som ikke selv tilhørte transkjønnskategorien ville dele med meg. Sist men ikke minst så er jeg selv bifil og det å være en del av LGBT-kategoriene kan

igjen ha gjort det lettere for meg å bli akseptert i miljøet. Her spesielt med tanke på at dette spesifikke miljøet i Uganda er svært lukket.

2.4 Tilnærming til hemmeligholdelse

Et eksempel på hvor lukket dette miljøet til tider kunne være, er Nadia en lesbisk jente og fetteren David. Nadia og David fortalte at de ikke visste om hverandres legning før de møtte hverandre på en bar hvor LGBT-personer møtes av og til. Da Nadia fikk øye på fetteren ble hun nervøs, fordi hun visste ikke om han var der fordi han var homofil, eller fordi han tilfeldigvis hadde valgt akkurat denne baren, denne dagen.

Da øynene deres møttes, var begge ukomfortable en liten stund, begge usikre på den andre, til fetteren kom bort til Nadia og spurte henne: «Du også»? Nadia svarte: «Ja, men jeg trodde jeg var den eneste i familien». Etter dette var alt greit, forteller de meg. «Etter sjokket var det selvfølgelig veldig godt å ikke være alene om det. Jeg som er yngre enn fetteren min, hadde på dette tidspunktet akkurat begynt å akseptere min egen seksualitet og har fått mye støtte og hjelp av David etter at vi fikk vite om hverandre».

Et annet eksempel er Berit, en lesbisk jente som var ekstremt forsiktig når det gjaldt tillitt. Selv om vi møttes på et LGBT-arrangement, trengte hun et par forsikringer før hun stolte på meg. Disse var i form av noen meldinger hvor hun spurte på litt forskjellige måter hvilket «lag» jeg spilte på. Da jeg kunne svare at hun ikke trengte å bekymre seg, fordi det gjorde vi, var hun mer avslappet neste gang vi møttes, som var på et annet LGBT arrangement i tilknytning til SMUG (Sexual Minorities Uganda).

Hva jeg prøver å få frem med disse to eksemplene er at selv om faktorer med mulig negativ effekt, her nær assosiasjon med spesifikke personer, barn og en seksualitet som kan oppfattes ambivalent og skape usikkerhet, var også dette faktorer som ofte virket til min fordel. Ved at de spesifikke personene har en del tillitt i miljøet, barnet mitt er halvt ugandisk og det å selv være en del av kategorien gjorde meg mindre truende, mindre fremmed. Jeg var allerede på forhånd litt innenfor, selv om jeg også var en utenforstående og derfor litt utenfor.

2.5 Deltagende observasjon og posisjonering i felten

Sosialantropologien skiller seg fra andre samfunnsvitenskaper blant annet igjennom det etnografiske feltarbeidet. Denne metoden er basert på langvarige opphold i et samfunn, gruppe mennesker eller et fenomen som antropologen ønsker å studere. Feltarbeidet skal gi muligheten for en dypere og mer intim forståelse av feltet. Tanken her er at gjennom langvarige opphold og relasjonene som oppstår i mellomtiden, får etnografen større adgang til informantenes opplevelser og perspektiver (Spradley 1980, Wikan 1996). Under mitt feltarbeid var metodene jeg for det meste tok i bruk hovedsakelig deltagende observasjon og intervjuer (både strukturerte og ustrukturerte). Prinsippet bak deltagende observasjon er at en person vil få bedre forståelse av andres opplevelser om man prøver å delta så mye som mulig, samtidig som man observerer deres handlinger og hører etter hva informantene snakker om. Ideelt sett vil man da oppnå en innsikt av hva folk sier og hva de faktisk praktiserer. En etnograf prøver å tilegne seg en dypere forståelse igjennom deltagelse i forskjellige aktiviteter, både dagligdagse og spesielle hendelser. Under mitt opphold fokuserte jeg på å delta så mye som mulig i informantenes liv. En utfordring i møte med den antropologiske metoden; deltagende observasjon, var at det ble lett for meg å bli for aktiv deltagende og for lite observatør. Da jeg merket dette og dermed prøvde å trekke meg tilbake for å observere i stedet for å delta, møtte jeg på reaksjoner som: «Camilla, går det bra? Er det noe galt? Hvorfor er du så stille?». Kommentarer som alltid trakk meg inn som deltager igjen.

En annen metode hyppig brukt under feltarbeidet var intervju. Intervjuene endret natur ettersom feltarbeidet utviklet seg. I begynnelsen var intervjuene av en mer strukturert karakter. Dette var spesielt nyttig i startfasen da usikkerheten var størst. Det følte tryggere å ha noen faste holdepunkter rundt intervjusituasjonen. Det første intervjuet jeg foretok var med den transkjønnede mannen Ray, et intervju som for meg var en stor barriere. Etter at denne barrieren var brutt, ble det etter hvert enklere å begynne samtaler med ukjente personer og jeg lærte meg hvordan jeg enklere kunne bygge opp intervjuene på måter som ikke følte så kunstig og stokkete. Etter hvert som selvfølelsen og sikkerheten rundt temaet vokste, utviklet de strukturelle intervjuene seg til løse samtaler. Selv føler jeg at resultatet av disse mer løst strukturerte samtalene resulterte i mer informasjon. Grunnen til dette er hva Frøystad (2003) skriver om det å følge flyten i samtalen og fokusere på de emnene informantene selv ønsker å prate om. Slik at man derfor kommer inn på de mer viktige områdene i informantenes liv.

Her kommer antropologien alltid inn på spørsmål rundt hvor dyp forståelse en faktisk kan oppnå som antropolog. Et poeng som blir trukket frem i sammenheng med dette spørsmålet er at uansett hvor lenge man oppholder seg et sted og uansett hvor godt man prøver å komme på «innsiden», vil man alltid være en «outsider». En måte antropologer prøver å komme seg på innsiden av et samfunn er ofte å lære seg det lokale språket, men her poengteres det at man aldri kan lære et språk på forhånd. Språk er så mye mer enn grammatikk og ord. Språk er lokale måter å uttrykke seg på, det er ordtak og situasjonsbetinget. Dette fører til at antropologen er litt som et spebarn (Briggs 2002: 69, 77) ved at han/hun må lære det meste fra begynnelsen, samtidig som antropologen er en person med allerede innlærte synspunkter og væremåter. I felten er det ikke sikkert at antropologens måte å områ seg i det sosiale rom er gyldig og en må derfor prøve best mulig å løsrive seg og tillære seg nye måter. Dette er så klart ikke mulig å gjøre fullt og helt, bare oppstykket, delvis og ufullkomment. Når det kom til min egen situasjon i felten, så har jeg sønnen min som er halvt Ugander, og det virket som om han påvirket hvordan flere av informantene oppfattet meg. Dette viste seg blant annet i de situasjonene jeg ble introdusert til nye personer og ble spurt om hvor jeg var fra. Da ville folk rundt meg ofte svare: «She is from Norway, but she is Ugandan by affiliation». Sikkert ikke seriøst ment, men for å uttrykke min tilhørighet til gruppen.

I felten havner man noen ganger i situasjoner hvor man virkelig må innse at man er på utsiden. Dette fikk jeg oppleve en kveld jeg befant meg på et utested kalt «the beach», sammen med 5 transkjønnede menn. Dette er et av den transkjønnede mannen Nick sine faste steder hvor han føler seg komfortabel og ofte sitter og tar seg en øl. Derfor tok han med seg noen andre transkjønnede menn hit, etter et møte i sammenheng med organisasjonen UNTGNC. Organisasjonen han er leder for. I samtalen denne kvelden ble samtalen dem imellom litt opphetet. Det var nemlig slik at den ene av de transkjønnede mennene hadde latt seg avbilde i KUCHU magasin toppløs, hvor brystet var halvveis surret inn i bandasjer, for å illustrere prosessen av å binde seg. Diskusjonen gikk ut på at Apple som hadde latt seg avbilde i den situasjonen, på mange måter hadde blottlagt dem alle. Bill, en av de transkjønnede mennene ser anklagende på Apple og bryter ut:

You embarrassed yourself, letting them take those pictures of you. You are showing them your breasts. That is taking it too far. And you embarrassed us. People are not supposed to see that, they are not supposed to know what we are going through every day. How we bind ourselves are supposed to be a matter between transgendered people, not something everyone should talk

about, because it changes the way they look at us. Pity, disgust, you never know what kind of reaction other people will have, and you brought it into the light by letting them take pictures of you.

De andre transkjønnede mennene rundt bordet nikker og sier seg enig. Dette var argumentet som gjorde de transkjønnede mennene rundt bordet opprømte. Det er allmenn kjent at transkjønnede menn binder seg, også i LGBT-miljøet i Uganda. Hva som hadde skjedd her var at Apple gikk over den aksepterte grensen til hvilken innsikt utenforstående skulle ha i deres hverdag. Det å inneha kunnskap om at de bant seg og det å faktisk se det med egne øyne, på et bilde, ble ansett for å utgjøre en forskjell. Det første var unngåelig, det andre skulle ikke skje. I denne situasjonen ble jeg derfor klar over at selv om jeg kunne forstå deres argumenter for og imot hva Apple hadde gjort ved å la seg bli tatt bilde av for artikkelen i magasinet, kunne jeg ikke klare å føle hva de følte. Jeg hadde ikke mulighet til å føle på blottleggelsen og flauheten ved dette bildet, for det var ikke jeg som ble «avslørt». Dette eksempelet illustrerer hvordan man ofte ender opp litt på utsiden og litt på innsiden under et antropologisk feltarbeid, (Mullings 1999).

2.6 Narrativer og forhandlinger om «virkeligheten»

Bruners artikkel *Narrative construction of reality* (1991) handler om akkurat dette. Hvordan vi konstruerer vår virkelighet igjennom språket. Masteroppgaven min bygger på dette perspektivet og har dermed blitt en svært viktig del av metoden. Alle mennesker som er en del av et samfunn må på en eller annen måte tre inn i samfunnets språklige utveksling. Ved å fokusere på menneskers opplevde virkelighet igjennom språket og gjenfortellinger av livets hendelser, vil man kunne være vitne til og deretter analysere bestemte mennesker og deres forhandlinger med samfunnet og den konteksten de lever i. Bruner skriver i denne sammenhengen at: Om man bruker narrativer på en kontekstsensitiv måte vil natarivene kunne bli brukt for å undersøke diskurser om dagliglivet og brukes som et instrument for å undersøke kulturelle forhandlinger. Dette skjer på en måte hvor «du forteller din historie og jeg forteller min». På denne måten trenger man sjelden harde fakta og konfrontasjoner av «lovens objektive virkelighet». Det man gir når man bruker narrativer, er å se på de forskjellige oppfatningene og belyse forskjellig virkeligheter og på denne måten kan man belyse menneskers levde verdener, deres opplevelser og meninger. Ikke meninger pålagt av utenforstående

personer, men et samfunns medlemmers egne forhandlinger av deres levde virkeligheter og deres mening.

Det som er viktig å merke seg her er at man ved å unngå å strebe etter en objektiv virkelighet, eller sannheten, men forholder seg til personers egne forhandlinger seg imellom og med samfunnet, vil også personen som mottar fortellingene/narrativene være med i produksjonen av informasjon på forskjellige måter. Gjennom informantenes bakgrunn og tidligere erfaringer vil deres oppfattelse og forståelse av konteksten rundt danne deres bilde. Deretter vil personen som mottar narrative bli en del av prosessen i produksjonen rundt oppfatningen av informasjon og forhandlingene rundt disse. I prosessen av å skrive en antropologisk tekst eller en tekst omhandlende mennesker uansett sjanger, vil alle aktørenes referansebakgrunn, meninger, oppfatninger og livsforståelse bli med på å forme produktet. (Dette gjelder for så vidt om man streber etter objektive sannheter også, men gir ingen mening å diskutere det her.) Denne kompliserte prosessen vil ikke gjøre narrative ugyldige former for informasjon, skriver Bruner, men kan heller gi en innsikt i hverdagslivet til informantene som andre metoder ikke gir innsikt i. Ved å fortolke narrative, kan man få innsikt til menneskelige erfaringer igjennom en metode som er brukt som en gyldig menneskelig kunnskapsoverføringsteknikk, språket som en verbal mellommenneskelig interaksjon og kommunikasjon (Bruner 1991).

2.7 Etiske betraktninger

Definisjonen på et sensitivt tema inkluderer alt som kan sette deltagerne i fare, eller hva som kan bli oppfattet som påtrengende, privat, stressende eller hellig (Barrett og Green 2011). I relasjon til sensitive temaer som seksualitet er det veldig viktig å ha informantens velvære i tankene. Informanten bør ikke føle at de må dele noe de egentlig ikke er komfortable med. Deres integritet bør alltid bli tatt hensyn til. Jeg opplevde noen ganger å få litt dårlig samvittighet fordi jeg merket at når jeg var med på aktiviteter, eller om jeg hjalp til på et seminar eller en workshop, så tenkte ikke alltid mine informanter at dette også var relevant for mitt feltarbeid. Dette uttrykte de eksplisitt ved å spørre om hvordan det gikk med undersøkelsene, om jeg var ferdig, eller hvor lenge jeg nå hadde igjen av studiet. Disse bemerkningene gjorde meg bevisst på at jeg oftere måtte gjøre det klart. Nemlig det at alle sosiale situasjoner og interaksjoner var relevant for meg, slik at jeg ikke utnyttet deres tillitt og fikk tilgang til arenaer hvor de helt og holdent tenkte at jeg var der som en venn og ikke student. Hvis informasjon skulle

forekomme så intim at de ønsket at jeg ikke skulle bruke det, så ba jeg dem til alle tider å fortelle meg det. Samtidig som jeg i skrivende stund, har forsikret meg selv om at informantene mine skal være anonyme og bli vist respekt i utdelingen av deres historier, liv og informasjon jeg har tilegnet meg igjennom oppholdet. Denne bevisstheten har gjort meg oppmerksom på autoriteten til en antropolog. Jeg har mye makt over hvordan deres virkelighet blir fremstilt i denne teksten, de ga den til meg i fortrolighet og deres tillitt må behandles med omhu. De etiske elementene er spesielt viktige for meg, fordi LGBT-miljøet var svært inkluderende og imøtekommende.

2.8 «Jeg er ikke sikker på om jeg kan fortelle sannheten, jeg kan bare fortelle hva jeg vet»

Mitt feltarbeid undersøker situasjonen til en utsatt gruppe og omhandler i tillegg et sensitivt tema. Hvordan påvirket dette feltarbeidet og fremgangsmåten? Dette er spørsmålet jeg stiller i begynnelsen av metodekapittelet. James Clifford (1986) skriver i artikkelen: «*Partial Truths*», at når man leser en etnografi må man tenke på etnografiens diskurs. Hvem snakker? Hvem skriver? Når og hvor? Med hvem eller til hvem? Under hvilken institusjonell og historisk begrensning?

Her vil jeg derfor først reflektere over om min egen identitet og posisjon har påvirkning på min videre tolkning av materialet? Det korteste svaret er ja, min identitet som en del av de seksuelle minoriteter vil ha en effekt på hvordan jeg mottar den informasjonen informantene legger ut til meg. Som nevnt tidligere ga min posisjon av «å være en del av miljøet» mest sannsynlig tilgang til mer (eller annen) informasjon enn om jeg hadde vært heteroseksuell. Denne tillitten, og denne tilgangen, tanken om at vi har en eller annen tilhørighet til hverandre, på tross av landegrenser og forskjellige bakgrunner, av den ene grunnen at vi deler en type seksuell identitet. Dette vil ha påvirkning på min tolkning. Jeg «er» jo på en eller annen måte, på deres side. Jeg vil derfor mest sannsynlig skrive i deres favør uten egentlig å tenke over det. Jeg føler meg heldig som har vokst opp i et land hvor jeg kan «være meg selv» og føler derfor med personer som ikke har samme mulighet som meg. Dette vil gjøre at tolkningen av materiale vil komme LGBT-miljøet til gode. For jeg vil jo egentlig at de skal ha mine rettigheter og frihet, selv om jeg prøver å ikke skrive en politisk oppgave, men å holde meg «såkalt» upartisk. Det er akkurat denne etterstrebede nøytraliteten er ikke mulig.

En etnografisk tekst er en intensjonell kreasjon, som tolkes, konstrueres igjennom etnografen selv, menneskene som studeres og gjennom denne interaksjonen. Kulturer er ikke vitenskapelige objekter. Kulturer og perspektivene er produsert historisk og konstrueres aktivt gjennom relasjoner. Det er bare mulig å skrive om hva man ser, eller hva man oppfatter og legger merke til. Dette fører til temaet Frøystad (2003) skriver om «hjemmefeltarbeid» og «hjemmeblindhet». «Hjemmeblindhet» det å se et fenomen eller gruppe man er «en del av» kan gjøre at man har et perspektiv som ligger for nært studie subjektene. Det og derfor ikke kunne reflektere på annerledeshet og derfor overse detaljer som skal si noe om «hvordan en gruppe, samfunn eller et fenomen henger sammen». Her håper jeg at på grunn av at feltarbeidet tok sted i Uganda og fordi at selv om at det oppstår en slags nærhet på grunnlag av en «delt identitet» så gjorde den faktiske «eksotiske» situasjonen det lettere foreta en slags «selveksorsisering». Fordi at selv om jeg har nærhet til LGBT-kategoriene, tok feltarbeidet sted i en helt annen kontekst enn det jeg er vant med (Frøystad 2003).

2.9 Til slutt

I antropologisk litteratur, hvor forfatterne diskuterer feltarbeidet de har vært igjennom, forteller de fleste at enn hvor mye du forbereder deg så vil du aldri vite hva som møter deg i felten. Dette stemte i hvert fall i mitt tilfelle. For det første var det min første gang på kontinentet Afrika, så dette ga noen sjokk i starten. Støvet, lydene, alle menneskene og trafikken var overveldende de første dagene. Allerede den andre dagen av oppholdet mitt i Uganda, ble jeg tatt med til et lokalt marked midt i sentrum av Kampala, som heter Owino. Her var det så pakket med mennesker at jeg fikk inntrykk av at det var flere her enn i hele Norge til sammen. Det var umulig å bevege seg, det luktet forferdelig av svette, søppel og støv. For ikke å snakke om det å ta i bruk transportmidlene. Taxiene, som er små minibusser stappet så fulle av mennesker det ble vanskelig å puste og boda bodaene som er små motorsykler som unngikk trafikken ved å snirkle seg mellom bilene i full fart. De svære porsjonene med mat som jeg bare kunne drømme om å spise opp i mitt verste mareritt. Eller det å måtte prute på absolutt alt, realiteten av at varene ikke nødvendigvis hadde en spesifikk pris, men at kjøperen var den som satt prisen. Alle disse elementene som var så vanskelig de første ukene, som gjorde meg utmattet inn til beinmargen, er nå faktorer jeg elsker ved Uganda. En annen overraskelse mottakelsen jeg fikk i LGBT-miljøet. Dette var et miljø jeg på forhånd tenkte var sterkt skeptiske til utenforstående på grunn av deres situasjon

i samfunnet. Jeg ble derimot møtt av en inkluderende gruppe mennesker. Her kommer elementet om at LGBT-miljøet i Uganda er en utsatt gruppe inn i at miljøet har forskjellige forsvarsstrategier i offentlige kontekster. En av dem var vel at jeg måtte igjennom flere sjekkpunkter før jeg fikk innpass. Da dette var gjort, kunne jeg etter hvert bevege meg fritt mellom de forskjellige arenaene og personer, med noen unntak som i tilfellet med Berit, hvor tillitt tok lengre tid. Jeg lærte meg også at det var nødvendig å holde øye med omgivelsene og oppføre seg deretter. Skal man være flere LGBT-personer på et sted vil man tiltrekke seg mer oppmerksomhet enn om man er der alene eller med noen få.

Fremtoning, eller uttrykket man sender til omverden er svært viktig for hvordan man blir mottatt. Det var også viktig å føle på stemningen i rommet man befant seg. Om det var en kafe, i en bar eller en butikk, så måtte man være forberedt på alt, høre etter hva folk pratet om rundt deg og om de begynte å gi deg for mye uønsket oppmerksomhet. Ble det åpenlyst satt spørsmålstegn rundt kjønnsidentitet eller seksuell legning, burde man trekke seg unna. Når det gjaldt det å tilnærme meg sensitive temaer rundt deres seksualitet og kjønnsidentitet, merket jeg at sosialantropologiens metode om langvarig feltarbeid er svært viktig. Informasjonen økte gradvis, ettersom personer ble kjent med meg og turte å åpne seg (tillitt bygges gradvis). En annen faktor som er viktig, er å ikke presse samtalen for mye, da kan informantene føle det ukomfortabelt. Jeg fant det nyttig å la dem prate i sitt eget tempo og heller ta opp tråder i deres egen samtale, enn å prøve å prate om temaer som kunne virke ukomfortabelt. Slike temaer ble tatt opp etterhvert, når tillitten var større og samtalene fløyt lettere og uanstrengt. Det er også viktig å gi og ta. Få er komfortable å dele sensitiv informasjon om du er uvillig til å gi noe tilbake.

3 En revurdering av homofobe Afrika

Finnes det et mer nyansert bilde enn dikotomien mellom «Afrika» og «vesten» illustrert i et homofobisk Afrika og et tolerant vest?

Seksuell frihet oppnår vi når vi dør, skriver Bolsø (2010). Alle samfunn har seksuelle lover og regler. I tillegg finnes det tanker om hva som er akseptabelt og helt uakseptabelt, eller rett og slett grotesk når det kommer til seksuelle nytelser. Dette bør vi også sette pris på, fordi det er disse lovene som ofte beskytter oss mot overgrep, eller seksuell utnyttelse. Det er samfunnets begrensning av seksualitet som beskytter oss mot at noen personers nytelse ikke skjer på bekostning av andres. Disse lovene vil være forskjellig fra samfunn til samfunn, selv om selvfølgelig flere av lovene virker ganske universelle. Incest, det å involvere seg seksuelt med andre personer vi deler nært biologisk materiale med er som oftest ulovlig. Det å tvinge andre til seksuelle aktiviteter er også som oftest ikke akseptert. Homoseksualitet har også vært ulovlig i mange samfunn til forskjellige tider.

Over hele verden lever det mennesker som ekskluderes fra samfunnet basert på at deres seksualitet eller kjønnsidentitet avviker fra hva som klassifiseres som det normale, ikke minst i Uganda (Samelius og Wåberg 2005). Dette har ofte resultert i at seksuelle minoriteter har levd i stillhet, i frykt for diskriminering og vold. I tillegg til lovverk hvor straffen varierer fra fengsling til dødsstraff, følger det ofte en sosial «død». Altså en sosial ekskludering, som kan påvirke alt fra jobbmuligheter, utdanningsmuligheter, tilgang til helsetjenester og andre sosiale arenaer som familie.

Her skal jeg prøve å få frem et nyansert bilde av Uganda, et bilde som mangler i en internasjonal kontekst, hvor media og internasjonale organer ofte fremstiller et homofobisk Afrika og et tolerant vest. Dette gjøres ikke for å minimalisere de faktiske homofobiske handlingene som foregår i Uganda, men ved å få frem et mer nyansert bilde, blir det kanskje lettere å forstå hverdagene til mine informanter senere i oppgaven. Et mer nyansert bilde vil forhåpentligvis også gi et mer «helhetlig» bilde av situasjonen (Awondo mf, 2012). For ordens skyld kommer jeg først til å gå igjennom hva de forskjellige LGBT-kategoriene står for. Deretter vil jeg gå videre med et historisk tilbakeblikk, den politiske situasjonen, religion og media, for så å se på hvordan disse faktorene danner en kontekst som LGBT-personer i Uganda må forholde seg til i hverdagen.

3.1 Hva er LGBTIQ?

Denne oppgaven fokuserer på transkjønnede, men i en diskusjon om transkjønnede må nesten resten av LGBT-kategoriene nevnes. Hele benevnelsen er faktisk LGBTIQ. Disse kategoriene står for Lesbians, Gay, Bisexual, Transsexual/Transgender, Intersex and Queer. Disse kategoriene representerer mennesker som føler at de faller utenfor et heteroseksuelt regime, eller har utradisjonell kjønnsidentitet og/eller kjønnsuttrykk i forhold til deres biologiske kjønn. Meningen med LGBT begrepet er å inkludere de personene som ikke føler seg komfortable i en restriktiv forståelse og definisjon på mann, kvinne, legning og kjønn. Disse kategoriene er ikke statiske, men kort skrevet er lesbiske kvinner, kvinner som blir tiltrukket av kvinner, Gay står for homoseksuelle menn og biseksuelle er personer som generelt ikke er bundet til kjønnsbasert attraksjon og kan bli tiltrukket av både menn og kvinner. I denne oppgaven skal jeg konsentrere meg om en av disse kategoriene, transkjønnskategorien. Selv om de andre kategoriene vil bli nevnt der det er nødvendig. Denne begrensningen er imperativ for oppgaven, fordi en innlemmelse av alle kategoriene ville blitt et for vidt tema. Det betyr ikke at noen av spørsmålene, fokusene eller perspektivene ikke kan gjelde personer tilhørende de andre kategoriene, derfor vil personer som karakteriseres fra en av de andre kategoriene, diskuteres hvor det er relevant for oppgaven.

Et element som ofte ikke kommer frem når det er snakk om personer i transkjønnskategorien (spesielt i en offentlig kontekst), er at dette omhandler personer som er like mangfoldige og forskjellige som i den heteroseksuelle kategorien. Oppfattelsen om at transkjønnede er menn som går med kvinneklær

og som er tiltrukket av menn, eller kvinner som ser ut som menn som er tiltrukket kvinner er en veldig stereotypisk oppfattelse. Den transkjønnede kategorien er svært mangfoldig og variert. Transkjønnet er ofte et begrep som brukes om personer som føler de helt eller delvis er født i feil kropp (feil fysikk/biologi). Deres kjønnsidentitet og/eller kjønnsuttrykk divergerer fra hva som er oppfattet som det normale i samfunnet, når det gjelder deres kjønn tildelt ved fødselen. Hva som gjør denne kategorien mangfoldig er at denne klassifiseringen ikke alltid passer. Kategoriseringen stopper derfor ikke der, på grunn av dette mangfoldet innenfor denne kategorien, har det oppstått forskjellige underkategorier. Transseksuelle er et begrep brukt om personer som ønsker eller har gått igjennom kjønnskorrigerende operasjoner. Transkjønn er et begrep som blir brukt om en person som identifiserer seg og uttrykker seg som et annet kjønn enn kjønn tilskrevet ved fødselen. Andre begreper som brukes er cross-dressers, drag-Queens and drag-Kings. Ofte så oppstår det her et skille mellom personer som er sterkt tilknyttet konseptet identitet og personer som er sterkere assosiert med uttrykk. Mine informanter brukte transkjønn i stedet for cross-dressers, fordi de følte transkjønn tydeliggjorde deres kjønnsidentitet. Cross-dressers er et ofte brukt begrep når den kjønnede transformasjonen er hovedsakelig uttrykt igjennom klær, et universalt symbol på kjønnsforskjeller. I oppgaven kommer jeg til å bruke transkjønn når jeg refererer til mine informanter. Grunnen er at de ikke har tilgang på kjønnskorrigerende behandling og teknisk sett er det derfor ingen transseksuelle i Uganda og at informantene selv foretrekker transkjønn over cross-dressers (Shaw og Ardener 2005).

Intersex er personer født med flere enn ett kjønnsorgan, noe som gjør dem vanskelig å kategorisere som de konvensjonelle kjønnene mann og kvinne. Disse babyene blir ofte operert kort tid etter fødsel, slik at de lettere kan klassifiseres innenfor en normal kjønnskategorisering. Queer (eller skeiv), er et samlebegrep for de som ikke vil defineres i tillegg til alle de personene som inngår i LGBT-kategoriene. I en vestlig kontekst brukes ofte Queer for å vise stolthet over ikke å være en del av den heteroseksuelle normen. Til sammen utgjør kategoriene LGBTIQ de seksuelle minoriteter (Butler 1990).

3.2 Et «skeivt» tilbakeblikk.

Undersøkelser viser oss at homoseksualitet og praksiser har eksister over hele verden igjennom den dokumenterte historien (Cole 2007). I Afrika har homoseksuelle praksiser funnet sted på mange steder av kontinentet før den

Europeiske kolonialiseringen, og det er en velkjent «hemmelighet» at lederen av Buganda (et område i senter av Uganda), kong Kabaka var homofil (Hoad 2007). Vindusglassene i St. Marys Katedral på Lubaga Hill, ved ytterkanten av Kampala, viser et kunstverk av unge bugandiske menn som blir martyrer ved å nekte å gi kongen av Buganda seksuelle ytelser. Grunnen til at de nektet var den katolske tro, og resultatet var henrettelsen av disse unge mennene (Awondo mf 2012).

Spørsmålet om et tredje kjønn har vært viktig i undersøkelsen av kjønnssystemene i etnografien (Caplan 1987). I mange samfunn viser det seg at det finnes menn som bryter ut av den forventede mansrollen og kler og ter seg som kvinner, og kvinner som er som menn. I svært mange samfunn har dette vært en akseptert og naturlig del av kjønnssystemet. I diskusjonen om dette fenomenet har det ofte blitt omtalt som et tredje kjønn. Dette tredje kjønn har vært viktig i argumentasjonen mot en altfor fastlåst forestilling om et komplementært og motsetningsfylt tokjønnssystem. Det er imidlertid viktig å være klar over at begrepet et tredje kjønn omfatter svært mange forskjellige former for brudd med tokjønnorganiseringen. Bruddet kan være begrunnet i seksualitet, økonomi eller sosiale forhold og dermed ha ganske forskjellig betydning i de forskjellige kulturer. For eksempel var det noen siouanere som mente at når et barn blir født, står barnet foran skaperen med valget om buen eller kurven. Hvor buen indikerer mansrollen og kurven kvinnerollen. Noen ganger så bytter skaperen om på hendene, slik at barnet griper etter feil kjønnsroller og dette gjør at barnet blir født med to sjeler. Mange opprinnelige folkegrupper i Nord-Amerika, har et konsept som ligner dette. De har mange navn på fenomenet, men har i «nyere» tid blitt enige om å kalle det «two-spirits» for å skille det fra det mer generelle konseptet transkjønn. I antropologien har de ofte blitt kalt *berdache*, et element omtalt som en naturlig del av det kjønnssystemet opprinnelige Nord-Amerikanske folkegrupper hadde (Benedict 1934).

Nord-Amerikas «two-spirits» og Igbo i Nigeria har noen fellestrekk, de påtar seg arbeidsoppgaver og aktiviteter som tilhører det andre kjønn, de er som regel homoseksuelle og de blir ofte sett på som spirituelle mennesker. Understrekingen av at svært mange kulturer i tillegg har et tredje kjønn, har vært vesentlig for å bane veien for en mer omfattende vestlig forskning på kjønn, med utgangspunkt i at kjønnssystemer er kulturelt og samfunnsmessig skapt (Amadiume 2015).

Det Europeiske kjønnsregimet har vært sterkt rotet i et dualistisk system, basert på biologisk anatomisk kjønn oppdelt i mann og kvinne, men også her har

kjønnsstransgresjon, spesielt for kvinner, funnet sted opp igjennom historien. Dette har ofte vært knyttet til kvinners posisjoner i samfunnet mer enn noe annet. Kvinnens unnerlegene posisjon har vært mulig å unnslippe om de ble antatt å være menn. Et eksempel på dette er Nederlandske kvinner som kledde seg ut som menn for å søke et bedre liv i Indonesia. Andre eksempler er kvinner som adopterte mannlige kleskoder, uten å skulle passere som menn, men som et symbol på kvinnelig frigjøring. «Gender Bending» (Shaw og Ardener 2005) for kvinner har ofte vært mer akseptert enn hos menn. Heteroseksuelle kvinner med bestemte maskuline trekk kan bli sett på som sterke kvinner og bli positivt mottatt av samfunnet. For menn derimot, blir feminine menn sett på som svake, og det er ikke et favorisert personlighetstrekk. Når det gjelder kvinnene, blir denne «gender bendingen» sett på som lite problematisk, opp til et punkt hvor kvinnene tar i bruk for mye av de maskuline kjønnsattributtene og blir tatt for å være gutter, eller lesbiske. Derfor ser det ut til at nå til dags, når kvinner bruker mannlige kjønnsattributter, blir det bare et problem om de går for langt og deres seksualitet blir problematisert. Dette er en tankegang som er lett å se igjen i Uganda i dag, hvor kjønnsstransgresjon blir forbundet med en avvikende seksualitet (Shaw og Ardener 2005).

3.3 Den politiske debatten

En større debatt rundt homoseksualitet i nyere tid i Afrika startet med presidenten av Zimbabwe, Robert Mugabe, som karakteriserte homoseksuelle som sodomitter og seksuelle perverter. Politiske ledere i Zambia, Namibia, Kenya, Botswana og Uganda har fulgt eksempelet til Mugabe og fordømte homoseksuelle praksiser. Deres standpunkter må kunne ses i lyset av forskjellige politiske motiver, religion og som en opposisjon mot tidligere kolonimakter og verdier. I dag er det ledende offisielle argumentet mot homoseksualitet på kontinentet Afrika (også i Uganda) at homoseksualitet er u-Afrikansk og importert fra vesten for å forringe den strenge afrikanske moralen. Religion spiller også en av de større rollene i argumentasjonen mot homoseksualitet, men Tamale (Cole 2007) mener det er grunn til å tro at her er det en sterk kobling mellom de religiøse argumentene og de politiske motivene. Amerikanske misjonærer har hatt direkte kontakt med den Ugandiske regjeringen. Scott Lively og hans medarbeidere fikk i 2009 møte medlemmene av parlamentet, advokater, religiøse ledere og representanter for universitetene for å advare Uganda om den homoseksuelle agendaen. Det var i etterkant av dette møtet «the anti homosexual act» ble skrevet av Bahati og andre

medlemmer av parlamentet (Awondo mf 2012). Den ble ikke satt i verk før 24. Februar 2014, og denne loven konstaterte dødsstraff for homoseksualitet. Denne loven vedtok:

PROHIBITION OF HOMOSEXUALITY. 2. The offence of homosexuality. 3. Aggravated homosexuality. 4. Attempt to commit homosexuality. 5. Protection, assistance and payment of compensation to victims of homosexuality. 6. Confidentiality. RELATED OFFENCES AND PENALTIES. 7. Aiding and abetting homosexuality. 8. Conspiracy to engage in homosexuality. 9. Procuring homosexuality by threats, etc. 10. Detention with intent to commit homosexuality. 11. Brothels. 12. Same sex marriage. 13. Promotion of homosexuality. (Refworld 2015).

Denne loven sier også at enhver kunnskap om eksistensen til en homofil person skulle rapporteres til politiet innen 24 timer, hvis ikke ville denne personen bli dømt til fengselsstraff.

Loven ble avskaffet samme år (august 2014), på grunn av internasjonalt press, selv om homoseksuelle handlinger fortsetter å være ulovlig, men nå uten trussel om dødsstraff. Den gjeldende loven stammer fra kolonitiden, under britisk syre i 1950. «The penal code» som forbyr hva som kalles «carnal knowledge against the order of nature». Denne var først og fremst rettet mot homoseksuelle menn, men tolkes slik at den forbyr alle homoseksuelle handlinger og inkluderer derfor også kvinner. «The penal code» sier at sodomiske handlinger gir en straff på 14 år eller fengsling på livstid. Forsøk på «carnal knowledge» har maksimum tid på 7 år og handlinger av «gross indecency» har en straff på 5 år i fengsel (Holan 2009). Nå er det ikke slik at situasjonen kan tolkes omvendt av en tolerant vest og et homofobt Afrika, ved bare å peke på at de homofobe lovene og innflytelsene kommer fra kolonitiden og i senere tid fra Amerikanske misjonærer. Da loven ble tatt med til parlamentet i 2009 av Bahati, messet de andre i parlamentet: «*our bill, our bill*». Dette illustrerer at denne loven er en Ugandisk lov og hva som er viktig å huske på, er at denne loven er et produkt av internasjonal interaksjon (Awondo mf 2012).

Et av LGBT-personers inngangspunkt i det offentlige ordskifte har vært HIV epidemien. Politiske ledere som vanligvis ville fornektet LGBT-personers eksistens måtte begynne å innlemme utsatte grupper i utdanning og behandlingsprogrammer for å stoppe spredningen av viruset. Selv om dette også har ført til at homoseksuelles eksistens nå er erkjent men assosiert med sykdom

og smitte. Dette kan kjennes igjen i at språkbruken rundt homoseksualitet samt HIV og AIDS har store likheter. Begge områder blir blant annet pratet om som å ha rot i sosialt og moralsk forfall. På tross av at store deler av den heterofile befolkningen også er smittet.

3.4 Religiøs splid?

Uganda er et land med religiøst mangfold. Religionene med størst oppslutning er Islam og Kristendom. Religion spiller en stor rolle i fordømmelsen av homoseksualitet i Uganda, med den evangelistiske kirke og Amerikanske misjonærer i førersetet. Biskoper og prester i Uganda har gått ut offentlig med en aktiv agenda for å diskreditere seksuelle minoriteter i media. Her siktes det altså til Martin Ssempe, som er en anti-homoseksuell prest. Han har holdt prekener hvor han snakker om homoseksuelle handlinger på en måte for å skape mest mulig avsky (Call Me Kuchu 2012) og Ssempe 2007). I tillegg til denne fremstillingen av homoseksualitet som perverst og avskyelig, blir stemmer som taler for at homoseksualitet har eksistert i Uganda før vestlig påvirkning og prester og biskoper som argumenterer for at Gud aksepterer homoseksuelle, har blitt latterliggjort og avsatt fra sine posisjoner. Biskop Christopher Senyonjo ble avsatt på dette grunnlaget i 2001 fordi han aktivt viste støtte mot LGBT-befolkningen, spesielt i form av konsultasjoner for LGBT-personer som trengte noen å snakke med. Dette er noe han fortsatt gjør, på tross av kritikken og tapet av embete. Han deltar fortsatt også på noen LGBT-markeringer, selv i en alder av 85 år. Jeg traff han blant annet på en markering ved hovedkvarteret til organisasjonen SMUG, som ble holdt for transkjønnede den 19. mai 2016, hvor han holdt en liten tale om at alle er skapt i Guds bildet, også LGBT-personer. Det kan tenke seg at dette kan være godt for religiøse LGBT-personer, spesielt i en kontekst som kan være svært fiendtlig.

Her er det mulig å se en religiøs splid mellom Senyonjo og Ssempe, selv om Ssempe definitivt er plassert på siden med mest oppslutning.

3.5 Hva gjør media?

Det å assosiere relasjoner mellom samme kjønn til en form for Europeisk innflytelse på Uganda, har resultert i å samle ugandere mot en felles fiende. Politikerne har derfor klart å øke den nasjonalistiske stoltheten i en tradisjonell

ugandisk kultur og moral. President Museveni ble sitert i New Vision, en statlig eid avis: «Jeg har fortalt til CID (Criminal Investigations Department), de skal se etter homoseksuelle, fengse og sikte dem» (Hoad 2007).

Ministeren for etikk og integritet Simon Lokodo (2016) har gått ut i avisen New Vision og fortalt at homoseksualitet er noe regjeringen ikke støtter, og er en fare for den strenge Ugandiske moralen. Han sier til avisen at siden han gikk ut mot homoseksuelle så har han blitt truet med å bli voldtatt og at uansett, selv om internasjonale instanser som FN truer med å trekke tilbake bistand til landet på grunnlaget av behandlingen av homofile, må de bare gjøre det. Han gir seg ikke, homoseksuelle handlinger er forbudt ved lov og det er hans oppgave å passe på at loven blir opprettholdt. Uganda ønsker ikke penger utenifra som er belaget på homofile uansett. Ministeren forteller journalisten at han er den personen som satte i gang raidet av Uganda Pride i 2016 og dette ble gjort på grunnlag av at homoseksuelle samlinger er noe uønsket i Uganda. Han bruker også ord som umoralsk, skitne, perverse ol (Okiror 2017).

I 2006 begynte avisen Red Pepper å navngi homoseksuelle og oppgi boligadressene deres og oppfordret ugandere til å ta loven i egne hender. «To rid our motherland of the deadly vice (lesbianism) we are committed to exposing all the lesbos in the city. (...) Send the name and occupation of the lesbian in your neighborhood and we shall name her» (Tatchell 2006).

I 2010 publiserte avisen Rolling Stone navn, adresser og fotografier av 100 homoseksuelle med overskriften: «heng dem». Slike navngivninger er blitt stoppet etter press fra regjeringen. Regjeringen har fått mye kritikk fra det internasjonale samfunnet om menneskerettigheter og behandling av homoseksuelle, spesielt i kjølevannet av loven i 2014 som vedtok dødsstraff mot homoseksuelle handlinger (Awondo mf 2012), men også før det. Tankegangen som lå bak denne oppfordringen er nok ikke dermed lagt død og historien om Aryan illustrerer dette:

3.6 Når prat blir til handling

Aryan er en LGBT-aktivist og en homoseksuell mann. Han ble angrepet utenfor sitt eget hjem i tidsperioden av mitt feltarbeid. Omstendighetene var slik at Aryan var på vei hjem etter en kveld ute med noen venner. Bostedet til Aryan ligger ikke i det beste strøket. Området karakteriseres av tett bebyggelse, smale gater uten lys, små hus og små kiosker side om side. Husene leies ofte av flere familier. Murene rundt husene ser ikke like kraftige ut som i andre nabolag hvor beboerne

har bedre økonomi. De har heller ikke *askarier* (vakter), som er vanlig å leie inn for ugandiske borgere med litt penger, for å passe på porten til huset. Huset til Aryan er en liten bungalow (en etasje) og ser ut som et lite tog. Huset bestod av tre leiligheter som lå på rekke og rad. Aryan bodde i den midterste leiligheten sammen med sin mor, far og søsken. Innvendig var det to rom. En stue, med to sofaer, en liten TV, et kjøleskap og et bord. Innenfor lå soverommet, jeg gikk ikke inn, men kunne skimte madrasser og tekstiler av mange slag gjennom et lite forheng som skilte soverommet fra stuen. Utenfor huset fantes det en liten terrasse hvor det stod et hvitt plastbord med duk og noen stoler i samme stil. På baksiden av huset hang det tøy fra alle husholdene, på forskjellige snorer og et felles toalett og vaskeområde. Aryan ble overfalt på vei hjem, en fredags kveld, rett utenfor porten til hjemmet sitt. Han kjenner overfallsmennene, de holder også til i nabolaget, og det hele endte med at han fikk både en brukket kjeve og knuste ribbein.

Hvordan de har funnet ut, eller tenkt seg at Aryan er homoseksuell er det ikke noe direkte svar på. De kan ha sett det på han, eller personene som besøkte han, men det er ikke sikkert. Det som var klart var at de har planlagt å gjøre dette uforstyrret, i mørket når det er mindre sjanse for å bli oppdaget. Om det skjedde på grunn av hat mot homoseksuelle kan ikke påvises med sikkerhet men det er sannsynlig, fordi historier som dette ikke er enkeltstående. Han har vært klar over sladder i nabolaget og opplevd naboer som slenger bemerkninger angående mistanker om hans angivelige seksuelle legning. Personer som blir utsatt for slike hendelser har ofte et divergerende kjønnsuttrykk. Rett og slett for at dette er personer som sterkt assosieres som homofile og som er mest synlig (se kapittel 4). Aryan ønsket å anmelde overfallsmennene, men i den første fasen etter angrepet kunne dette by på problemer. Ved at Aryan var for syk til å bo et sted uten den støtten han fikk fra familien og måtte derfor bo hjemme. Familien tok seg av han blant annet ved å mate han med jus. Han klarte knapt å holde glasset selv, og måtte drikke jus med skje, for å ikke gjøre kjeven verre. Dette satt han i en sårbar posisjon. Aryan «fortalte» (skrev på en liten papirbit) at om han anmeldte overfallsmennene mens han fortsatt oppholdt seg i nabolaget, i tillegg til å være i en svak tilstand var frykten at overfallsmennene ville komme tilbake å gjøre seg ferdig med han. Om han gikk videre med saken i senere tid har jeg ingen informasjon om, men slike overfall ender ofte opp med å være uanmeldt i frykt for å gjøre vondt verre, i forhold til seg selv men også frykt for represalier mot familien.

Denne historien illustrerer konsekvensen LGBT-personer kan møte i samfunnet ved mistanker om homoseksualitet. Politikernes fremstilling av homoseksuelle og

medias tidligere oppfordringer om å ta loven i egne hender, hjelper nok heller ikke på situasjonen.

3.7 Til slutt

Det er ikke til å se bort ifra at det finnes eksempler på homofobe handlinger i Uganda. Utført av både politikere, lovverket, religiøse ledere, media og enkeltpersoner. Uganda har på mange måter blitt forbundet som synonymt med homofobi i Afrika. Dette faktumet bør ikke usynliggjøre nyansene. Uganda har en kompleks historie før og etter kolonitiden og flere krefter har vært med på å forme dagens situasjon. En situasjon som preges av politiske og religiøse krefter og et ønske om ikke å følge i de tidligere koloniherrernes økende «tolerante» fotspor. Her går faktoren om et tidligere fleksibelt kjønn og seksualitetsregime i glemmeboken og de tidligere koloniherrernes lovverk blir frontet som tradisjon og som den Ugandiske moralen. Politikeres utsagn, lovverket, medias oppfordringer og de religiøse kreftene, nasjonalt og internasjonalt, fører til faktiske homofobiske handlinger. Svaret på det innledende spørsmålet: Finnes det en dikotomi mellom «Afrika» og «vesten» illustrert i et homofobisk Afrika og et tolerant vest; er nei det er en mer kompleks situasjon enn først antatt.

4 De homofiles ansikt

Er det noen sammenheng mellom kjønn og seksualitet?

Historien i introduksjonskapittelet om den transkjønnede mannen Nick og hans venn Apple som skulle fylle ut registreringsskjema før en aidskonferanse i Sør-Afrika, illustrerer hvor kompleks tematikken rundt kjønn, identitet og seksualitet kan være. Stat, byråkratier og regelverk, samt de fleste mennesker som lever innenfor disse rammene har klare grenser på kategorier som omhandler kjønn og seksualitet, men i virkelige menneskers liv er det ikke alltid like enkelt. Det er komplekst, kategorier flyter inn i hverandre, påvirker hverandre og på samme tid kan de være noe helt forskjellig. Hvordan forskjellige personer ser på dette punktet er også svært ulikt. Noen klassifiserer seg lett, eller blir klassifisert uten vanskeligheter mens andre møter på flere problemer. Kjønn og seksualitet er politisk organisert inn i maktsystemer. Maktsystemer som oppmuntrer noen typer aktiviteter og straffer samt undertrykker andre. I eksempelet i introduksjonen kommer samfunnets dikotome kjønnsregime sterkt til syne. En person som lett faller inn i skjemaet Nick skulle fylle ut, oppnår derfor lettere aksept i samfunnet fordi man lettere kan plasseres og andre får en følelse av å vite hvem du er, eller hva du er. Passer du ikke inn i kategoriene satt av samfunnet og du ikke får kommunisert dette oppstår det forvirring. Personen selv og samfunnet rundt vet dermed ikke helt hvordan de skal forholde seg til denne personen. Dette er hva antropologien ofte klassifiserer som «matter out of place» (Douglas 1966). I eksempelet ovenfor opplever Nick at han faller utenfor det «standardiserte» klassifikasjonssystemet når han skal fylle ut skjemaet til konferansen i Sør – Afrika, han vet rett og slett ikke hvilken boks han skal krysse av og opplever

klassifikatoriske problemer på et veldig grunnleggende plan, som skal plassere han som kjønn og hans seksualitet. Eksempellet illustrerer også hvordan kjønnsidentitet er separert fra både biologisk kjønn og seksuell orientering. En person kan svare veldig variert på hvilke kjønn og seksuell orientering de har. For eksempel: Apple er en biologisk kvinne, men han har en mannlig kjønnsidentitet og er tiltrukket av kvinner. Dette er faktorer som gjør at Apple ser på seg selv som en heteroseksuell mann. Nick er også en biologisk kvinne, har mannlig kjønnsidentitet og er tiltrukket av kvinner, men klassifiserer seg selv som lesbisk.

Her kan man se at Apple og Nick har et litt forskjellig syn på sammenhengen mellom kjønn og seksualitet. Apple ser på disse to faktorene som mer uavhengig enn hva Nick gjør. Nick sitter med en oppfatning om at biologisk kjønn og dens relasjon til seksualitet avgjør klassifikasjonen, mens Apple ser på det slik at kjønnsidentitet bestemmer hvordan man klassifiserer seksualitet, ikke det biologiske kjønn.

Denne problematikken kan lettere forstås om man ser nærmere på relasjonen mellom den menneskelige kroppen og hvordan kroppen blir oppfattet. Mary Douglas prøver å vise i boken *Natural Symbols* (2004) om hvordan assosiasjonen mellom kropp, symbolisme og perspektiver på samfunnet henger sammen. Det finnes en korrelasjon mellom hvordan folk ser deres egne kropp og hvordan de ser på samfunnet. Samfunn, i liket med andre typer grupper, er skjøre ved grenseområdene til andre grupper. Mennesket er ofte i søkelyset når det forhandles om grenselandet til et bestemt samfunn eller en gruppe. For å vise annerledeshet blir grenselandet ofte strengt overvåket gjennom tabuer rundt kroppen og seksualitet. I et heteronormativt og dikotomt kjønnsregime blir personer med flytende, annerledes identitet eller annerledes uttrykk oppfattet som det Douglas (1966) kaller «*matter out of place*». Nick, møtt med et utfyllingsskjema klarte ikke å identifisere seg som et av valgalternativene. Han klarte ikke å oversette hvordan han oppfatter seg selv, inn i normalen som ble presentert igjennom skjemaet. Nick sitt syn på kjønn og seksualitet er også gjenkjennbart i et vestlig viktoriansk kjønnsregime basert på et dikotomt system som deles inn i mann og kvinne. Seksualitet klassifiseres da ut i fra individets biologi (Parker og Aggleton 1999: 109). Er du en biologisk kvinne som er tiltrukket av kvinner er du lesbisk, og om du tiltrekkes av menn er du heteroseksuell.

På 1860 tallet og 1890 tallet demonstrerte antropologer hvordan det Viktorianske familieidealet ikke var et resultat av naturlovene, men en lang og smertefull vei,

som endte med rettferdiggjørelsen av kvinners roller og plass i samfunnet (Parker og Aggletom 1999: 83). I denne epoken i antropologien argumenterte en for at sivilisasjonen var avhengig av å kontrollere seksualitet. Her tenker jeg også på hvordan homoseksualitet hos kvinner truer mannlig dominans, ved at de ikke er nødvendig for kvinnenens nytelse. Kan dette være en faktor som gjør at flere biologiske, heteroseksuelle menn i Uganda føler seg truet? (Project Muse, Currier 20 2015). Dette er i hvert fall hva Mark Johnson (Shaw og Ardener 2005) skriver at de biologiske, heteroseksuelle mennene i Sør Filippinene følte overfor tomboiene (diskuteres senere i kapitlet).

Poenget som skal diskuteres akkurat her er heller hvordan dette perspektivet på kjønn og seksualitet i samfunnet legger grunnlaget for bestemte måter å orientere seg på som menneske. På den andre siden viser Apple sin uttalelse et annet perspektiv. Historiske og antropologiske undersøkelser rundt om kontinentet Afrika har vist hvordan personer med en divergerende kjønnsidentitet og/eller kjønnsuttrykk ofte har vært akseptert. Det er den nåværende situasjonen i postkolonialistiske land og/eller land med sterke røtter i islam og kristendommen som kriminaliserer homoseksuelle handlinger.

Apple sitt synspunkt i forhold til eget kjønn og seksualitet kan kanskje ses på i dette «Afrikanske» og litt mer fleksible kjønnsregime, hvor personer som uttrykker kjønnstransgresjon ofte har blitt akseptert og ofte får egne roller i samfunnet (Murray og Roscoe 1998).

I boken *Changing Sex and Bending Gender* (Shaw og Ardener 2005) understreker forfatterne synspunktet om at kjønnssystemer er kulturelt og samfunnsmessig skapt ved å se nærmere på en rekke forskjellige folkegrupper, med et mangfold av ulike sosiale løsninger på *det tredje kjønn*. Et to-kjønnssystem basert på anatomiske forskjeller mellom mann og kvinne har vært et svært etablert og en selvfølgelig del av hvordan store deler av verden har tenkt om kjønn. Samtidig som flere samfunn har integrert kjønnstransgresjon, eller hva som kan defineres som et tredje kjønn inn i kjønnssystemet, uten at personer med kjønnstransgresjon har blitt ansett som et problem. Grunnen til at kjønnstransgresjon ofte har blitt antatt å bli ansett som et problem i Europa, har vært på grunn av at kjønnstransgresjon er blitt assosiert med homoseksualitet og homoseksuelle relasjoner blir sett på som å ikke bidra til reproduksjon. Det er også dette synet som i stor grad råder i Uganda i nyere tid og som kan kjennes igjen i forskjellige samfunnssektorer, for eksempel lovverket. Dette synspunktet er ikke universelt. Det er ikke nødvendigvis slik at alle samfunn ser på kjønnstransgresjon som å ha

en sammenheng med seksualitet. Kvinnelige helgener i Himalaya, som kalles Sathin, kan ha flere av mennenes sosiale roller og oppførsel, i tillegg til å klippe håret kort. Dette er et valg kvinner kan ta i puberteten som et alternativ til å gifte seg. I Sør delen av Balkan (Albania, Serbia, Kosova, Bosnia, Montenegro og Makedonia) kan kvinner love å forbli jomfru og ikke inngå ekteskap; de får da lov til å ta mannlige navn, kle seg maskulint, og ta forskjellige roller som korresponderer med en manns sosiale og fysiske frihet. Hva som er akseptert i forhold til kjønn og seksualitet er sosialt og kulturelt bestemt, og kommer an på samfunnets klassifikasjonssystemer (Shaw og Ardener 20 2005).

4.1 Et transkjønnet fremspring eller transkjønnet usynlighet?

Transkjønn er lite fokusert på i Afrika og man vet derfor lite om deres situasjon. Transkjønn er en forholdsvis ny kategori i Uganda. Dette har blitt tolket av flere akademikere som at transkjønnede har blitt oversett i den en Afrikansk LGBT-kontekst. Andre akademikere har heller tolket denne oppfattede usynligheten som relatert til et annet klassifikasjonssystem (Jobson2012).

Flere narrativer jeg fikk fra LGBT-aktivister illustrerer hvordan situasjonen for LGBT-personer har endret seg i Uganda i løpet av den tiden de har levd. Her vil jeg derfor trekke frem et eksempel fra feltstudiet mitt. En samtale med en transkjønnet mann:

Vi satt på et serveringssted, hvor det hovedsakelig ble tilberedt svin på mange forskjellige måter. Dette var et av denne transkjønnede mannens stamsteder hvor han følte seg trygg nok til å vise seg regelmessig. (Forskjellige strategier i forhold til sikkerhet vil diskuteres i neste kapittel). Her møtte jeg ham i hvert fall et par ganger i uken. Vi pleide å sitte her å prate med en øl og litt mat. Jeg satt ekstra pris på disse samtalene fordi han er en av lederne i LGBT-miljøet og fordi han har vært aktivist fra starten. Dette ga han et interessant perspektiv på hvordan miljøet og situasjonen har endret seg i den tiden LGBT har vært i det offentlige søkelyset. Han heter Nina og er i 30 årene. Utstyrt med dreads og klær som ikke er valgt av tilfeldigheter men for å se så mannlig ut som mulig. Han er en litt lubben mann, med store bryster og runde former, et element som gjør at han aldri passerer som en biologisk mann i dagligdagse kontekster (se kapittel 5). Akkurat denne dagen ville han helst mimre om fortiden, noe jeg ikke protesterte mot. Det var alltid hyggelig å høre på historier fra informantene mine, spesielt når de kom av seg selv:

Before we started getting attention in the media and by politicians, before we became activists, I could go into any bar and choose whatever girl I liked and whom agreed to come home with me. It doesn't work like that anymore. If I visit a place I haven't carefully chosen and deemed secure and if I approach people outside the LGBT environment in an intimate way, I put myself at a greater risk than now than I did before. Nowadays, after all the attention we have gotten, people are more attentive and hostile. Some years ago, certain people would perceive me as a male character and think nothing of it. Others would see two women together, maybe a little more intimate than what is regular, but not associate it with any sexual undertones. Today the only thing people see when they look at me, my masculine appearance combined with my female curves, is a lesbian.

Nina forteller her at den ugandiske konteksten har endret seg i løpet av hans levetid. Hvordan oppmerksomheten rundt homoseksualitet har økt med politiseringen i den offentlige debatten, nasjonalt og internasjonalt og derfor også endringer i hvordan han blir oppfattet og hvordan personers innstillinger har endret seg. Han har også ofte snakket om hvordan det å identifisere seg som transkjønnet har vært en prosess. Ikke fordi han føler seg annerledes i dag enn før, men fordi vissheten om denne kategorien og hva den inneholder har kommet til han gradvis. Ettersom han har fått denne kunnskapen, var igjen prosessen av å reklassifisere seg selv og akseptere en ny kategori vanskelig, spesielt fordi han har et utseende som ikke kan passere som biologisk mann. Han har blant annet såpass store bryster at det å binde seg ikke er et alternativ, i tillegg til at han har blitt nektet kirurgisk inngrep for å fjerne dem ved sykehusene i Kampala. Et poeng som irriterte han, fordi som han sa: «They remove breasts due to cancer every day. I want the same procedure, just of a different reason and they won't give it to me».

Derfor ville det vært lettere for han å holde seg til et feminint kjønnsuttrykk, men han forteller at han føler seg mer komfortabel med mannlig uttrykk. Dette pleide ikke nødvendigvis å vekke for mye oppsikt før situasjonen til LGBT-miljøet ble politisert. Det pleide å være mulig for han å bli oppfattet som mannlig uten nødvendigvis få stempelet «lesbisk». Nina forteller også om denne prosessen fra selv å klassifisere seg som mannlig men lesbisk, til å se på seg selv som en heterofil mann. At deler av denne prosessen har vært basert på økende grad av kunnskap om at transkjønn er en kategori, ikke nødvendigvis hvordan han har

opplevd seg selv. Dette kan tyde på at denne kategorien som en egen klassifikasjon kan være av nyere tid.

Som nevnt i begynnelsen av dette kapittelet, så er ikke det nødvendigvis et klart skille mellom de forskjellige kategoriene, eller mellom kjønn og seksualitet, samtidig som kategoriene fungerer godt som verktøy for å gjøre det lettere å sortere tankene rundt temaet. Bruken av begrepet LGBT i en akademisk kontekst er omdiskutert, fordi kategoriene ofte er kontroversielle utenfor en vestlig kontekst også for personene det gjelder (Jobson 2012). Merkelapper, eller kategorier er en måte å produsere identiteter på. Som mennesker har vi en tendens til å kategorisere, forenkle og generalisere verden rundt oss for å skape mening. Om man ikke passer inn i noen av disse kategoriene som er etablert i samfunnet, blir det ofte et spørsmål om hvem man er. Om man faller utenfor kategoriene på en måte som går imot hva som er akseptert av de dominerende, kategoriene, eller normene i samfunnet, er ofte resultatet konsekvenser reguleringsforsøk fra samfunnet (Douglas 1966). For noen er det da en befrielse å finne en kategori som passer, samtidig som flere føler at disse merkelappene ikke beskriver dem ordentlig. Mange foretrekker derfor ikke å beskrive seg selv i absolutt form, men delvis, som trans-lesbe, eller heterofil-trans. Denne praksisen kan tyde på at LGBT-miljøet i Uganda gjennomgår en type kategoriinflasjon, ved at medlemmene ikke lengre klassifiseres etter kategoriene homoseksuell og lesbisk, men at de har begynt å inkludere andre kategorier som transkjønn og deretter delkategoriene nevnt ovenfor.

For å illustrere dette poenget ønsker jeg å rette søkelyset mot en undersøkelse utført av Project Muse angående transkjønnet usynlighet i Namibia og Sør-Afrika (Currier 2015). Som tidligere nevnt i innledningen av oppgaven så har kampen om LGBT rettigheter vært preget av hva som har blitt omtalt som en transkjønnet usynlighet. Primært sett har dette vært et tema blant aktivister i USA. Her har transpersoner anklaget andre LGBT aktivister i å ekskludere dem fra agendaen på samme måte som homoseksuelle har blitt ekskludert fra det heterofile miljøet.

Project Muse (Currier2015) skriver at den transkjønne usynligheten var av en helt annen karakter i Sør-Afrika og Namibia. Da transkjønnskategorien ble lagt større vekt på i en internasjonal kontekst, prøvde LGBT aktivister i Sør-Afrika og Namibia å innlemme transkjønnede i agendaen, men det viste seg å være svært få personer som identifiserte seg som en del av denne kategorien. Dette gjorde det vanskelig for aktivistene her å bygge opp en «felles» transkjønnsidentitet, eller forståelse. Konklusjonen til prosjektet ble derfor at heller enn at transpersoner var

ekskludert fra LGBT-bevegelsen, som først antatt, var det slik at kjønnsuttrykk og kjønnsstilhørighet allerede var inkludert i LGB-kategoriene. Noe som førte til at usynligheten til transkjønnskategorien ikke grunnet i ekskludering, men var preget av en annen kontekst. LGB-kategoriene i Sør-Afrika og Namibia ga nemlig rom for at lesbiske kvinner som ønsket et mer maskulint kjønnsuttrykk ble klassifisert som menn uten å måtte identifisere seg som transkjønnet. Denne tankegangen var også å kjenne igjen hos mine informanter i Uganda. Som fortellingen til Nina kan illustrere, i tillegg til liknende fortellinger fra andre LGBT-personer, ble mer maskuline lesbiske ansett som «menn» på forskjellige måter.

Blant annet var det flere heterofile menn som mente at de maskuline lesbene stjal deres kvinner, på grunn av dette synspunktet ble de feminine lesbiske kvinnene bebreidet, men de ble også ofte derfor ansett som heterofile (Currier 2015).

You know, Ugandan men feel threatened by us transmen, that's why they hate us, they think we are taking their women. At the same time, they wonder where it will stop. They say: Ok, you are lesbian, and you look like a man, are you going to grow a penis now?

- Nina (April 2016).

Nå kan jeg jo ikke ta dette utsagnet helt bokstavelig, jeg tror ikke ugandiske menn virkelig tror at mannlige kvinner kan gro peniser. Jeg tror poenget her er at mannlige lesber, eller transkjønnede menn blir oppfattet som deres direkte konkurrenter når det kommer til kvinner. Derfor blir feminine lesber bebreidet av heterofile menn for å velge hva de kaller uekte menn, ikke dem selv som er ordentlige menn, og de bebreider de transkjønnede mennene for å gi disse kvinnene muligheten til å velge dem bort (Project Muse, Currier2015).

Et annet eksempel på denne tankegangen er kvinnelig homoseksualitet i Sør-Filipinene (Shaw og Ardener 2005). En Filippinsk tomboi er kvinner som er «lik menn» i kleskoder og oppførsel, de tar mannlige jobber og har seksuelle forhold til feminine kvinner. På grunn av at heteroseksuell reproduksjon er sentralt i en kvinnes identitet Sør i Filipinene, blir lesbiske kvinners avvikende og uproduktive seksualitet sett på som et avvik. Tomboiene prøver derfor i størst mulig grad passere og å unngå oppmerksomhet i frykt for å bli et mål for voldelige handlinger, spesielt av de heteroseksuelle mennene. Problemet her ligger ikke bare på tomboienes uproduktive seksualitet, men at de blir sett på som «lik menn». Dette blir ansett som et problem av de heteroseksuelle mennene som oppfatter at tomboiene posisjonerer seg som menn i forhold til kvinner. Tomboiene fikk også

mer problemer jo mannligere de var fordi de derfor ble mer truende for de heteroseksuelle mennene. I tillegg til en avvikende seksualitet og posisjoneringen i forhold til andre kvinner, utfordret tomboiene det sosiale konseptet om at man må identifisere seg med et kjønn og fra et annet kjønn. Mange av tomboiene uttrykker at de ikke eksklusivt føler seg som menn. De identifiserer seg som maskuline, samtidig som de identifiserer seg med kvinner og femininitet. Spesielt utaler de «å elske kvinner, som kvinner gjør», et element som gjør tomboiene til verken menn eller kvinner (Shaw og Ardener 2005).

Kjønnsstransgresjonen hos de maskuline lesbiske kvinnene i Uganda skapte også ofte problemer i sosiale kontekster. De ble gjort narr av før de gikk inn på utesteder, ble fortalt at de burde vokse opp og slutte å late som de er noe annet enn de kvinnene de skulle være. Eller ved å bli stoppet hvis de prøvde å bruke dametoalettene, fordi det ikke er lov med menn på kvinnetoalettene, samtidig som de ikke kunne gå på de mannlige toalettene i frykt for å bli oppdaget og deretter voldtatt. Ved å sammenligne studiet av Sør-Afrika og Namibia og mine informanter fra Uganda, ser det ut til at det kan være en likhet når det gjelder kjønnsdivergens og det å ha muligheten å bli oppfattet som mannlig, eller kvinnelig. Disse maskuline lesbiske kvinnene klassifiserte seg tidligere ikke nødvendigvis som transkjønnede, kanskje fordi de som maskuline lesber allerede fikk annerkjennelse for sin ønskede kjønnsidentitet, (i hvert fall delvis, bare i en annen form). Transkjønn er en av de nyere kategoriene også i Uganda slik som i Sør-Afrika og Namibia. Men til forskjell fra studiet til Project Muse (Currier 2015), virker det som om mine informanter i Uganda har vært mer villig til å adoptere kategorien trans inn i deres klassifikasjonssystem. Dette utsagnet baserer jeg på at flere transorienterte organisasjoner har sprunget frem i Kampala i løpet av de siste årene (blant annet UNTGNC og COPTEC), i tillegg til utsagn som ligner på sitatet fra Nina ovenfor. Fordi det virker som om flere ikke har et begrep om transkjønn før de blir medlemmer av LGBT-miljøet, vil noen av personene som har klassifisert seg som maskuline lesber omklassifiserer seg selv inn i transkjønnskategorien etter at de kommer i kontakt med miljøet.

4.2 En sammenligning av kjønnskategoriseringer i Nigeria og Uganda

I boken *Male daughters, female husbands* (2015), skriver Ifi Amuidine om kjønnsregimer til folkegruppen Igbo, som er bosatt i Øst-Nigeria. Amuidine

analyserer kjønnsregimet i Øst-Nigeria, med et fokus på Igbo kvinner før, under og etter kolonitiden (1800 tallet og 1900 tallet). Her konkluderer hun med at «Vesten» i stor grad har tatt med sitt eget dikotome kjønnsregime, hvor sosialt og biologisk kjønn på mange måter var det samme, til en folkegruppe hvor det var et skille mellom biologisk kjønn og kjønnsroller. Amuidine trekker her frem skriftene til Leith-Ross, konen til en britisk offiser, som observerte hva hun selv oppfattet som merkelig. Hun skrev om observasjoner av biseksualitet og det at det var flere av kvinnene som øyensynlige ble menn. Hun skrev også at i Igbo sin tradisjonelle religion trodde de på gjenfødelse og at mannen tydelig var favorisert. Dette begrunnet hun i fortellinger fra kvinner som fortalte at de ville gjenfødes som menn, men at ingen kunne tenke seg at det var noe vits for en mann å ønske å bli gjenfødt som kvinne. Slike uttalelser kan ha ført til at Leith-Ross misforstod kjønn i sin nye kontekst, med ståsted i den vestlige og kristne tankemåten at kjønnsroller og det biologiske kjønn er gjensidig avhengig av hverandre. For Igbo var det nemlig mulig for en kvinne å bli mannlig gjennom å ta på seg mannlige kjønnsroller. Dette selv om hun ikke var en biologisk mann, eller ble en mann, selv om det kunne forstås slik for en kristen engelsk kvinne på 1930 tallet. Igbo kvinner, som tok på seg mannlige kjønnsroller kunne ta koner og hun ville bli tilskrevet disse konenes barn som sine egne. En Igbo datter kunne også bli en sønn og derfor mannlig og ved å ønske å bli gjenfødt som en mann, kunne det være snakk om kjønnsroller, ikke utelukkende om biologisk kjønn. Den tilsynelatende favoriseringen av mannen som Leith-Ross observerte, kunne derfor egentlig ha vært en favorisering av mannlige kjønnsroller. Denne sosiale organisasjonen gjør seg lettere å analysere om man skiller det biologiske og sosiale kjønn i en analyse, noe som var vanskelig for en engelsk kolonikone.

I post-kolonialistisk tid, er det ikke mye igjen av kjønnsfleksibiliteten i Nigeria, dette er på grunn av vestens rigide kjønns og seksualitetsregime, skriver Ifi Amuidine. Hun skriver så klart ikke om kvinner i hele Afrika, hun skriver om en gruppe i Vest-Afrika, men man kan fortsatt trekke noen linjer mellom Igbo og situasjonen til LGBT i Uganda i dag. Ugandisk LGBT-aktivist, og åpen transkjønnet mann: Pepe Julian Ozimwa forteller blant annet under et intervju i «Last week tonight» (2014, sesong 1, episode 9) at situasjonen, som den er i dag, ville ikke vært slik uten vestens «hjelp». Dette begrunner han i loven om «carnal knowledge against nature» som henger igjen fra det britiske kolonistyre, i tillegg til en evangelistisk kirkemenighet fra USA som i nyere tid har hatt stor innvirkningskraft på situasjonen.

Her er det også mulig å gjenkjenne litt av hva Ifi Amuidine skriver om fleksibiliteten i kjønn hos Igbo kvinnene i Nigeria. Det Ifi forteller fra Nigeria skiller seg fra observasjonene til Project Muse (Currier2015) og mine informanter, ved at hos Igbo var kjønnstransgresjonen akseptert i den sosiale organiseringen. For de ugandiske og Sør-Afrikanske kvinnene var ikke dette tilfellet (men her er det jo en divergens i tid, som overses for øyeblikket, for å kunne bruke argumentet i denne diskusjonen). Situasjonene kan sammenlignes med avsnittet ovenfor ved at kvinnene med divergerende kjønnsuttrykk fikk status som mannlige, ved å bli beskylt for å ta biologiske heterofile menn sine kvinner. Dette kan jo brukes som et argument for at kvinner med et mannlig kjønnsuttrykk i Uganda og Sør-Afrika også får en viss status som menn, om ikke akseptert i den sosiale organisasjonen, så i den form at de blir en trussel igjennom konkurranse om kvinnene for de biologiske mennene. Dette kom til uttrykk under et intervju med Sigrid, en kvinne i 20 årene som var i et forhold med en transkjønnet mann ved navn Kenneth.

I am a straight woman, I am not lesbian, but I love Kenneth, and he is a transgendered man. To me, he is a man, not a woman, and I have no history with relationships where I have been with women. I have only ex – boyfriends, no ex – girlfriends. What is different in my relationship with Kenneth, is that our gender roles are more flexible, than with a biological man. He helps cooking and he washes dishes, and even though he takes care of me like a man should, he is not responsible for «all of Sigrid». I mean, I pay for my own nails and hair, while he pays for food and other things like that.

Dette utsagnet kan jo indikere at frykten til de heteroseksuelle mennene ikke er helt uberettiget i sin frykt for konkurranse. Ifi Amuidine skriver også hvordan forhold basert på samme kjønn, ikke var en trussel mot familie idealet flere steder i Afrika. Fordi disse forholdene ikke nødvendigvis hindret reproduksjon. Det var vanlig at slike forhold oppstod på forskjellige tider i løpet av en persons liv, men at de på et eller annet tidspunkt innledet et forhold som kunne resultere i etterkommere (Amuidine 2015, Murray og Roscoe 1998). Det kan tenke seg at den frykten som finnes for homoseksualitet i Uganda i dag, har sine røtter i elementer som kom med kolonialiseringen. For eksempel: Religion (som kristendommen) og i et puritansk familie- og verdisyn, hvor fokuset ofte ligger på homoseksualitetens fornektelse av heteroseksualitetens verdier rundt kjernefamilien, reproduksjon og god moral.

Tamale (Coe mfl 2007) skriver at en av de mest effektive måtene et mannsdominert samfunn bruker seksualitet på, er som et verktøy for å støtte opp under et kjønnshierarki ved hemmeliggjørelse og tabu. Denne kjønnede dimensjonen kommer frem når man ser på usynliggjørelsen av lesbiske ugandere. Til og med i lovverket er fokuset sterkere på fordømmelsen av mannlige homofile. Kvinnen blir stereotypisk sett på som underlagt mannen i seksuelle relasjoner. Uten det mannlige elementet i relasjonen karakteriseres det ikke som en slik relasjon. Tamale mener at kvinners seksualitet blir redusert til morsrollen og til reproduksjon. Men dette elementet er også hva som gjør lesbiske kvinner til et tabu. I en slik relasjon må da kvinners seksualitet defineres uten referanser til reproduksjon. Da blir den mannlige makten borte i opprettholdelsen av kjønnshierarkiet skriver Tamale (Cole mfl 2007). Dette kan kanskje føre til at disse kvinnene blir eksempler på hva Hodgson og McCurdy (2001) kaller ”wicked women”. Dette er kvinner som ikke lever opp til hva som er forventet av dem som kvinner i samfunnet, som døtre, søstre eller koner. Forventninger som blant annet det å stifte familie (som barn og giftemål).

Disse kvinnene lager forskjellige sosiale og kulturelle strategier for å forhandle om maktforhold og nye måter å identifisere seg selv som person (Hodgson og McCurdy 2001). For eksempel kan uttalelsen til Sigrid sitert ovenfor tyde på at det å være i et forhold med en annen biologisk kvinne, som også er en transkjønnet mann, kan føre til økt fleksibilitet i arbeidsdelingen til paret.

For å se nærmere på forholdet til Sandra og Kenneth, forteller Sandra om fleksibiliteten i kjønnsrollene hvor Kenneth tok den mannlige rollen i forholdet og at han hjalp til med oppvasken og matlagingen. Selv Sigrid betalte for egne personlige utgifter var det Kenneth som stod for det økonomiske ansvaret for å betale mat, husleie og transportmidler. Det så ofte ut til at de maskuline lesbene som hadde det økonomiske ansvaret i forholdet: «If you cannot take care of your woman, just leave her for someone who can». Dette uttalte den transkjønnede mannen Nina, en gang han måtte dra midt under en lunsj med en gruppe fra LGBT-miljøet, for å dra å betale for kjæresten sin frisørtime.

Nina mente at den mannlige delen av forholdet ikke hadde mulighet til å ta på seg det økonomiske ansvaret, måtte de overlate kvinnen til noen andre som hadde mulighet for å ta det ansvaret. På den andre siden var en oppfattet fleksibilitet angående «kjønnsrolleinndelingen» et punkt Sigrid nevner som et av de positive elementene i forhold mellom mennesker av samme kjønn. Ved at den maskuline parten i forholdet ikke helt og holdent satt med det økonomiske ansvaret, slik at

den feminine partneren delte byrden samtidig som den mannlige partneren tar del i de kvinnelige byrdene. At denne oppfatningen ligger i miljøet, betyr jo ikke at dette ikke skjer utover LGBT-miljøet også. Men ifølge LGBT-miljøet selv, er elementene hvor begge partnere også i større grad er tilbøyelig til å hjelpe med den andres oppgaver et positivt aspekt som er særegent for dem.

Project Muse (Currier 2015) konkluderte med at transkjønnet usynlighet ikke kom av at kjønnsstransgerende personer ble ekskludert, men at konteksten var av en annen art, slik at de allerede var inkludert men ikke under merkelappen transkjønn. Dette er en merkelapp som har kommet frem i lyset etter hvert. Mest sannsynlig ved en kombinasjon av internasjonalt samarbeid (et samarbeid som ofte inkluderer vestlige land som har en sterk formening om eksistensen av trans i en LGBT kontekst) og som tidligere nevnt, en følelse av at en merkelapp ikke beskriver dem slik de forstår seg selv. Mine informanter fortalte meg ofte at de kom inn i LGBT-miljøet som lesbisk eller homofil. De var ikke klar over at klassifikasjonen transkjønn eksisterte. Det var ikke før de var en del av miljøet og fikk informasjonen om kategorien at de fikk tanken om at de var transkjønnet, ikke lesbiske eller homofile. Dette poenget illustrerer også en prosess hvor nye klassifikasjoner trer frem og nye identiteter blir forhandlet. Man kan derfor tenke seg at personene med kjønnsstransgerende kjønnsuttrykk, som tidligere ville vært inkludert i andre LGB kategorier, nå i større grad klassifiserer seg som transkjønnet, en klassifikasjon som ikke har passet deres forståelse av seg selv tidligere. Det kan også tyde på, om man ser nærmere på verket til Ifi Amuidine, at denne oppfattede transkjønnede usynligheten, altså manglende spesifikk merkelapp på hva vi klassifiserer som transkjønn kan ha noe med en kjønnsfleksibilitet fra før kolonitiden.

4.3 De homofiles ansikt

I usually like to sit at my desk in the office, putting on my makeup. I put on nail polish, powder and look at myself in the mirror while doing it. There is one other desk in the front room with me, she is a biological woman and I am obviously a transwoman. One day this man walks into the office and he say something like: «madam can you help me»? When both me and the other lady in the room reacts to the word “madam” he looked a bit puzzled and somehow ends up at my desk. You know, I do not mean to react when

someone says «madam», because clearly, I am not. But it feels so natural, it's hard not to. - (Juni 2016).

Denne uttalelsen kommer fra en transkjønnet kvinne i 30 årene som kaller seg Internasjonal. Hun er fra Øst-Uganda og jobber i en organisasjon som hjelper handicappede ugandere med å klare seg i hverdagen. Ut fra dette sitatet ønsker jeg å diskutere hvordan denne kjønnsstransgresjonen fører til at transkjønnet personer i Uganda blir de homofiles ansikt og hvordan dette kan påvirke deres dagligliv.

Hva gjør denne mannen med neglelakk og hvorfor sitter han på kontorpulten og legger på pudder i ansiktet? Eller hvorfor reagerer han automatisk når noen sier «madam»? Dette er spørsmål som oppstår når ugandere som ikke er en del av LGBT-miljøet blir konfrontert med denne type transgresjon. Som tidligere nevnt, har ikke nødvendigvis de fleste ugandere noen begrep for transkjønn og forbinder ambivalente kjønnsuttrykk med homoseksualitet. Det er altså denne synlige ambivalenheten ved disse personene, som gjør at transkjønnede personer blir klassifisert som homoseksuelle, selv om de ikke nødvendigvis klassifiserer seg selv som dette. Det er ganske enkelt denne kjønnsstransgresjonen som fører til at transkjønnede personer blir de homofiles ansikt. Denne merkelappen fører til en del komplikasjoner for denne gruppen mennesker, blant annet på grunn av det politiske og religiøse landskapet som er nevnt tidligere i oppgaven (se kapittel 2). Denne konteksten fører til at antatte homoseksuelle ender opp som sosiale avvikere og bærer et slags stigma med seg i dagliglivets situasjoner og livet generelt. Goffman skriver i boken: *STIGMA* (1963), at i dag brukes begrepet stigma svært likt som den greske opprinnelsen av ordet. Her ble ordet brukt for å referere til kroppslige symboler designet for å vise noe uvanlig og dårlig rundt den moralske statusen til personen som bar symbolet, (ofte symboler knyttet til å vise hvem som var slaver, kriminelle osv.).

Hvordan begrepet stigma ser ut til å passe mitt feltmateriale er en blanding av disse to litt forskjellige vinklene på ordet. For mine transkjønnede personer var det det kroppslige beviset som «røpet» dem og viste til den moralske svikten de bar på. Kombinasjonen av disse utgjør stigmaet de transkjønnede personene bærer på.

Goffman sitt begrep «sosiale avvikere» (1963) kan relateres til LGBT-miljøet, inkludert transkjønnede personer i Uganda. Sosiale avvikere er personer som samles og danner en gruppe, eller et sub-samfunn som blir oppfattet av det større samfunnet i å bedrive en type kollektiv benektelse av den sosiale orden. LGBT-miljøet, om man ser på det i et vestlig synspunkt (lesbian, gay, bi-sexual and

transgender) eller som en gruppe hvor alle blir definert som homoseksuelle (lesbiske og homofile menn), er det slik at dette miljøet blir sett på som en minoritetsgruppe i samfunnet. En gruppe som har et samhold basert på deres avvik fra den heteroseksuelle normen. Normen majoritetssamfunnet blir ansett å være «basert» på. Fra samfunnet rundt er anklager om å bedrive rekruttering og omvendning av andre samfunnsmedlemmer et annet element som karakteriserer antagelser rundt slike grupper. Som tidligere nevnt i kontekstkapittelet, er dette vanlige anklager LGBT-miljøet møter av politikere og religiøse ledere.

For å håndtere stigmaet som blir knyttet til dem basert på deres ambivalente kjønnsuttrykk, bruker de transkjønnede personene selv forskjellige metoder for å prøve å balansere hverdagen. Balansere mellom å skjule stigmaet de blir tildelt av samfunnet og til å leve ut hva de opplever som sin personlige identitet, eller den følte identiteten.

Richard Jenkins (2008) definerer all identitet som sosial identitet. Han skriver at ingen følt eller personlig identitet gir mening utenfor en sosial situasjon, men ved å analytisk skille mellom sosial identitet og personlig identitet, kan man lettere ta med stigma i betraktningen. Ved å se på sosial identitet som en prosess, noe man gjør i relasjon med og/eller til andre på den ene siden, gjør den følte/personlige identiteten det mulig å på den andre siden se på informasjonskontroll i forhold til stigmaet (Goffman 1963 og Orne 2013). Denne forståelsen av identitet fungerer bra når man skal analysere hvordan og hvorfor en person blir oppfattet på en bestemt måte, i et bestemt samfunn. Når en transkjønnet persons personlige/følte identitet ikke får legitimitet (blir forstått) i en sosial kontekst og derfor ugyldig. Det er her jeg tenker at den kulturelle opprydningen setter i gang. Når en transkjønnet person i Uganda ikke klarer å få kommunisert sin kjønnsidentitet til samfunnet rundt kan resultatet være at personen blir dømt som gal.

Internasjonal sitt utsagn viser til hvordan hun uttrykker sin følte identitet. Hun er en biologisk mann, men har en feminin kjønnsidentitet. Ved å bruke neglelakk og annen sminke, forbundet med det feminine kjønn setter hun seg i fare for å bli stigmatisert. Ved å utrykke sin kjønnsidentitet gjennom kjønnsattributter som neglelakk og sminke vil Internasjonal kunne bli oppfattet som homoseksuell, eller antatt homoseksuell av samfunnet, uavhengig om hun ser på seg selv som homoseksuell eller ikke. Om Internasjonal ønsker å skjule elementer ved seg selv som blir til stigma i sosiale kontekster, må hun bruke kjønnsattributter forbundet med det mannlige kjønn. I situasjonen trukket frem ovenfor blir det ikke uttrykt stigma i forhold til hennes kjønnsuttrykk. Mannen reagerer med forvirring, men

andre reaksjoner blir ikke synliggjort. Internasjonal er en person som kanskje tilhører unntaket, hun kan ikke passere som en biologisk kvinne, men hun uttrykker sin kjønnsidentitet uansett. Flere andre transkjønnede personer uttrykker som oftest sin kjønnsidentitet så diskre at de kan komme unna med noen hevede øyenbryn men ikke noe mer. Det finnes også de som kan passere som sitt ønskede kjønn i hverdagen om de utfører nødvendige faktorer korrekt. Den transkjønnede mannen Mike er her et godt eksempel:

Can you see that I actually have holes for ear piercings? I actually love wearing piercings, but they make me look too cute, so I cannot. I like the sparkly one, or those with feathers, but I will be taken as a girl right away, and I don't like that. If I keep to a masculine look, I can pass as a biological man in my daily life, even if I create some confusion on a daily basis. If I am by myself or with someone who looks heterosexual, people think I am a man who looks a bit feminine. They tell me I resemble my mom. If I am moving around with another transgendered person, people get suspicious faster, and they will start commenting about homosexuality. That's why I often choose not to hang out in public with other transgendered people. Another thing I have to be careful about is my hair. When I let the dreads loose, I pass as a man more easily than when I put them up in a ponytail. When I pull them up, my feminine facial features are more distinct. When my hair is down, it covers the features up. If I don't pass as a biological man, what people see then is a girl in a man's clothing. This will make them think I am a lesbian and instead of calling me "uncle", they are calling me "aunty". (Juli 2016)

Her kommer strategier rundt det å skjule stigma tydelig frem. Mike legger vekt på å passere som sitt ønskede kjønn, altså det å bli oppfattet som en mann, ikke en kvinne. På denne måten kan han unngå stigma om ingen legger merke til at han er en biologisk kvinne med et mannlig uttrykk, men i stedet blir oppfattet som en biologisk mann. Da vil det heller ikke være noe avvik til stede i en sosial situasjon. Mike tar i bruk forskjellige kjønnsattributter når han uttrykker sin kjønnsidentitet. Som nevnt i introduksjonen av oppgaven, deler Bornstein (1995) disse kjønnsattributtene inn i: Fysiske tegn, handlingstegn, tekstuelle tegn, stereotyper, maktdynamikk og seksuell orientering. I dette og neste avsnitt ønsker jeg å se på hvordan disse attributtene og deres utøvelse utgjør en «performance» i Judith Butlers forstand (1993 og 2004).

Vi er ikke kvinner eller menn. Vi iscenesetter oss innenfor hva som er anerkjente normer for kvinnelighet/mannlighet og på denne måten blir vi gjenkjent som kvinne eller mann og får deretter anerkjennelse og forventningene som følger. Kjønnets ontologi, altså hva kjønn er, knyttes til estetikk og handling, vi er ikke kjønn forteller Butler. Kjønn er noe vi gjør. I dette perspektivet er kjønn noe som bare eksisterer som performative effekter av gitte diskurser. Diskurs betyr tale/tekst/språk. Men når Foucault snakker om diskurser, er det en sammenkobling av tekst/tale/språk og praksiser i en gitt tid og på et bestemt sted. En diskurs er altså helheten av betydningsgivende og maktkonstituerende elementer som til sammen skaper et sammenhengende rammeverk for hva som kan sies eller gjøres om et gitt fenomen. Diskursen former dermed både tale og praksis. Diskurser regulerer samfunnet og kulturen vår – det er et repertoar som stilles til rådighet (Foucault 1991).

Repertoaret som står i fokus her er de faktorene knyttet til kjønnsattributtene nevnt ovenfor. Mike tar i og for seg i bruk alle disse attributtene, noe som ikke nødvendigvis er tilfellet for alle transkjønnede personer. Men dette gjør han til et fint eksempel for å illustrere hvordan disse attributtene kan tas i bruk for å regulere sitt kjønnsuttrykk og minske fare for stigma i dagliglivet. I tillegg til faktorene nevnt i utsagnet ovenfor, vil jeg nevne at Mike er en transkjønnet mann som har et svært mannlig utseende. Han er høy og tynn, slik at kvinnelige former ikke er så fremtredende. Han bruker alltid mannlige klær og snakker med en stemme som ligger et par hakk dypere enn hva den egentlig ligger på naturlig. Mike passer å gå på en måte jeg vil kalle mannlig. Dette betyr at han ikke svinger med hoftene, men går med brede lange steg. Han spiller på at han er høy, tynn og har dreads. Dette gjør at han kan se ut som hva man ofte assosierer med en rastafari. Klesstilen berører derfor ofte disse elementene, (fargerik, litt slitt og røft), dette kan altså tilsi at han spiller på en stereotypi, en mannlig rastafari karakter. Han kaller seg alltid Mike, han går aldri under sitt kvinnelige navn. Dette er elementer hvor Mike tar i bruk kjønnsattributtene uten noen særlige problemer med gjennomførelsen. Han forteller også selv at han kan ofte passere som biologisk mann om han passer på et par ting. I utsagnet ovenfor nevner han håret sitt, ørepynt og hvilke selskap han omgir seg med. Små detaljer som kan utgjøre forskjellen mellom å passere som sitt ønskede kjønn i stedet for hans biologiske kjønn. Om håret var satt opp ville feminine trekk i ansiktet komme frem og folk kunne gå fra å kommentere på at han så ut som en feminin mann, til å kalle han tante. Hvis han har øredobber, blir hans allerede lettere forvirrende kjønnsuttrykk mer ambivalent og skaper sterkere forvirring. I tillegg til disse fysiske kjønnsattributtene, velger han å ikke

sosialisere for mye med andre transkjønnede i dagliglivet. Her forteller han at om han er alene, eller med personer som følger normen og ser heteroseksuelle ut, så passer han inn som bare en som har et ambivalent og forvirrende uttrykk. Det er lettere å overse. Om det blir flere på et sted vekker ambivalensen større oppsikt.

For å gå tilbake til Internasjonal, ser man at hun har en litt annen måte å håndtere hverdagen. Hun forteller at hun liker å ta i bruk kjønnsattributter som tilhører det feminine kjønnspektrumet, men hun er ikke i stand til å passere som biologisk kvinne. Dette gjør kjønnstransgresjonen hennes svært tydelig og hun er derfor forsiktig med ikke å gå for langt. Hun går i mannlige klær og bruker litt sminke i form av pudder og neglelakk. Hun er pent kledd, hun går ikke i svært maskuline klær, litt diskret på en pertentlig måte, litt mer tettsittende og litt større utringning ved t-skjorten. Hun bruker også sitt kjønnsnøytrale øst-ugandiske navn, i stedet for å ta et kvinnelig navn eller å bruke sitt mannlige fornavn.

Med forskjellig utgangspunkt til å passere som sitt ønskede kjønn, blir deres individuelle strategier for hvilke attributter å ta i bruk, hvem ikke å ta i bruk og hvordan. Det er disse valgene og denne prosessens som blir deres utførelse (*performance*) av kjønn (Butler 1988).

Da jeg beveget meg rundt med forskjellige transkjønnede personer observerte jeg at det er en stor forskjell mellom de transkjønnede mennenes og de transkjønnede kvinnenes mulighet for kjønnsutøvelse. Det er ingen tilgjengelighet for kjønnskorrigerende operasjoner eller hormonbehandling i Uganda. Dette fører til at alle transkjønnede personene her er pre-behandling. Jeg fikk høre av noen transkjønnede kvinner at de fikk tak i p-piller som tilførte dem en del kvinnelige hormoner. For de transkjønnede mennene fantes det ingenting. På tross av dette var det som oftest de transkjønnede mennene som klarte å passere som sitt ønskede kjønn, ikke de transkjønnede kvinnene. Transkjønnede menn kunne ofte lettere passere som litt feminine menn, ved å ta i bruk metoder som å binde seg, mannlige klær, mannlige navn, dypere stemmeleie, handlemåter og ved å preferere kvinner som partnere. I tillegg velger de fleste transkjønnede mennene partnere med feminine uttrykk og det kan derfor se ut for utenforstående å være et heteroseksuelt par om den transkjønnede mannen klarer å gjøre ambivalensen i kjønnsuttrykket sitt lite nok til å passere som en biologisk mann. Transkjønnede kvinner ser ikke ut til å ha det samme spillerommet selv om noen bruker p-piller og kanskje derfor utvikler en type kvinnelige bryster så blir deres kjønnsuttrykk om de går fullt ut mer oppsiktsvekkende og gjennomskuelig. Om de går fullt ut med deres kjønnsuttrykk blir det om mer oppsiktsvekkende og gjennomskuelig.

Dette fører til at transkjønnede kvinner i offentlige situasjoner enten bruker sine mannlige navn eller mer kjønnsnøytrale navn. Her observerte jeg også at en del gjorde stemmene litt mykere, og kledde seg litt mindre maskulint, men de holdt seg til å bruke mannlige klær i hverdagen. Sebastian, en 35 år gammel transkjønnet mann, utalte under et intervju i April i 2016,

You have to work with what you have got. We cannot go through a proper transition, like correctional surgeries. We don't have access to that here. What we can do, is to use clothes, and behavior to make our appearance look more like how we feel. That is transition in Uganda. It is all in the head, how you think about yourself, then we communicate that as best as we can.

Butler (1993) skriver at man kan ikke iscenesette seg akkurat som man vil, likevel eksisterer det til enhver tid mangfoldige og motstridende kjønnsdiskurser som muliggjør handling, refleksjon og endring. Hvis/når transkjønnede blir et problem, er det fordi kjønnsdiskursene blir dratt for langt. Hva som skjer da er en feilsitering av allerede etablerte diskurser. Diskurser hvor kjønn tradisjonelt sett har blitt sett på som todelt og kjønnstransgresjonen til transkjønnede personer kommer til syne gjennom deres ambivalente kjønnsuttrykk. Et uttrykk av å falle midt i mellom det todelte kjønnsregime. Ved å ta i bruk forskjellige kjønnsattributter vil transkjønnede personers iscenesettelse av kjønn enten passere som sitt ønskede kjønn. Hvis ikke den transkjønnede personen klarer å passere vil det oppstå en feilsitering av kjønn og den transkjønnede personens avvik og stigma kommer til syne. Fordi transkjønnede personer i Uganda ikke har tilgang på korrigerende behandlingsmetoder, er hvordan å tenke om seg selv og det å iscenesette sitt kjønnsuttrykk så godt som mulig, det å «transition» (overgang) fra sitt biologiske kjønn til sitt ønskede kjønn for transkjønnede personer i Uganda. Dette gir større rom for ambivalens i kjønnsuttrykket og det er igjennom slike handlinger av feilsitering i et samfunn hvor kjønnstransgresjon blir sammenlignet med homoseksualitet at transkjønnede personer blir de homofiles ansikt.

4.4 Stigmas påvirkningskraft i forskjellige livssituasjoner

Kjønnsidentitet påvirker et individs livsvalg, sosiale relasjoner og hvordan personen forholder seg til sin seksualitet og har derfor en direkte implikasjon for hvor utsatt man er for HIV. Transkjønnede kan ha en større risiko for å få HIV infeksjon på grunn av flere faktorer: Disse inkluderer effekten av sosialt stigma,

skam, lav selvfølelse, hemmelighetsholdelse og ensomhet. Disse faktorene kan deretter påvirke forhandlinger rundt sikre seksualpraksiser og føre til at individer tar større risiko seksuelt (Jobson, mfl 2012).

Svært mange av de transkjønnede kvinnene jeg møtte under feltarbeidet var kommersielle sexarbeidere, og her var også forekomsten av HIV stor. Dette førte til at en av de fremste organisasjonene som fokuserer på situasjonen til transkjønnede kvinner heter: Come Out Post-Test Club (COPTC) og deres arbeid handler for det meste om hvordan man kan unngå HIV smitte, eller hvordan man kan leve gode liv som HIV-positiv. Her med tanke på informasjon rundt viktigheten av medisiner, kosthold og en generell sunn livsstil. Det virket ikke som om det samme problemet knyttet til HIV fantes hos de transkjønnede mennene og at det også var færre av dem som jobbet som kommersielle sexarbeidere. Det var i hvert fall ingen av de transkjønnede mennene som røpet dette til meg, samtidig som de transkjønnede kvinnene var åpne rundt arbeidet sitt.

Den transkjønnede kvinnen, Demi var en kommersiell sexarbeider sent i 30 årene, Hun fortalte at hun ble kastet ut av hjemmet sitt da hun var 14 år gammel. Foreldrene hadde mistanker om at hun var homofil, og fikk dette bekreftet en gang da de observerte et kyss mellom henne og en gutt. Ved utkastelse i så ung alder så hun ingen annen mulighet enn å leve av sexarbeid. Hun endte opp i Kampala da hun var 16, og har bodd og arbeidet der siden den gang. Hun kom etter hvert i kontakt med LGBT-miljøet igjennom en kunde som var homofil. Nå er hun aktiv i en organisasjon som arbeider for sexarbeideres rettigheter, men som også er nært tilknyttet LGBT-miljøet, i tillegg til sitt vanlige arbeid. Sexarbeidere og LGBT-miljøet samarbeider på flere punkter i søken etter bedre rettigheter, fordi de er begge grupper som klassifiseres som utsatte. Samtidig som flere av sexarbeiderne er selv en del av LGBT-miljøet. Demi fortalte meg,

You know, most of the transgendered women have HIV. It's because they don't feel pretty, so if a man comes up to them, any man, and call them beautiful, they will have sex with him. Sometimes even without a condom.

Dette utsagnet illustrerer faktorene vist til ovenfor, Geoffrey (2012) skriver hvordan kjønnsidentitet kan påvirke livsvalg eller kanskje mangel på livsvalg. Demi sin historie viser hvordan det å oppleve og bli kastet ut av familien kan gjøre livssituasjonen vanskelig slik at personen ikke har så mye valg for hvordan å forsørge seg. Demi endte opp med å velge sexarbeid og ble selv smittet med HIV i ung alder. Hun forteller at hun var for ung da hun begynte med arbeidet og at

hun hadde liten kunnskap om beskyttelse. Demi fortalte også at: «The customers don't care about the health of a sex worker». Ved å være en transkjønnet sexarbeider har Demi også en type dobbelt stigma, både det som kommer med å være transkjønnet og det som følger med å være en sexarbeider. Selv virker det som om Demi sprudler av selvtillit, hun gjør mye ut av seg og har alltid et bredt smil om munnen, men som sitatet ovenfor indikerer er det ikke alltid det er slik.

I tillegg til lav selvfølelse så følger ofte nødvendigheten av hemmeligholdelse som en effekt av sosialt stigma. Som en konsekvens av å være synlig i en offentlig kontekst på grunn av sitt kjønnsuttrykk, blir dette elementet kanskje enda viktigere enn for andre homofile og lesbiske. Grunnen jeg tenker på her er at om homoseksualitet blir forbundet med kjønnsstransgresjon. Et par på gaten, hvor den ene uttrykker ambivalens ved sitt kjønnsuttrykk være gjøre seg selv og partneren mer synlig. Dette vil ikke skje om begge har et kjønnsuttrykk som ligger nærme hva som blir oppfattet som normalen. Dette betyr at problemer i en offentlig kontekst oftest oppstår når en av partnerne er transkjønnet, ved at parets avvikende seksualitet kommer til syne.

Mari og Daniel er et eksempel på et slikt par. De er begge sent i 20 årene. Mari identifiserer seg som en feminin lesbe og Daniel er en transkjønnet mann. De bor begge i en mindre by vest i Uganda. En dag de drar for å kjøpe inn dagligvarer sammen, så blir de overfalt av en gruppe biologiske heterofile menn. Det er dagtid, så de hadde ikke forventet å komme opp i en slik situasjon, Mari forteller at slike overfall som oftest skjer på kvelden. Allikevel så blir de banket opp utenfor butikken, når de krysser gaten. Mari fortalte,

Daniel didn't get beaten up as bad as I did. I don't remember much, just that they were really angry. Daniel got beaten as well, but he has told me afterwards that they were angry at me for being with him, yelling comments: "that they were going to kill me, because I should know better than being with a girl. That they found me disgusting".

4.5 Til slutt

Sammenhengen mellom kjønn og seksualitet er komplekst og det er vanskelig å skulle svare på dette spørsmålet med «to streker under svaret». Det finnes ikke noen klar og entydig måte å skille kategoriene kjønn og seksualitet fra hverandre. Kjønnsideitet og kjønnsuttrykk er ikke nødvendigvis det samme som uttrykk for

seksualitet, selv om det finnes sterke assosiasjoner mellom disse faktorene. Sammenhengen mellom kjønn og seksualitet og assosiasjonene tilknyttet disse kategoriene er mer eller mindre diskursive og ved å se på samtalen mellom Apple og Nick kom det frem at i deres ulike synspunkter på hvordan å klassifisere kjønn og seksualitet kan man tolke ståstedene ut i fra forskjellige kjønnsregimer. Videre i kapitlet sammenlignet jeg Uganda, Sør-Afrika, Namibia og Nigeria for å se nærmere på hva som her klassifiseres som transkjønn. Kategorien transkjønns aksept og tilknyttete assosiasjoner. Her kommer det frem at den antatte usynligheten av transkjønnede personer i Afrika, kanskje kommer av at denne kategorien ikke har hatt fotfeste på kontinentet før i nyere tid, blant annet på grunn av internasjonal påvirkning fra land som USA (Murray 1996, Amauidine 2015). Personer som uttrykker kjønnstransgresjon blir oppfattet som homoseksuelle i Uganda. Spesielt fordi konseptet transkjønn er ukjent i det Ugandiske samfunnet og kjønnstransgresjon blir assosiert med homoseksualitet. Denne assosiasjonen tydeliggjør også det ugandiske samfunnets oppfattede sammenheng mellom kjønn og seksualitet. Selv om det ikke nødvendigvis er ekvivalent mellom kjønnsuttrykk og seksualitet (Shaw og Ardener 2005). Konsekvensen for de transkjønnede i Uganda er at et ambivalent kjønnsuttrykk som kjennetegner transkjønnede gjør at disse personene blir de homofiles ansikt.

Ved å bli de homofiles ansikt i Uganda, blir de transkjønnede personene tillagt et stigma. Dette stigmaet påvirker transkjønnede personers livssituasjoner og er et tema som skal drøftes videre i neste kapittel. Her skal jeg se nærmere på ulike situasjoner i dagliglivet til flere transkjønnede personer i Uganda og hvordan det å være de homofiles ansikt påvirker deres hverdag.

5 Transkjønnede personers møter med dagligdagse livssituasjoner

It is harder for us, the transgenders than for the other people part of the LGB, because we are more visible. We are visible because the way we dress, how we behave and people ask questions like: Why are that auntie wearing a tie or why is she presenting herself as a sir? Or: Why does that uncle have braids as a woman? It is not that we get into trouble directly because we are transgender. We get into trouble because, when people see us, they think: Gay. We have become the faces of gays in Uganda.

Bill (Mars 2016).

Hvordan opplever transkjønnede personer det å være «de homofiles ansikt» i Uganda og hvilke konsekvenser har det?

Som nevnt i forrige kapittel så blir de transkjønnede gjennom sitt kjønnsuttrykk, assosiert med homoseksualitet av ugandere. Her vil transkjønnedes møter med samfunnet stå i sentrum og jeg vil se på hvordan deres ambivalente kjønnsuttrykk påvirker sosiale situasjoner i dagliglivet. Dette skal gjøres ved å sammenligne dagligdagse episoder i mine transkjønnede informanternes liv og deres strategier til å håndtere disse situasjonene. Her baserer jeg meg hovedsakelig på narrativer fra mine informanter.

Jeg kommer nå til å se nærmere på 4 typer situasjoner: Relasjoner til venner, familie, møter med helsesystemet, arbeidsplassen og andre møteplasser. I tillegg til å se nærmere på hvordan mine informanter unngår konflikter. I analysen

kommer jeg spesielt til å se på hvordan kjønnsstransgresjonen gir informantene et stigma, og at de møter på vanskeligheter i situasjoner i dagliglivet på grunn av dette stigmaet. I følge Goffman (1963) kan strategiene folk tar i bruk for å unngå stigma grovt klassifiseres som å skjule, dekke over, passere eller det å holde seg unna ulike situasjoner. En veldig vanlig praksis blant mine informanter er å ha et ben på innsiden og et ben på utsiden av det metaforiske skapet, som det så ofte refereres til når det gjelder åpenhet rundt seksualitet og kjønnsidentitet. Dette innebærer ofte at mange er åpne om sin seksualitet og sin kjønnsidentitet innad i LGBT-miljøet men når det kommer til arbeidsgivere, kollegier, familie og venner utenfor miljøet holdes informasjonen tett til brystet. De forteller det kanskje til en god venn, en søster eller bror men til og med disse handlingene av tillitt setter personene i en sårbar situasjon. Jeg fikk høre om flere situasjoner hvor den betrodde personen ender opp med å fortelle det til resten av familien, til arbeidsstedet eller midt i en sosial situasjon og dermed skape ubehagelige konsekvenser for den transkjønnede. Videre i teksten kommer jeg til å sammenligne ulike sosiale relasjoner og se nærmere på hvordan disse påvirker disse transkjønnede personenes hverdag. Hvordan håndterer de situasjoner hvor de opplever å bli tildelt et stigma på grunnlag av oppfattelsen om en avvikende seksualitet? En oppfattelse som i de transkjønnede personenes tilfelle grunner i et divergerende kjønnsuttrykk. Hvordan forholder mine informanter seg til forskjellige relasjoner i hverdagen? Hva slags konsekvenser får dette i dagliglivet og hvordan relateres disse til deres kjønnsuttrykk?

5.1 utfordringer i relasjoner til venner

Et eksempel på risikoen transkjønnede personer tar ved å betro seg til enkelte personer er den transkjønnede mannen Nick, som ved en anledning betrodde seg til en venn. Dette fungerte bra en stund men etter en alvorlig krangel en gang de var ute og tygde khat i en bydel i Kiwatule, endte det med at vennen ble svært høylytt og fortalte alle sammen som var til stedet, at denne personen ikke egentlig var en mann. Nick var heldig fordi han kjente et par andre på stedet. Disse reiste seg opp og gikk ut sammen med han før folk egentlig hadde forstått hva som ble sagt. Resultatet var fortsatt at han ikke turte å dra til dette stedet på en stund. Den samme transkjønnede mannen fortalte meg også hvordan han hadde truffet en gammel skolevenninne for ikke så lenge siden. Da hun så han, hadde hun blitt svært overrasket. Han hadde endret kjønnsuttrykk så mye at hun ikke kjente han igjen med en gang. Nick er egentlig en veldig maskulin transkjønnet mann som

ofte passerer som sitt ønskede kjønn i hverdagslige kontekster. Da de gikk på skolen sammen, en religiøs islamsk skole, var hun vant med å se han i skjørt og hijab. Nå kom han plutselig gående i mannsklær (skjorte, dress sko og jeans for menn) i tillegg til skulderlange dreads. Han er altså maskulin nok til å passere i flere situasjoner, men ikke maskulin nok til ikke etter litt tid å bli kjent igjen av personer han kjente til fra før han begynte å uttrykke seg mannlig. Etter at sjokket hadde lagt seg og etter at hun hadde uttalt seg ferdig om hvor mye han hadde endret seg, inviterte hun han hjem til lunsj et par dager etter. Han var selv optimistisk, fordi de hadde god kontakt da de gikk på skolen og han følte seg lettet over at hun ikke virket dømmende om hans endrete utseende. Da han kom hjem til henne var derimot opplevelsen en helt annen. Hun hadde invitert et par andre venner og kjæresten sin i tillegg til Nick. Hun brukte nesten hele lunsjen på å forklare de andre vennene sine, at dette var egentlig ingen mann, dette var en jente hun hadde gått på skolen sammen med. Han hadde følt seg som en utstillingsdukke, hvor de andre besøkende fikk kommentere på utseende hans og stille han spørsmål om hvorfor han hadde valgt livsstilen sin, om han var lesbisk, hvorfor han later som han er en mann, hvorfor han ikke kunne oppføre seg som et ordentlig menneske og om han hadde tenkt å endre seg. Nick fortalte meg at han prøvde å komme seg ut av situasjonen så fort han klarte og tok aldri kontakt med venninnen igjen.

Begge eksemplene ovenfor endte veldig udramatisk, men ble selvfølgelig opplevd som svært ubehagelige og viser at LGBT-personer tar en risiko ved å være åpen om sin seksualitet og det å bli «gjennomskuet» i sosiale kontekster. Balansegangen med å «være seg selv» og det å holde seg uoppdaget i dagliglivet i frykt for reaksjoner, gjennomsyrrer flere områder av deres liv. Dette illustrerer hva Goffman (1963) skriver om stigma og hvordan personer prøver å skule, dekke over, passere eller holde seg unna en rekke situasjoner for å kunne unngå konsekvenser. Nick handler på flere av disse strategiene som Goffman nevner i boken: Vanligvis så jobber han hardt for å passere, ved å gjennomføre et sterkt maskulint kjønnsuttrykk. Han trener for å oppnå en mer maskulin fysikk, han binder seg for å øke denne effekten, han kler seg i maskuline klær, han presenterer seg med et maskulint navn, han snakker i et lavt toneleie og forteller selv at han jobber hardt for å holde seg til et maskulint kroppsspråk. Når det å passere ikke fungerer (som da han ble gjenkjent eller «avslørt» av venner), holder han seg unna dette stedet en stund etterpå.

5.2 utfordringer i relasjoner til familie

Utfordringene i forhold til nære relasjoner utenfor LGBT-miljøet fører til at veldig mange har et anstrengt forhold til familien, om de har kontakt i det heletatt. Det faktum at transkjønnede personer endrer seg mye i forhold til hvordan de så ut under oppveksten, skaper en utfordring i forhold til familien. Endinger i kjønnsuttrykket var kanskje mest ekstremt i de tilfellene hvor en transkjønnet person flyttet fra rurale til urbane områder. I urbane områder som Kampala kan det oppleves friere, ved ikke å være nære kjente personer fra sin egen landsby. LGBT-miljøet er også bedre organisert i Kampala og derfor lettere å komme i kontakt med enn i bygdene.

Rasta, en transkjønnet mann fra Øst-Uganda ønsket ikke å vise seg for mye i området han vokste opp i, fordi han hadde opplevd tidligere at verken familiemedlemmene eller naboene kjente han igjen med en gang. Han er også engstelig over konsekvensene hans nærvær kan bringe familien, i form av sladder og hvordan dette kan såre familiemedlemmene. Rasta fortalte,

My mom cries when I am not around. My aunt told me that my mom calls her and she is so distraught about how I have turned out. She wonders what she did wrong, or what is wrong with me. Why I cannot just stop being this way and be normal. This makes me sad as well. Like I haven't asked myself these same questions over and over. I have concluded not to blame myself, and my mom don't put blame on me when we talk face to face. Because if she blames me turning out this way, that I am wrong somehow, if so, then I can blame her making me this way, because I am her daughter, she made me, I am her blood.

Dette utsagnet kan tyde på at Rasta ikke ønsker å ha for mye kontakt med familien på grunnlag av flere årsaker. Hans kjønnsidentitet og måten han uttrykker den på, er åpenbart noe som sårer moren hans. I den grad at han får høre fra andre familiemedlemmer at hun gråter når han ikke er til stedet. Kunnskapen om at hans kjønnsidentitet skaper slike følelser hos moren sårer Rasta også. Ved å ikke være for mye rundt familien, hindrer han dermed å såre og å bli såret. Det var også slik at familie og naboer ikke kjente han igjen med en gang når de traff han, noe som skapte mye sladder i nabolaget. Jeg var selv vitne til dette en gang jeg ble invitert av Rasta til å være med og hilse på familien hans. Rasta oversatte og kommenterte bemerkningene fra naboene etter at vi kom oss inn i familiens hus:

They always start talking loudly enough so I can hear it: “Doesn’t that woman only have daughters? Who is that, I didn’t know she had a son! No that is her daughter! What? Eeeh! Abasagazi” ... You know it does not feel nice. I feel like I’m causing more harm than good, putting my family in a bad light and putting my siblings in danger of accusations of being like me. My mother is told that she is raising her children the wrong way. That something is wrong with our family, that we have bad blood. You know, if something is wrong with one of us, maybe something is wrong with all of us.

Ved at Rasta har endret kjønnsuttrykk fra feminin til maskulin, en faktor som assosieres med homoseksualitet og et avvik, skaper en del sladder i nabolaget når Rasta besøker familien. Hans utseende får folk til å prate om at moren har oppdratt han feil og det at noe er galt med han. De reflekterer også om at noe kan være galt med hele familien. Rasta blir derfor engstelig for at dette skal gå utover søsknene og at de skal bli mistenkeliggjort for å være som han. Som utsagnet ovenfor viser til, så ender det med at naboene konkluderer med at Rasta er en «*abasagazi*», på det grunnlaget av at de regner seg fem til at han faktisk er en av døtre i familien, ikke en sønn. «Abasagazi» er et ord, som betyr homoseksuell, men ikke i nøytral, beskrivende forstand. Det blir brukt som et skjellsord på linje med «homo» eller «faggot».

Liknende historier til den Rasta fortalte om relasjonene til sin familie, hørte jeg av flere andre av mine andre informanter. En kveld da jeg satt og pratet med en av mine nøkkelinformanter, den transkjønnede mannen Nina som er en av lederne I LGBT-miljøet, kom vi inn på familien hans:

Like, my family knows who I am and even though they don’t like it, they cannot change me and they know that. They will never accept, and I keep my distance. At the same time, they ask me to at least, if I have to be this way, keep it secret from neighbors and friends. They want as few people as possible to know, even though if they see me, it’s obvious, my appearance scream lesbian. Or you know, I am transgender. But they don’t even know what that is, so they think; lesbian. When they see, my shoes, my pants, my shirt, all of it, it is a man’s clothes, and when a woman wears a man’s clothes, she is a lesbian. So, I keep my distance. I am a bad reflection on my family, it means they have bad blood, and that marrying into my family would be bad. Because the offspring could be the

same as me.

Her refererer Nina til at familien vet at han er homoseksuell og at de aldri kan akseptere det. Det ser ikke ut til at de fryser han helt ut, eller gjør det vanskelig for han å ha litt kontakt. De ber han om, i hvert fall ikke å la naboene deres oppdage at han er homoseksuell, slik at det blir kjent at de har en homoseksuell datter/sønn. Dette fører til at Nina holder avstand til familien sin, fordi som han selv sier, så er det veldig opplagt at han er lesbisk. Nina forteller at om naboene får vite om hans seksualitet, så vil dette gjøre han til en dårlig refleksjon av familien. Hans avvik/stigma, blir familiens stigma. De blir da assosiert med dårlig blod. Et begrep som blir assosiert med dårlig moral og er noe som inkluderer hele familien, selv om det nødvendigvis ikke trenger å være en person som uttrykker dette avviket direkte. Dette kan også ses igjen i eksempelet med Rasta. Her blir moren hans sett på som en dårlig mor. En som ikke har klart å oppdra datteren ordentlig. Dette kan også gå utover søsknene, ved at de kan bli mistenkeliggjort for å ha samme avvik selv.

Assosiasjonen til dårlig blod er her viktig å forholde seg til når man tenker på grunnene til at familiene ofte fryser ut den homoseksuelle (eller den transkjønnede personen). «Dårlig blod» blir en metafor for moral og en normativ vurdering av oppdragelse. Den homoseksuelle får sitt blod og sin oppdragelse fra foreldrene, derfor blir de sett på som skyldige eller delaktige i barnas mangler. I tillegg til at den homoseksuelle deler blod med sine søsken, noe som derfor også setter dem i et mistenksomt lys. En konsekvens av denne tankegangen er ofte utfrysning, eller forsøk på å korrigere den homoseksuelle for å bli kvitt dette elementet, som setter hele familien i et dårlig lys sosialt.

5.3 Bill sin opplevelse av korrigeringsforsøk fra familien

Bill er en transkjønnet mann som har fått føle på korrigeringsforsøk fra familien. Da han vokste opp, ble han blant annet bragt til kirken av faren sin for en eksorsisme. Faren var overbevist om at datteren hans oppførte seg så mye som en gutt på grunn av en demonisk besettelse. Denne oppførselen bestod av å klatre i trær, slåss og at han lekte mest med guttene. Klatre i trær er for jenter en praksis som ikke er passende. Tanken bak dette er at jenta mister jomfrudommen sin. En forestilling som fortsatt er mer eller mindre til stede. Den yngre generasjonen forteller dette som en slags overtro, med lattermilde stemmer. Selv om de også

foretrekker at jenter ikke klatrer i trær. Den eldre generasjonen gjenforteller denne overbevisningen med litt mindre latter i stemmene. Derfor ble Bill tatt med til den lokale Katolske presten. I følge Bill husker han ikke så mye av episoden, bare at det var en ganske skremmende opplevelse og at den endte med at presten dyttet henne veldig hardt slik at hun falt bakover. Faren mente at eksorsismen hadde fungert og fortalte Bill ved en senere anledning at hun hadde fått demonen tilbake, ettersom Bill visstnok hadde oppført seg som en jente i starten etter eksorsismen og deretter glidd inn i gamle mønstre som å klatre i trær og spille basketball med guttene. Dette førte til at foreldrene bestemte seg for å gjøre et nytt forsøk på å korrigere oppførselen til Bill, ved å sende henne på et kurs hvor hun skulle lære seg å oppføre seg som en jente. Her ble Bill vist hvordan hun skulle bevege seg, hvordan hun skulle snakke og kle seg. Bill forteller at han hatet det kurset, men at han var såpass ung at han ikke helt forstod hvorfor han var der, og hva som foregikk. Da han ble eldre begynte han å innse at han ikke var som andre jenter han så rundt seg og han begynte å forstå grunnen til aktivitetene han hadde blitt tatt med på i barndommen. Familien gikk igjennom en tid med dårlig økonomi da Bill gikk på videregående. Faren hans kom da til den konklusjonen at han ikke ønsket å betale skolepengene for Bill lengre. «He told me I wasn't going to mount to anything anyway, so what was the point»?

Dette kom av at faren mente han ikke gjorde det bra nok og ikke dugde til noen ting. Litt av dette mener Bill kommer av hans manglende suksess til å være den foreldrene ønsket at han skulle være. Eneste måten Bill da klarte å fortsette på skolen, var å betale skolepengene selv. Han hadde blitt flink nok i basketball til å få stipend basert på dette talentet, i tillegg til at han jobbet i feriene. Det går ofte lang tid mellom hver gang Bill ser familien sin.

Det var en stund flere av dem ikke ønsket å se han, i tillegg til sladderer som kunne starte når naboene så forvandlingen hans:

«Har ikke damen som bor der bare døtre» var en vanlig kommentar fra naboer som kjente han fra barndommen, med svar som: «Jo, men det der er datteren hennes». «Yeah, but that one is clearly a *moyaje* and a homosexual».

Moyaje er et ord som kan bety litt forskjellige ting, men er ofte forbundet med personer som blir sett på som ubrukelige, dårlig moral, tyver og homoseksuelle.

Måten Bill håndterer dette på, utenom ikke å komme for mye på besøk, er å bidra til familien på en måte som gjør at de til slutt har sluttet å klage på utseendet hans. Dette har skjedd ved at Bill nå betaler for en yngre søsters skolegang, i tillegg til

at en eldre bror bor i huset hans. Dessuten sender han av og til penger til moren og faren sin. Dette har gjort at familien er avhengig av hans økonomiske hjelp. Noe som gjør at de må også akseptere endringene i større grad enn om Bill hadde vært avhengig av dem. På tross av dette så husker Bill på å kle seg mer diskrete når han møter dem, han lar dem også bruke hans kvinnelige navn, et navn han forteller at han hater, fordi det minner han på kjønnet han er tildelt ved fødselen.

5.4 Margareths opplevelser av korrigeringsforsøk fra familien

Korrigerende forsøk kan ta flere former og noen ganger dramatiske vendinger. Margareth, en psykologistudent ved Makerereuniversitetet fortalte meg en gang historien om da familien fant ut av hennes seksualitet. Hun er ikke transkjønnet, men en lesbisk jente med et lettere kjønnsnøytralt uttrykk. En av brødrene så igjennom telefonen hennes da han snublet over noen tekstmeldinger fra ekskjæresten hennes. Språket brukt i disse meldingene gjorde det tydelig at dette ikke bare var to venninner. Reaksjonen fra broren var hva hun kalte «a good beating». Hun forteller at hun var redd for hvor langt han ville ha gått om hun ikke hadde klart å komme seg unna og gjemt seg. Hun er fra en ganske velstående familie, så hun var heldig som bodde i et stort hus med mange rom å navigere seg rundt i. Slik at hun fikk holdt avstand til broren. Det som gikk gjennom hodet hennes på dette tidspunktet var at hun nå måtte klare å styre unna til moren kom hjem. Da moren kom hjem og fikk se tilstanden hennes, ble hun først forferdet, men da hun fikk høre grunnen til volden som var påført, spurte hun om hvorfor hun fortsatt klarte å gå. Broren kunne nemlig ikke ha gjort jobben skikkelig.

Da hun hørte dette kom hun seg raskt ut av huset, og fikk bli hos en venn noen dager til situasjonen roet seg ned. Situasjonen roet seg ned ved at hun lovet å gå til psykolog, for å endre seg. Hun lovet å gjøre dette, fordi foreldrene fortalte at ellers ønsket de ikke å betale utdannelsen hennes ved Makerere. Etter at psykologen sa til foreldrene at hun var på bedringens vei, begynte de å betale utdannelsen hennes. Betingelsen psykologen ga for å gi denne beskjeden til foreldrene, var at hun fortsatte å gå til terapi. Dette var et feilgrep forteller studenten. Hun hadde ikke fortsatt lenge hos terapeuten, en mann, før han begynte han å oppfordre henne til å ha sex med menn. Dette for å få vite hva hun hadde gått glipp av. Han fortsatte med å si til henne at om han ikke hadde vært terapeuten hennes så skulle han ha hatt sex med henne selv, slik at hun skulle fått vite hvordan det var å være med en ordentlig mann. Han mente nemlig at grunnen til at hun var interessert i kvinner, var fordi hun aldri hadde hatt samleie med menn, bare

kvinner. Etter disse kommentarene sluttet hun å møte opp til timene og sendte foreldrene en email hvor hun fortalte at hun ikke kom til å fortsette behandlingen, i tillegg til at den ikke hadde forandret henne. Hun var fortsatt lesbisk. Hvorfor hun turte å gjøre dette til slutt, var at hun nå var i gang med utdannelsen og hun regnet med at familien ville se på det som en dårlig refleksjon av hele familien om hun måtte slutte. Dette har ført til at det er lenge siden hun har hatt noen direkte kontakt med familiemedlemmene, men skoleregningene fortsettes å betales.

5.5 Sykdomsetiologier og korrigeringsforsøk

Nå skal vi se nærmere på de to korrigeringsforsøkene, Bill og Margareth ble utsatt for. I *Disease Etiologies in Non-Western Medical Systems* (1976), skriver Forster at for det meste blir sykdommer og medisiner håndtert i ikke-religiøse termer, selv om mange vil si at til syvende og sist kommer sykdommer fra Gud eller andre ånder og hvor sykdommen sees på som en straff for normbrudd. Forster skriver videre at hvis vi beskriver hva folk mener er årsaksforholdene til sykdom, kan man se på flere av elementene i det medisinske systemet. Her går Foster videre til å skille mellom to hovedforklaringsmodeller i forhold til sykdom.

Han skiller mellom personalistiske og naturalistiske forklaringsmodeller. Hvor de naturalistiske systemene handler om helse og om balanse, hvor ubalanse blir sett på som å forårsake sykdom. Her er det ofte et fokus på årsak og effekt, hvor det da er mulig å styre sykdom ved å styre de ytre faktorene. Hvor den syke personen blir sett på som å ha mer kontroll over egen helse og blir sett på som skyldig for egen sykdom. Personalistiske systemer er hva jeg mener kan relateres til de empiriske eksemplene ovenfor, blir ofte sykdommer forklart ut fra intervensjon av en aktiv agent. Denne agenten kan være i form av et menneske (hekseri) eller i form av noe ikke-menneskelig (som en ond ånd eller forfedre). I dette perspektivet blir den syke personen sett på som et offer, et objekt hvor han/hun blir straffet, siktet spesifikt mot han/hun (Foster 1976).

Den personalistiske sykdomsforklaringen kan relateres til empirien ovenfor ved at korrigeringsforsøkene har en form for «utdrivelse» ved seg. I Bill sitt tilfelle, kan ordet utdrivelse forstås ganske bokstavelig, ved at faren først tok han med til eksorsisme, for å drive ut de onde kreftene som hadde besatt han. Da dette ikke fungerte gikk de videre til å prøve å korrigere de handlingene som ikke føyde seg til normen, ved å sende Bill til et spesielt oppdragelsesprogram, hvor han skulle lære å bli/være jente og oppføre seg feminint. Da ingen av forsøkene til foreldrene

hjalp, sluttet de å betale skolepengene og å ha kontakt med han. Dette viser til hva Mary Douglas skriver om i forhold til hvordan samfunn forholder seg til avvikere. Når korrigeringsforsøk ikke fungerer, så må man kvitte seg med anomalien, ellers kan de være en fare for «oppretholdelsen» av systemet. Det kan tenke seg at når korrigeringsforsøkene ikke hjalp så ble Bill selv sterkere holdt til ansvar for egne feil. Familien hadde nå prøvd alt de kunne for å «hjelp» han til å bli normal, når ingenting hjalp, ble han holdt ansvarlig og opplevde i større grad å bli anklaget for sine mangler. I form av kommentarer som: «why can't you just be normal».

Det og å fjerne Bill fra familien, har nok også mye med hva som be diskutert tidligere i teksten, i forhold til metaforen: Dårlig blod. Selv om Bill ikke lever opp til forventningene forbundet med å være en jente og kommende kvinne og selv om han ikke nødvendigvis ble sett på som å være den skyldige for sine mangler, blir han mer ansvarlig med alderen. Spesielt når familien korrigeringsforsøk ikke hjelper. I følge tidligere diskusjon om dårlig blod, ble også Bill sitt uforandrete avvik en fare for familien.

Det har også vist seg senere i Bill sitt liv, at det finnes måter å bli inkludert og til dels «akseptert» av familien. Selv med stigma han bærer på og selv med familiens frykt for å bli en del av dette stigma. Han har nå kontakt med familien sin, ved at han har fått jobb i en LGBT organisasjon og derfor har penger nok til å kunne hjelpe familien økonomisk. Dette gjør at de nå får støtte fra han. Han betaler blant annet lillesøsteren sin skolegang, storebroren hans, som ikke har råd til å bo for seg selv, får bo hos han og Bill betaler sykehusregningene til foreldrene når de treger det. I form av økonomisk støtte, rettferdiggjør Bill at han bærer på et stigma. Familien vil fortsatt spørre han fra tid til annen om han har tenkt til å endre sin livsstil, men de gjør ingen direkte forsøk på å prøve å endre han.

5.6 Sosioøkonomiske forskjeller og korrigeringsforsøk

Margareth går igjennom et lignende korrigeringsforsøk, ved at familien sender henne til psykolog. Jeg vil påstå at her er det snakk om et sosioøkonomisk skille, samtidig som korrigeringsforsøkene følger samme sykdomsetiologi.

Oppfatningen av deres avvik kan korrigeres, fordi dette avviket ikke er en «naturlig» del av dem, det er en feil som kan rettes på. En velstående familie som Margareths har råd til å sende datteren til psykolog, en dyr behandling, som har viden aksept også i vesten. Bill kommer fra en liten landsby i Øst-Uganda og familien har dårlig økonomi, her sendes han altså til den lokale presten. Dette kan

tyde på at korrigeringsforsøk kan ta forskjellig form ettersom hvilken familie den homoseksuelle (eller den transkjønnede personen) kommer fra. Hvor i landet familien er bosatt og hvilke ressurser som er tilgjengelig for den bestemte familien. Demografisk og økonomisk. Margareth er for øyeblikket frosset ut av familien, selv om de fortsetter å betale studiene hennes. Hun har ikke hatt noen kontakt med dem etter hun sendte emailen om at terapi ikke kunne kurere henne fra å være lesbisk. Kanskje når hun er ferdig med studiene og har fått jobb som psykolog, kan hun kanskje ta del i familien sin igjen, om man kan tenke seg en liknende effekt som hos Bill. Selv om Margareths familie mest sannsynlig ikke trenger hennes økonomiske hjelp, kan det å ha lyktes med utdanning og jobb også hjelpe henne i å bli akseptert i familien igjen. Under en samtale uttrykte hun selv dette håpet: «Hopefully, when they realize I am not hopeless and that I can succeed, they will see some sort of value in me».

Denne uttalelsen, og Bills innlemmelse i familien etter å ha begynt å tjene egne penger kan tyde på at det er mulig å gjenvinne, eller overkomme visse stigma og tabuer ved å ta det igjen på andre områder. Her kan familien til Bill fortelle naboer at han tar vare på dem, eller familien til Margareth kan senere fortelle at datteren deres har en god utdanning og en god jobb. På denne måten kan begge familier heller fronte faktorer som gir familien et bilde av vellykkethet. I stedet for stigma og sladder fra naboene, kan familien fronte at han tar han vare på moren sin og er derfor et ansvarlig menneske allikevel. «Han er ingen «Moyaje», bare fordi han ser ut som en». Altså selv om Bill ser ut som en homoseksuell på grunn av kjønnsstransgresjonen, og at han blir forbundet med å ha dårlig moral (en Muyaje) så viser handlingene hans noe annet. Han hjelper familien sin.

Dette viser også en fleksibilitet i forhold til stigma som fører med homoseksualitet og kjønnsstransgresjon. Et avvik, eller en type stigma, trenger ikke nødvendigvis være avgjørende og absolutt for den sosiale personen. Den sosiale personen er sammensatt av flere sosiale elementer og elementene står i relasjon til hverandre og danner en helhet. Helheten trenger ikke å være en avspeiling av et element, men blir påvirket av flere faktorer. (Ikke bare i seksualitet og kjønnsuttrykk, men utdanning, økonomi og villighet til å hjelpe familien sin) (Foster 1976, Goffman 1963).

5.7 Kjønnen ambivalens på arbeidsplassen

Ved mistanke om relasjoner til homoseksualitet på en arbeidsplass blir det vanskelig å få beholde jobben. Om arbeidsgiver ikke har beviser om homoseksualitet har de ikke legitim grunn til å sparke personen direkte på dette grunnlaget. Arbeidsgiver og andre kollegaer gjør da arbeidsplassen og arbeidsvilkårene dårlige nok til at personen blir presset ut. Årsaker til mistanker om homoseksualitet er som oftest grunnet i sladder om kjønnsuttrykket deres eller vennene deres hvis noen fra jobben har sett dem på fritiden.

Dette hendte blant annet med den transkjønnede mannen Chris. Han slet med økende dårlige arbeidsvilkår og konstant trussel om å miste jobben i lang tid før han endte opp med å si opp stillingen. Han jobbet ved et hotell som personlig trener og hadde ansvaret for treningsfasilitetene og svømmeområdet til hotellet. Chris sin kropp kan gi mannlige assosiasjoner, ved at han er veldig godt trent. Han har klumpete muskler og brede skuldre, et fysisk trekk som ofte blir assosiert med den mannlige delen av menneskeheten. På den andre siden har Chris store kvinnelige bryster. Han binder seg ikke, av flere grunner. For det første så må man oppgi sitt biologiske kjønn, hele navnet, personnummer etc. Når man tar seg en jobb og derfor ville det å binde seg i denne forbindelsen kunne bli oppfattet som merkelig. Spesielt siden deler av jobben inkluderer bassengaktiviteter og Chris må derfor ta i bruk kvinnelig svømmeutstyr.

Personopplysningene som må oppgis i forbindelse med arbeid betyr at transkjønnede personer ikke kan passere som sitt ønskede kjønn på jobben. Noe som gjør ambivalensen i deres kjønnsuttrykk enda tydeligere, siden det ikke er noe spørsmål rundt deres «egentlige» kjønn, blir det ingen tvil om transgresjonen. I Chris sitt tilfelle førte dette til mye baksnakk. Fordi hans arbeidsoppgaver inkluderte å være personlig trener, ble han ofte anklaget indirekte for å være lesbisk, ved å gi kvinnelige kunder mer oppmerksomhet enn de mannlige. For å late som om han var mann på arbeidsplassen og å flørte med kvinner. Konsekvensen var at han fikk lengre og lengre arbeidsdager og mindre og mindre betalt. Klagene og sladderer gjorde også at han ofte fikk advarsler om at han var i fare for å miste jobben, noe som gjorde at han følte seg presset til å akseptere de tøffe arbeidsvilkårene. Chris fortalte,

I promise I'm not giving the females any more attention than the males, it is just because they want an excuse to fire me. And I'm afraid it's only a matter of time, so I am currently looking for something else. But it is hard when you look like me, to be accepted into a new job. My employers know

this as well, so every week, I have to work a little longer, or they change my contract and I get paid less. I don't know how much longer I can take this, I am exhausted, but I need a job, I need money, I need to survive.

Chris sin situasjon er svært illustrativ for arbeidssituasjonen til mange i LGBT-miljøet. Ikke bare de transkjønnede personene, men alle personer som er en del av LGBT-miljøet bærer et avvik og et stigma på grunnlag av deres seksualitet. Det som gjør denne situasjonen vanskeligere for de transkjønnede personene er at de «bærer» dette stigmaet som et ytre uttrykk på kroppene sine, og blir derfor lettere å oppdages og vanskeligere å skjule. Denne sladderens på arbeidsplassen, berettiget eller ikke, kan føre til at personen føler seg presset ut av jobben. Chris forteller selv at han ikke er sikker på hvor lenge han kan klare å fortsette i jobben, samtidig som han trenger pengene. Dette fører til at når arbeidsgiverne presser han med trusler om å miste jobben, samtidig at de er klar over Chris sin avhengighet av pengene som fører med denne jobben, får de mulighet til å presse han for mer arbeidskraft til mindre penger.

Anna, en lesbisk dame har kjent på noe av det samme i jobben hennes. Hun har ikke et divergerende kjønnsuttrykk, men hun hadde truffet på noen av kollegaene på fritiden en gang hun var ute med andre LGBT venner, hvor noen av dem var transkjønnet. Da hun møtte opp på jobben uken etter hadde sladderens allerede begynt. Hun fortalte,

I worked at a Casino, and we had to use uniforms, the women in my changing room, started talking behind my back, that I was a lesbian. And they started refusing to change in the same room as me. They told my boss and I was called into his office several times, to talk about the truth in the accusations. And I also got lessons about conduct. They wrote words like: lesbian and whore on my locker and in the end, I just had to leave. I was emotionally drained from going to that place every day. Where I was either harassed verbally by both men and women; the women were telling me I shouldn't look at them, and the men told me I should go out with them so I would stop being lesbian

Anna hadde derfor valgt å slutte i denne jobben og klarte deretter å få seg arbeid i en av de mange LGBT organisasjonene i Kampala. Dette er en strategi jeg skal gå nærmere inn på i neste kapittel. Det som er viktig i denne sammenhengen her, er at fordi mange føler seg presset ut av arbeidslivet, blir det å ta arbeid innad i

miljøet deres utvei. Disse organisasjonene får penger fra internasjonale organisasjoner for å arbeide for deres rettigheter og ansetter selvfølgelig mennesker som er en del av miljøet.

5.8 Møter med helsesystemet

My breasts hurt for a long while, most likely a consequence that I had bound them in the wrong way. I used tight and cheap bandages. It ended with me getting a painful lump beside one of my breasts. When I got the courage to seek a doctor, I still didn't dare to take off my top, in fear of his reaction. He ended up giving me a pill, which he told me were to ease the pain. When I took it, I fell asleep, then when I woke up, he had taken my bandages off and was done examining me. Everything ended with me actually getting some medication for pain relief, and him telling me I was suffering from a gender disorder. This experience has made me apprehensive about seeking help from doctors. I prefer to seek a pharmacy, where I can get the medicine I want. Apple (Juli 2016).

På grunn av lovverket, den politiske, sosiale og religiøse situasjonen i Uganda møter helsepersonellet både personlige og offentlige kvaler i møte med LGBT-pasienter. Her er det spesielt transkjønnede personer som er utsatt. Igjen, fordi ambivalensen i deres kjønnsuttrykk gjør dem synlige. Generelt er det også vanskelig for LGBT-personer å ta opp problematikk rundt deres helse om seksualitet skulle være en faktor. Dette fører til mye selvbehandling og derfor også feil behandling. De personlige og offentlige kvalene, refererer til at helsepersonellet er Ugandiske borgere, de er vokst opp og lever i en situasjon hvor homoseksualitet ikke er akseptert og faktisk ulovlig å praktisere. Dette fører til at både deres personlige mening rundt temaet, og de offentlige implikasjonene gjør det vanskelig for dem å behandle personer fra LGBT-kategorien. Likevel så finnes det fraksjoner innen helsesystemet som samarbeider med LGBT-miljøet og er med på å reise rundt å informere helsepersonell i Uganda om LGBT-personer. Hvem de er, hva slags spesielle helsebehov de kan ha og hvordan å forholde seg til problematikken rundt det som er lovlig. Her ved å fremme menneskerettigheter rundt tilgang til helsehjelp, legers taushetsplikt og at de ikke er pålagt å rapportere til politiet på grunnlag av disse punktene. På grunn av helsepersonellens innstilling til LGBT-personer og det faktum at transkjønnede personers kjønnsuttrykk blir

assosiert med homoseksualitet, er det vanskelig for dem å oppsøke hjelp. Når en transkjønnet person først drar til et helsesenter for behandling, er det ofte slik at de blir møtt med hånlige bemerkninger, eller ender opp med å ikke bli behandlet i det heletatt.

Hånlige bemerkninger kan for eksempel komme av at en transkjønnet mann har klart å passere som en biologisk mann, men når han kommer inn for en undersøkelse, vises det til slutt at han har kvinnelige bryst. Her ble jeg fortalt at opplevelsen av ubehaget når legen blir overrasket, når legen begynner å stille spørsmål som; «hva er dette her for noe?». Eller når de tar med annet helsepersonell, slik at den transkjønnede personen blir til en utstillingsdukke. Dette er så ubehagelig at de ikke oppsøker hjelp igjen. Det er også mange som gir opp før de er kommet inn til legen, ved at de hører at helsepersonellet snakker om dem og ler mens de sitter i kø. Eller det å oppleve at andre som var bak dem i køen, får behandling først.

Her er det verdt å merke seg at begge sider, både helsepersonellet og LGBT-personer opplever vanskeligheter når det kommer til helsesystemet, og at grunnen er den sosiale og politiske situasjonen som råer i Uganda. Her oppleves det ikke nødvendigvis som et større problem for den øvrige LGB personer, ved at de kan få tilgang til helsehjelp hvor ikke deres seksuelle legning er aktuell. Her er det altså de transkjønnede som sitter med konsekvensene, fordi deres kjønnsuttrykk er i en ugandisk diskurs også homoseksualitet. Deres kjønnsidentitet blir assosiert som et likhetstegn på deres seksualitet og det er dette som først og fremst blir problemet. Når det kommer til problematikken rundt deres kjønnsidentitet, ikke deres seksualitet, er helsepersonellet ikke nødvendigvis klar over deres eksistens.

Under mitt feltarbeid fikk jeg være med på et møte hvor en LGBT organisasjon fra Mbale inviterte helsepersonellet i området til en diskusjon. Da jeg selv ble invitert til å bli med på dette møte, så jeg ingen grunn til å takke nei, selv om det tok sted i Mbale og selv om jeg foretok mesteparten av mitt feltarbeid i Kampala. Jeg ble invitert til dette møtet av Mari, en lesbisk dame i 30 årene. Hun er en feminin dame, og er «forlovet» med en transkjønnet mann. De er begge oppvokst i Mbale, og har valgt å bli i øst – Uganda, på tross av at hun forteller meg at hun mener det er dårligere levekår for LGBT befolkningen her. Grunnen er færre helsetilbud, det er en liten by, og det er lett å stikke seg ut, fortalte Mari:

At least in Kampala, you can try another hospital if the first one won't have you. Also, in Kampala we have Mulago. They are well known to

handle vulnerable populations, like us, and sex workers.

Det kom klart frem at for disse helsearbeiderne, var et slikt møte kontroversielt. Mari måtte derfor begynne hele møtet med å forsikre helsearbeiderne om at dette ikke var noe promoteringsmøte. Målet for dette møtet var ikke å påvirke deres syn på LGBT-personer, verken kulturelt eller religiøst. Møtes formål var å gi dem informasjon om hva LGBT er, hva slags helseproblemer personer fra denne kategorien trenger, hvordan å forholde seg til LGBT-personer og sist men ikke minst, hvordan å hindre spredning av HIV ved å behandle LGBT-personer.

Møtet fortsatte med at Mari spurte deltagerne hva de tenkte da de hørte ordet seksualitet. Kategoriene som ble nevnt var: Heteroseksualitet, homoseksualitet, lesbisk og bestialitet. Her var det en av legene som sammenlignet homoseksualitet med bestialitet i en diskusjon som oppstod rundt hva som var naturlig og unaturlig. Heteroseksualitet var klart det naturlige og homoseksualitet og bestialitet var unaturlig. Bekymringen rundt homoseksualitet som ble nevnt her, handlet om at den seksuelle akten ville føre til at sønnene deres skulle ende opp med å gå i bleier. Ved denne kommentaren ble den transkjønnede kvinnen Arthur opprømt og reiste seg og brast ut med: «Ser det ut som jeg går i bleier»? Etter denne bemerkningen kom det en liten pause, hvor flere av deltagerne dro.

Etter pausen fortsatte møtet i samme tone. Mari spurte deltagerne hva de mente om menn som kler og ter seg feminint og kvinner som kler og ter seg maskulint. Svaret var enstemmig:

It is also these people who are more likely to be homosexuals. If a man thinks he is a lady or a lady think she is a man, there is something wrong with this individual and they should seek medical help.

Da deltagerne ble forklart at det faktisk var tre transkjønnede menn i rommet, ble de svært overrasket. De hadde nemlig trodd at: Arthur var en homofil mann, Mari en heterofil kvinne, at AL og Emmi var lesbiske og Bill var en heterofil mann. Derfor ble en del av deltagerne svært ukomfortable da møteholderne stod frem. Dette kan knyttes opp til hva Goffman (1992) skriver i *vårt rollespill til daglig*, om inntrykk og inntrykkskontroll, at det er en forskjell på det inntrykket vi gir, og det vi avgir. Det inntrykket vi gir, er da sterkere knyttet opp til de elementene vi har kontroll over. I denne sammenhengen tenker jeg da på transkjønnede menns kjønnete utøvelse (*performance*). Fra klær, til måter å oppføre seg på. Mari, Arthur, Al, Emmi og Bill gir og avgir forskjellige inntrykk, noe som gjenspeiles i

møtedeltagernes oppfattelse av møteholderne. De avgjørende faktorene for hvordan deltagerne klassifiserte LGBT-personene var igjennom kjønnsstransgresjonen deres.

De oppfattet Mari som heteroseksuell og forklaringen var fordi hun så «feminin og normal ut». Al og Emmi ble kategorisert som lesbiske, fordi de så ut som biologiske kvinner, men hadde et mannlig kjønnsuttrykk. Det samme gjaldt Arthur, han ble kalt en «feminin mann» og derfor antatt homoseksuell. Bill derimot ble antatt for å være en biologisk heteroseksuell mann, fordi han klarte å passere tilstrekkelig til at deltagerne ikke oppfattet at han var en biologisk kvinne. Han er høy, og tynn, uten noe særlig feminine former, spesielt fordi han binder seg. I tillegg til bruk av maskuline klær. Disse konklusjonene blir tatt i en prosess hvor både inntrykk som gis og avgis blir vurdert av observatørene (som i dette tilfellet er deltagerne). Inntrykket Al og Emmi prøver å gi, er et mannlig kjønnsuttrykk, men i kombinasjon med andre fysiske trekk nevnt ovenfor, er det inntrykket de avgir mer feminint enn de nødvendigvis ønsker. Noe som fører til at deres kjønnsuttrykk blir ambivalent og deltagerne oppfatter dem som biologiske kvinner. Samtidig som de blir tildelt en homoseksuell identitet, ved at de tydelig er kjønnsstransegerende kvinner. Bill derimot, både gir og avgir et maskulint inntrykk på deltagerne, og passerer derfor som biologisk mann.

Et element som her er verdt å merke seg, er at disse LGBT-personene håndterer sitt stigma annerledes enn hva Goffman (1963) påpeker i sin bok (og som er nevnt tidligere). Deres mål er ikke nødvendigvis å unngå å bli konfrontert med negative holdninger. De konfronterer heller disse holdningene ved å holde møter som dette helseseminaret. Ved å informere helsearbeiderne om at de eksisterer og hvilke helseutfordringer de har, tar de bevisst en sårbar posisjon. Dette er en annen form for handling i forhold til stigmatisering. Tanken er her å bryte ned stereotyper ved å svare på spørsmål helsearbeiderne har. Hvorvidt dette fungerte i dette tilfellet kan jeg ikke uttale meg om, men tanken bak slike helseseminarer er i hvert fall å forberede helsearbeiderne på å ta imot LGBT pasienter, og forhåpentligvis igjennom dette arbeidet legge til rette slik at LGBT-personer møter mindre stigmatisering i form av hånlige kommentarer og lange ventetider som er nevnt ovenfor, når de oppsøker helsehjelp. Her er det viktig å merke seg at Helseseminaret inkluderte temaet HIV. Hvordan å hindre spredningen av HIV ved å inkludere LGBT pasienter. Det var først når HIV og AIDS ble et stort problem i Afrika at homoseksualitet begynte å få en plass i den offentlige helseagendaen. Dette har hatt både positive og negative konsekvenser for LGBT-miljøet. Det er positivt, fordi de kom frem i søkelyset og ble inkludert i forskjellige

helseprogrammer, men de ble også oftere assosiert med sykdom og smitte. Mari kommenterte et senere møte, i en samtale i mai 2017,

We cannot just have a meeting that is based on informing them about the need for medical care for homosexuals. They do not necessarily care about our health, or if we die from self-medication in our own homes. But they fear HIV, they fear a husband coming home to his wife, maybe even forgetting to wash up and have unprotected sex after having sex with someone else before he got home. And the increased knowledge about the existence of same – sex sexual practices, they fear even more a homosexual man, infecting his wife after having sex with another man. Or a homosexual man raping their son and infecting the son with HIV. Unfortunately, the attitude of homosexuals, both men and women raping people sons and daughters are a strong prejudice we have to face in Uganda today.

Under dette møtet var det ingen av helsepersonellet som eksplisitt trakk frem frykten om at homoseksuelle kunne voldta barna deres, et syn som ofte fremstilles i media. Kommentarer om at sønnene kunne ende opp i bleier på grunn av anal penetrering var kanskje det og det å sammenligne homoseksualitet med bestialitet var det nærmeste slike forestillinger som kom frem akkurat her. Maris utsagn viser også at selv om assosiasjonen til HIV kan gi et ambivalent forhold til homoseksuelle og andre LGBT-personer, så er det en strategi LGBT-miljøet selv tar i bruk, for å få helsepersonellet til å ta møtene alvorlig.

5.9 Møteplasser i det offentlige rom

På grunn av utfordringer i forhold til majoritetens oppfatninger i relasjon til ambivalensen i kjønnsuttrykket til transkjønnede personer, er de fleste svært forsiktige med hvor de velger å møte hverandre og andre venner. Innenfor og utenfor miljøet. Resultatet er ofte slik at mange transkjønnede personer opplever baksnakking og ubehagelige tilnærmelser, men også det å bli utestengt fra sosiale møteplasser. Rita, en lesbisk dame, har en partner hun forteller har et sterkt maskulint uttrykk, men som fortsatt tydelig ser ut som en biologisk kvinne. Hun forteller meg hvordan de ofte møter på vanskeligheter når de går ut på forskjellige utesteder:

One time, we went to this restaurant. We ordered drinks and some food. Suddenly the owner comes up to us and tell us to leave. When we ask him why, because we hadn't done anything, we were just sitting there eating and talking. His answer is that we know why and that he doesn't want to serve people like us. When we then pointed out we are paying customers and should be able to finish our dinner, since we have already paid, he tells us that he can give us our money back. The money is not the problem he says: «I just want you to leave».

Her utvikler derfor LGBT-personer forholdsregler på hvilke steder de føler seg komfortable og ikke. Eller hvor ofte de oppsøker bestemte steder, eller med hvem. Disse faktorene kan ha en innvirkning på deres sikkerhet. Ulike steder har forskjellige klientell, atmosfære og regler for aksept, (i form av hva og hvem som oversees, og hvor grensene går). Dette er faktorer LGBT-personer må tillære seg kunnskap om, igjennom egne og andres erfaringer.

En kveld, etter et helseseminar holdt av TNCUG, dro jeg og fire transkjønnede menn ut for å ta et par øl. Utestedet var en trendy bar, med en planløsning og et interiør lagd for å se moderne og luksuriøs ut. Det var litt innendørs lokale og litt uteområde hvor man får følelse av å være på en takterrasse. Vi gikk og satt oss i en av sofaene, i et separert rom hvor musikken var litt lavere for å kunne diskutere opplevelsen av dagens møte. Det tok ikke lang tid før vi oppdaget at en av de transkjønnede mennene, Apple var borte. Han hadde gått rett bak oss inn til utestedet men gikk litt saktere enn oss. De andre ble litt bekymret og begynte å se etter han i lokalet og prøvde å ringe han på mobilen, men fant han ikke. De konkluderte med at han hadde vært litt beruset allerede og hadde kanskje valgt å reise videre hjem og av en eller annen grunn ikke sagt ifra. Til slutt kom han tuslende inn til området vi satt i, litt irritert og stresset. Dørvaktene hadde bestemt seg for å late som han ikke kom inn. Litt ubehagelig for Apple, men også ikke uvanlig, mange transkjønnede personer opplever dette ofte. Like ofte bestemmer de seg da for å ikke gå inn på det utestedet. Denne dagen, så ga ikke Apple opp. Kanskje fordi resten av vennene hans allerede var inne. Til slutt ga dørvaktene seg og slapp han inn, men ikke før de hadde fått inn noen ubehagelige kommentarer om at han ikke så ut som damen på legitimasjonen sin, at han så ut som en liten gutt og begynte å diskutere seg imellom hvordan denne damen kunne stå foran dem å se ut som en liten gutt. Samtalen utartet seg slik at det ble et spørsmål om hvor autentisk legitimasjonen var, om Apple virkelig var personen på bildet eller ikke.

Da Apple fortalte oss om hva som hadde skjedd, diskuterte de andre litt seg imellom om vi skulle fortsette å være der eller dra et annet sted, men konklusjonen var at de ville se det an litt til. Det tok ikke lang tid før de fire transkjønnede mennene hadde tiltrukket seg nok oppmerksomhet til å gjøre de fleste ukomfortable. Her i form av en type passiv utfrysning. De andre i rommet stirret en hel del. Al og Emmi gikk ut for å ta en røyk, noe som frigjorde ett par stoler. Det tok ikke lang tid før et av de andre bordene hadde flyttet seg dit. Latet som ingenting og fortsatte å snakke seg imellom. Deretter overhørte Bill et par som satt på bordet ved siden av oss og de diskuterte de transkjønnede mennenes utseende, om de var gutter eller jenter. Dette gjorde at vi avsluttet kvelden og gikk hjem før noen direkte konfrontasjoner kunne dukke opp. Denne typen reaksjoner var svært vanlig, vold oppstår som oftest om man ikke tar de hintene folk kommuniserer for å gjøre det litt ubehagelig å oppholde seg på stedet. Om hintet ikke tas, eller om man svarer tilbake kan situasjonen eskalere.

Dette skjedde blant annet med Bill da han var ute med basketballaget Magic stormers etter en kamp. Dette er et vanlig kvinnelig basketballag, men Bill og Ray er transkjønnede menn og de trakk LGBT publikum til kampene. Denne dagen ble de også med ut etterpå. Her tok en mann interesse i en av jentene i vennekretsen til Bill og Ray, men han mistenkte dem også for å være homoseksuelle. Han skiller derfor ut en av kvinnene først, hun avviser ham og han går deretter på Bill. Han får med seg resten av kameratene sine, de er medlemmer av et nasjonalt Ugandisk rugbylag. De begynner å spørre ham om hvorfor han kler seg og later som om han er en mann. Hvorfor han og andre «homoer» som han skal gå rundt å stjele kvinnene deres. Bill fortalte meg at på dette tidspunktet ville han prøve å komme seg bort, men det var for sent. Rugby spillerne banket han ganske grundig opp. Da politiet kom fortalte de at det var han og vennene hans som hadde prøvd å hjelpe han når de så hva som foregikk, som hadde startet slåsskampen. Bill forklarte,

When the police turned up, I was basically a bloody pulp, and it was only me and Ray who had been involved in the fight on my side, while it was 5 huge male rugby players. Ray came in a bit late, so he wasn't that hurt, but I was really badly beaten. Like you can see, I still have a lump on my head, it looks fucking ugly, but there is nothing I can do about it. Getting it removed is expensive, and when I tried to charge them, my lawyer abandoned my case in the middle of it. I don't want to go through that again, lawyers and all that, for them to quit on me so I have to start all over again. I have gotten over the attack itself, what bothers me is this lump,

being a reminder how easily people can turn on you. I also feel that they took my beauty, this thing on my forehead is so fucking ugly.

Selv om Bill var så banket opp at han ikke egentlig husker noe særlig videre, var det han og ikke rugbylaget som ble arrestert. Dette eksempelet illustrerer også hvorfor flere i LGBT-miljøet vegrer seg for å sosialisere med transkjønnede personer. Jeg fikk dette i eksplisitte uttalelser flere ganger. En gang pratet jeg med Dave, han er en bifil mann i 20 årene og han sa,

It is mostly when you are around a transgendered person you get into direct confrontations, because they are seen, and makes it impossible to hide. Normally I don't meet too much trouble, if you just act right, not being to cuddly or anything. When a transgendered person sits next to you, that's when you get into trouble.

Han hadde selv kommet i trøbbel uken i forveien, i sammenheng med et sosialt møte med en transkjønnet kvinne. De hadde gått nedover gaten og var på vei for å ta seg en øl, da flere menn samler seg rundt dem og begynner å komme med hånlige bemerkninger rettet mot den transkjønnede kvinnen. Han fortalte videre,

They told her the usual, like: you are not a real woman, why do you have make up on, why do you carry such a girly purse. You know, stuff like that. But then they became more violent, physical and because they concentrated on her, I ran. She was beaten up pretty badly, I feel horrible that I took off, but what could I have done? They were four men and I am just one person.

De øvrige eksemplene er grunner til at transkjønnede personer, og andre LGBT-personer velger ut bestemte steder de kommer tilbake til. Disse stedene hadde karakteristiske kjennetegn av enten å være på den litt shabby siden, eller litt finere utesteder.

De litt finere utestedene var ofte hoteller eller internasjonale møteplasser. På slike steder holdes ofte de mer offisielle møtene i LGBT-miljøet, som EU – konferanser eller organisasjonsmøter. For deres personlige lommebok blir prisen ved slike steder litt for stiv. Grunnen til at finere hoteller eller internasjonale møteplasser (ambassader) brukes for organisasjonsmøter er for å minimere risikoen for å bli avbrutt av politiet. Selv med denne forholdsregelen er det ikke alltid

arrangementene går som de skal. Ved et LGBT møte i Mbale, som ble holdt i et av de bedre hotellene i området, ble flere av deltagerne arrestert for promotering av homoseksualitet ved en anledning. Slike hendelser finner sted fra tid til annen, men sikkerheten pleier å være akseptabel, når hoteller først har gått med på å varte dem opp. Hva jeg mener med sikkerhet her, er rett og slett at møtet blir holdt hemmelig og ikke lekket som tips til politiet. Det er også mindre sannsynlig at slike steder ønsker publisiteten i internasjonale nyhetskanaler om de skulle kaste LGBT-personer. Da kan de risikere at andre viktige kunder kan trekke seg på humanitært grunnlag. Slik støtte ble holdt tilbake da «the anti-homosexuality act» ble innført i 2014. LGBT-organisasjonene er også betalende kunder og disse faktorene gjør at hoteller ofte har en økonomisk interesse av at arrangementene går rolig for seg.

5.10 Hvordan unngå konflikter?

På den andre siden, når LGBT-personer ønsker å delta i sosiale sammenkomster, er ikke det øvrige eksemplet tilgjengelige arenaer for LGBT-personer på grunnlag av personlig økonomi og andre strategier må derfor tas i bruk. Her er det veldig vanlig enten å oppholde seg på steder man har nære sosiale bånd, slik at andre personer utenfor LGBT-miljøet eller personalet kjenner deg og derfor passer på deg, eller ikke å dra tilbake til de samme stedene for ofte, slik at man blir lagt minst mulig merke til. Dette er også grunnen til at det ofte er et sterkt ønske for transkjønnede menn og passere som biologiske menn, man glir inn i mengden og slipper å få uønsket oppmerksomhet.

For å prøve å vise begge valgene med ett eksempel ønsker jeg å trekke oppmerksomheten mot Shane og Nina, to transkjønnede menn i 30 årene. Vi møttes for et intervju på et av Nina sine stamsteder. Et lite lokalt serveringssted, hvor han ofte sitter og spiser middag og tar seg noen øl. Her forteller han at fordi han er godt kjent i området, med både klientellet og arbeiderne i restauranten, vil han mest sannsynlig ikke bli utsatt for noen ubehageligheter uten at vennene støtter han. Nina fortalte,

I love sitting here, I feel safe. No matter what the government says. If they come out in the media one day and say: Kill the gays, I still feel safe here. I have friends here, and they will protect me. I also love the water, and sitting here by the lake, with the sense of being safe, that is what life

is about.

Shane derimot forteller at han ikke liker å dra tilbake til samme sted for ofte. Han foretrekker å forlate stedet mens folk sitter igjen og lurere, han liker ikke å gi dem muligheten til å finne ut hvem han er:

I look very much like a man, but I do create some kind of confusion wherever I go. People can never be absolutely sure if I am a man. So, if I go back to the same places over and over, they get the time to observe me properly and they start asking me if I am a man or a woman. Sometimes they come to the conclusion that I am a woman, and nothing I say will change their minds. It is also uncomfortable to meet people that new me before I changed my look. They always get so surprised and tell me how much I look like a man, though they remember me as a woman. That is why I do not keep in touch with people from my past, and why I don't go back to different places. I like to leave them wondering.

Både Shane og Nina er kraftig bygd, men deres forskjellige strategier kan ha noe med forskjellen på deres utseende. Shane er nemlig en transkjønnet mann som kan passere som en mann i sosiale situasjoner, i hvert fall delvis. Nina har ikke denne muligheten, eller ønsker ikke denne muligheten. Her er forskjellene blant annet at en binder brystene, ikke den andre, en bruker sitt kvinnelige navn, ikke den andre og en imiterer en rolig dyp manne stemme, ikke den andre. Samtidig som begge identifiserer seg som transkjønnet. Deres iscenesettelser og utøvelser er rett og slett ulike, har ulike motiver og ulikt resultat. Det er nok aldri slik at Nina blir oppfattet som en mann, selv om han har et delvis mannlige uttrykk, blir dette aspektet overskygget av feminine former (bryster og hofter). Shane går skrittet lengre for å skjule disse formene og opplever derfor å kunne bli oppfattet som en mann i dagliglivet. Her virker ambivalensen i deres kjønnsuttrykk forskjellig, ved at ambivalensen har ulik art hos disse transkjønnede mennene. Nina sitt kjønnsuttrykk gir ikke inntrykk at dette er en biologisk mann, men folk vil heller se at dette er en kvinne iført mannlige artefakter og bruken av noen mannlige fakter. Dette gjør Nina til et eksempel på hva som lettest forbindes med homoseksualitet, fordi ambivalensen er så tydelig. Shane på den andre siden har et kjønnsuttrykk hvor han kan passere som en mann, til en viss grad. Etter intervjuet med Shane, satt jeg igjen i restauranten en liten stund, med en gang

Shane var utenfor hørevidde, spør servitøren Winnie: «Camilla! Was that a man or a woman»?

Denne kommentaren kan tyde på at strategien til Shane har noe for seg. Det å la folk sitte igjen å lure og ikke komme tilbake neste dag slik at det blir vanskelig å gjøre seg opp en mening. Denne strategien passer for Shane fordi han har et utseende som gjør det mulig for han å passere som en biologisk mann, til en viss grad. Nina har ikke denne muligheten og strategiene han bruker for å områ seg i det offentlige rom gjenspeiler hans begrensninger om å passere som mann. Ved å ikke passere, blir Nina oppfattet som lesbisk, på grunn av hans maskuline fremtoning kombinert med feminine trekk som gjør at han blir oppfattet som biologisk kvinne. Forskjellige kroppslige utgangspunkt fører til at utfordringene og løsningsene knyttet til deres uttrykk utarter seg annerledes og kan derfor ha innvirkning på konsekvensene og handlingsmønsteret de bruker for å tilpasse seg i dagliglivet.

5.11 Bruk av transportmidler og mobilitetsutfordringer

En annen utfordring her er mobilitet ved bruken av transportmidler. De tre vanligste valgene i Kampala er: boda boda, Matatu og bil. Matatu, eller taxier, ser ut som små mini-vaner og er det billigste alternativet, om enn litt kronglete på grunn av mye trafikk og de er ofte veldig overfylte. Noen av mine informanter syntes det kunne være ubehagelige å bruke taxiene. Det å måtte sitte fast i trafikken, og være omringet av mange fremmede lenge nok til å risikere for mye oppmerksomhet. Spesielt i frykt for at noen skulle begynne å lure på om de var homoseksuelle på grunn av kjønnsuttrykket deres. Om taxiene ble for overfylte, eller at de mente noen så på dem på feil måte ville de gå ut av taxien. Begynner folk i taxien å prate om dem, blir ubehaget for stort og som oftest velger de å gå ut av taxien og bruke andre transportmidler, som boda boda. Boda bodaer er motorsykler som kjøres av en sjåfør. De kjører deg akkurat dit du skal, men er dyrere enn taxiene. Boda bodaer er lure å bruke om man skal spesifikke steder og ikke ønsker å bytte transportmiddel underveis eller vil unngå trafikken. Veiene i Kampala er karakterisert av svært mye trafikk og boda bodaer kan navigere mellom bilene. Dette fører ofte til færre direkte møter og ofte færre problemer på reisen, men ikke alltid. Et eksempel hvor også boda boda turer kan møte på problemer for transbefolkningen var en gang da jeg og Bill satt på en boda som kjørte igjennom Kampala sentrum. I sentrum er det egentlig ikke lov med flere personer på en boda, men alle pleier å sitte både to og tre uansett. Selvfølgelig er

det vi som blir stoppet av politiet. Nå er det egentlig ikke jeg og Rasta som er i problemer, det er sjåføren som lot flere enn en person sitte på, men det ble fort tydelig at det var heller Rasta som var interessant for disse politimennene:

«Hey! Are you a man or a woman»? Spurte han ene politimannen strengt. «Maybe I am both, why does it matter to you»? Svarer Rasta litt frekt tilbake.

Det tok ikke lang tid før de andre politimennene var like interessert i Rastas fremtoning, som den første og de spurte akkurat det samme spørsmålet. Da ble plutselig den første politimannen veldig ivrig på å fortelle at Rasta var begge deler. Denne diskusjonen fortsatte deretter raskt på Luganda, til slutt tok Rasta meg i armen og dro meg av gårde. De hadde ikke noen unnskyldning for å holde oss igjen, og selv om Rasta først hadde lyst til å hjelpe boda boda sjåføren med situasjonen (vi hadde jo tross alt vært passasjerer) så gjorde Rasta sitt nærvær ikke noe annet enn å føre til opphetet diskusjon og distraksjon.

Det siste mest brukte transportmiddelet er bil. Dette blir brukt av dem som har litt økonomisk slagkraft, og som ønsker minimal kontakt med mennesker på veien. Dette var i hvert fall forklaringene jeg fikk rundt dette valget. Bruk av bil i Kampala er for øvrig et kronglete alternativ, fordi trafikken er så stor at det lett kan ta to timer å kjøre et par km. Jeg ble konfrontert med forskjellige grunner til dette valget da jeg skulle være med til Gulu et på oppdrag for KUCHU times bestående av å dele ut magasinet «Bombastic». Jeg dro med tre andre fra miljøet. Jeg ble tilbudt å være med, fordi Nina tenkte det ville være en god erfaring for meg å se hvordan de jobbet når de prøvde å nå ut til den ugandiske befolkningen, utenom de vanlige helsemøtene og andre informasjonsmøter holdt av de forskjellige LGBT organisasjonene. Jeg takket ja, selv med vissheten om at å dele ut magasiner med informasjon om LGBT problematikk, kan klassifiseres som promotering av homoseksualitet og er ulovlig ved Ugandisk lov. Om man dømmes skyldig for promotering av homoseksualitet, risikerer man opp til 7 års fengselsstraff (Refworld 2015). Dette er en risiko personer i LGBT-miljøet møter hver dag bare ved å være seg selv, om de snakker om sin seksualitet, kan det per definisjon av loven, tolkes som promotering. Om de handler på sin seksualitet, da kan de dømmes av loven som omhandler «carnal knowledge against the order of nature».

Vi brukte Nina sin bil. Siden Nina er en av lederne i LGBT-miljøet og har vært en del i media, er han spesielt opptatt av å slippe folkemengder, i frykt for gjenkjennelse. Dette endte med at vi kjørte om natten for å slippe å sitte fast i trafikken. Denne frykten for folkemengder førte også til at Nina alltid var forsiktig

med hvor han beveget seg. Han likte blant annet ikke å dra til en annen kant av Kampala en der han bodde, for å slippe trafikken igjennom sentrum, i tillegg til ønsket om å reise om natten når han skulle reise rundt om i landet. Dette viser i hvilken grad mobiliteten deres kan bli påvirket.

5.12 Til slutt

Konsekvensen av det å bli oppfattet som de homofiles ansikt varierer ut i fra hvordan personer håndterer stigmaet sitt. Håndteringen vil påvirkes av hvordan transkjønnede personer opplever stigmaet, om de dekker over og unngår situasjoner som kan føre til stigmatisering eller om de konfronterer situasjoner hvor de blir stigmatisert åpenlyst. For eksempel Nina, her har vi en transkjønnet mann som velger å ikke konfronteres med spesielle situasjoner for å slippe risikoen av å være omgitt av folkemengder og trafikk. Dette gjør at han reiser om natten, når han må kjøre lange distanser omgitt av ukjente mennesker. Noen velger heller å behandle seg selv fremfor å oppsøke lege på grunn av tidligere dårlige erfaringer med helsevesenet. Samtidig som noen personer som Bill, velger å respondere ved konfrontasjoner rundt hans kjønn. Vissheten om å bli assosiert med homoseksualitet om omgivelsene ikke aksepterer utøvelse av deres ønskede kjønn, vil denne kjønnstransgresjonen kunne føre til ulike konsekvenser. Konsekvensene i møte med forskjellige sosiale relasjoner kunne da påvirkes av ulike faktorer. Eksempler trukket frem i teksten er blant annet Bill som støtter familien sin økonomisk og Margareth som håper på at om hun lykkes med utdannelsen sin så vil familien bli stolte og ta henne tilbake i varmen. Transkjønnede personer risikerer å bli nektet tilgang til flere dagligdagse situasjoner om de blir gjennomskuet. Hvordan de forskjellige transkjønnede personer forholder seg til denne risikoen kan være svært ulikt. Dette gjør at om transkjønnede personer ikke klarer å passere som sitt ønskede kjønn, må de ta forskjellige valg av hvordan de skal utføre kjønnsuttrykket, for å balansere det og ta i bruk ønskede kjønnsattributter, men ikke gå så langt at man blir assosiert med homoseksualitet. Så hvordan opplever transkjønnede personer det å være «de homofiles ansikt»? Det er utallige opplevelser og et mangfold av konsekvenser. Ugandas transkjønnede er klar over at de blir de homofiles ansikt og alle håndterer denne situasjonen ut fra sine egne premisser, egen livssituasjon og kroppslige utgangspunkt.

6 Forhandlinger og kategoriseringer innad i LGBT-miljøet

Innad i LGBT-miljøet, så karakteriseres dynamikken av konstant forhandling rundt forskjellige kategorier. Hvilke argumenter består disse forhandlingene av og hvordan kan en person påvirke utkomme av forhandlingene?

I dette kapittelet skal jeg derfor se nærmere på dynamikker innad i LGBT-miljøet. Forhandlinger rundt ledene diskurser om hvordan miljøet skulle styres, av hvem og hvordan LGBT-kategoriene skulle defineres. Jeg skal sammenligne forskjellige faktorer som påvirker en persons oppfattede autentisitet og retten til å klassifisere seg som en bestemt kategori. Altså om en person passerer eller ikke passerer i en bestemt kategori (Foucault 1999). Her skal jeg trekke ut elementer som kjønnsuttrykk og valg av seksualpartner. Jeg skal analysere ved å følge den samme analysemodellen som Anne Kathrine Krogstad (1986) følger, i sitt feltarbeid hos pønkerne i Skippergata. Her undersøker hun hvilke faktorer som er med på å skape gruppetilhørighet, faktorer hun deler opp i deklarativer og regulativer symboler. Hvor de deklarativer symbolene er ekspressive og de regulativer symbolene viser indre moral. Jeg kommer derfor til å dele opp kapittelet slik at jeg først undersøker hvilke deklarativer symboler LGBT-miljøet bruker for å klassifisere medlemmene. Deretter kommer jeg til å undersøke valg av seksualpartner som et regulativt symbol og som kan være avgjørende for klassifikasjon. Dette kan kanskje virke som en selvfølgelighet fordi det er snakk om LGBT-kategoriene som er kategorier basert på seksualitet og kjønnsidentitet. Her vil jeg vise at problemene oppstår når en person tilsynelatende faller utenfor hva som er akseptert for sin kategori. Jeg vil diskutere hvordan enkelte personer mistenkeliggjøres om de ikke oppfyller «kravene» til en kategori de hevder å ha

tilhørighet til. Dette kommer jeg til å gjøre ved å se på samspillet mellom de deklorative og de regulativ symbolene. Om dette samspillet kombineres med andre faktorer kan utkommet bli noe annet enn om bare de deklorative og regulativ symbolene hadde blitt tatt med i undersøkelsen. Derfor kommer jeg også til å undersøke hvordan autoritet og økonomiske faktorer kan påvirke en persons legitimitet og vise at konsekvensen av å bli mistenkeliggjort kan føre til at disse personene møter motstand blant annet i form av anklager om korrupsjon. (Om disse anklagene er berettiget eller ikke, er irrelevant for oppgaven). Til slutt vil jeg sammenligne disse faktorene og se nærmere på hva som kan gi en person legitimitet til å kalle seg transkjønnet, eller ikke. Kapittelet er bygd opp rundt vanlige «snakke temaer» i LGBT-miljøet, på en måte hvor jeg prøver å knytte disse «snakke temaene» opp til sosiale situasjoner jeg observerte under feltarbeidet. Men først vil jeg gi en kort oversikt over LGBT-miljøet.

6.1 LGBT miljøets oppbygning

LGBT-miljøet i Uganda har størst konsentrasjon i Kampala. Her finnes det ca. 11 organisasjoner (sexualminorities.com). Det finnes også flere organisasjoner rundt om i landet, men her er det vanskelig å finne noen eksakt informasjon om hva organisasjonene gjør, hvor de holder til og hvor mange de er. Selv holdt jeg for det meste til i Kampala under feltarbeidet, men jeg besøkte både miljøet i Mbala (øst-Uganda), Gulu (nord-Uganda) og Masaka (sentral/vest-Uganda). Disse små feltturene gjorde jeg fordi jeg ble bedt om å komme og hilse på, eller jeg fikk spørsmål av nøkkelinformanter om jeg var interessert i å snakke med og møte miljøet i forskjellige deler av Uganda. Jeg så ingen grunn til takke nei, så derfor ble jeg selvfølgelig med hvor enn jeg fikk muligheten.

I byen Kampala finnes det to hovedorganisasjoner: SMUG (Sexual Minorities Uganda) og FARUG (Freedom and Roam Uganda). SMUG er en egen LGBT organisasjon, men fungerer også som en paraplyorganisasjon, hvor flere av de små organisasjonene har et slags medlemskap med SMUG. SMUG inkluderer også alle personer og alle kategorier av LGBT klassifikasjonene. FARUG er hovedsakelig en organisasjon som konsentrerer seg om lesbiske og/eller WSW (women who have sex with women). Utenom disse to hoved organisasjonene har det sprunget frem flere nisje organisasjoner, hvor bestemte medlemmer har funnet områder ved LGBT-personers hverdager og deres problemer som ikke har blitt dekket av SMUG og FARUG. To av disse nisje organisasjonene som jeg har hatt størst kontakt med opp igjennom feltarbeidet er COPTec (Come Out Post-Test

Club) og TNCNUG (Trans Network Uganda for Non-Conforming Persons). Begge disse organisasjonene fokuserer på transkjønnede personer. COPTEC konsentrerer seg om «grass root problems» nært tilknyttet MSM (men who have sex with men), dette er altså homoseksuelle menn og transkjønnede kvinner. Lederne for denne organisasjonen er transkjønnede kvinner, men grunnen til at de inkluderer seg selv med MSM i stedet for lesbiske er fordi de ikke har gjennomgått noen kjønnskorrigerende behandling.

6.2 To «transkjønnede» organisasjoner

Jeg deltok på et helsemøte for medlemmene av COPTEC. Dette var et møte som skulle informere dem om hvordan å unngå HIV-infeksjon og om man opplever å bli smittet, gi informasjon om hvordan «leve positive liv som positiv». Dette inkluderte alt fra å huske å ta medisiner regelmessig sammen med et måltid for å slippe kvalmen som følger med medisinene, til generelle helsetips som trening, sunt kosthold, drikke alkohol med måte og ikke isolere seg selv sosialt på grunn av redsel for å bli stigmatisert på grunnlag av sykdommen. Her fortalte Josephine, en transkjønnet kvinne i 30 årene, og en av lederne for COPTEK at:

There is allot of ignorance in the community about how not contracting HIV, many people think it is only through heterosexual behavior that it is possible, but it is not. And most of the ones with HIV think that if the doctor tells them to drink allot of fluids, beer is equally suited as juice and water. Many of them don't have money for the meals needed to take with the medication beforehand, which means they will feel sick afterwards and they stop taking them. That is a reason that when we invite people to come for a meeting like this, we serve them a proper lunch. We would like to get enough funding so we could have a kind of regular serving of food like this, because I think that would encourage them to take their medication and the results would be that they would stay healthy and live longer!

Arbeidet til TNCNUG konsentrerer seg om å forbedre rammeverkene i helsesystemet, mer enn direkte å jobbe med personer fra LGBT-miljøet. Deres mål er å gjøre lovverket (spesielt helsesystemet), mer velkomment innstilt mot LGBT-personer. Dette er en organisasjon som fokuserer på transkjønnede personer, fordi medlemmene føler at denne kategorien har blitt stilt i skyggen av

fokuset på MSM og WSW. Selv om fokuset er på hele den transkjønnede kategorien, er de som arbeider i organisasjonen hovedsakelig transkjønnede menn. Her tar de også avstand fra COPTec sitt samarbeid med MSM i stedet for transkjønnede personer og selv fokuserer de ikke på WSW. En av grunnene til at TNCNUG ikke inkluderer WSW i sin agenda er at de ikke liker å assosiere seg med den lesbiske kategorien. Avstanden kommer spesielt av at transkjønnede menn ikke ønsker å bli sett på som kvinner, eller som lesbiske og vil derfor ikke forbindes med den lesbiske agendaen. I tillegg til at transkjønnede menn har opplevd å bli ekskludert fra arenaer (organisasjoner) hvor de lesbiske kvinnene har regjert, fordi de ikke er «ordentlige kvinner». Transkjønnede kvinner ser derimot ikke ut til å ha et større problem å bli assosiert med MSM.

Allerede i oppbygningen av miljøet kan vi se tegn til noen uoverensstemmelser rundt hvem som vil assosieres med hvem og hvorfor, som Josephine fortalte:

The transgender men are too bossy, they don't let us speak and we don't get a say in what happens. We are also transgender women before any sort of correctional surgery, which makes FARUG not wanting to include us in their agenda, because we are not real women, like they are. So why would we want to tie our agenda to transgender men, who have access to FARUG because they are biological women, even though they are not women!

Ved en annen anledning, fortalte Bill,

As transgender men we are not properly included in FARUGs agenda. They look at us as lesbians allot of the time. Until we want to have a say in something they do, then we are transgender men and don't get a say because we don't "understand". The transwomen want to cooperate with MSM or homosexual males, not us, so we needed to establish an organization who explicitly keep transmen in mind. Even though we are trying not to discriminate and include all transgender and gender non-conforming people.

Disse utalesene illustrerer en oppbygning som baserer seg på hvem som har sex med hvem og hvordan man identifiserer seg. Den første uttalelsen er et utdrag av et intervju med Josephine under et COPTec møte, det andre utdraget var en uttalelse av den transkjønnede mannen Bill en dag på kontoret til UNTGNC.

6.3 Skal LGBT-miljøet ha store eller små organisasjoner?

En uoverensstemmelse i miljøet kommer av at de store organisasjonene mener de små organisasjonene bør innlemmes inn i deres agenda, for at miljøet skal være mindre fragmentert. De mindre organisasjonene forteller om vanskeligheten med å bli hørt om de skulle samarbeide med de store organisasjonene og derfor ikke fått gjort hva de ønsker.

When I started my organization, SMUG thought my idea was interesting, but I ended up just getting a desk and nothing to do and no money to do anything either. I was just sitting there. Being in an independent organization gives me more flexibility to follow through with my ideas and apply for grants and use the money for my work instead of sharing with a bigger organization and other agendas.

-Ray (April 2016).

Kombinasjonen mellom utfordringene med å samarbeide i forhold til agendaer basert på hvem som bør samarbeide med hvem, hvem som hører «sammen», hvem er kvinner og har samme mål, hvem er menn, hvem har relasjoner med hverandre. I tillegg hvordan selve oppbygningen bør være, i form av store eller små organisasjoner fører til mye forhandlinger i miljøet.

For å se litt nærmere på lederskapet i miljøet er det 4 topp ledere, som regelmessig står i media, internasjonalt og nasjonalt nivå. Dette er Kasha, Frank, Sandra og Pepe, og kan nevnes eksplisitt her uten at dette blir et brudd på anonymisering, fordi det trengs bare et enkelt søk med google for selv å komme til denne konklusjonen. Deretter er det lederne for de enkelte organisasjonene, så er det vanlige medlemmer av organisasjonene og til slutt LGBT-personer som ikke er i kontakt med noen form for organisasjonsarbeid eller organiserte hendelser. Om vi nå ser på dette som et slags hierarki, er det forhandlingene og uoverensstemmelsene både vertikalt og horisontalt, som blir drøftet og sammenlignes i dette kapittelet.

6.4 Gruppetilhørighet

Anne Krogstad sin artikkel gir et godt eksempel på gruppetilhørighet. Hun viser hvordan en gruppe pønkere på 80 tallet, som okkuperte Skippergata 6b brukte symboler for å uttrykke holdninger. Hun skrev blant annet om hvordan pønkerne brukte deklorative symboler (ekspressive/ytre symboler), for å vise den regulativ dimensjonen (den indre moralen). Deretter skriver hun at akkurat hvilke

ekspressive midler som ble tatt i bruk ikke var det viktigste for denne gruppen. Stilen var fylt med rot og motsigelser og det viktigste var at de sjokkerte. Krogstad påpekte at en pønker kunne gå med både davidsstjerne og nazisymbol. Stilen til pønkerne i Skippergata forandret seg også fort. Det ble derfor vanskelig å finne ut hva klærne i seg selv betydde for stilen. Når majoritetssamfunnet tok opp elementer fra pønkerstilen var det endringen, det å gå bort fra et element til et annet som var det viktige. Ikke hvilke objekt de endret det fra eller til. Hva klærne betydde for enkeltpersonene fant Krogstad å være svært forskjellig. En blå hanekam kunne symbolisere personens strid mot samfunnet, eller det kunne rett og slett være en trendy hårfrisyrer. I Skippergata under okkupasjonen utviklet det seg et fremtredende regulativ symbol; vegetarianisme. I tillegg til at pønkerne skulle vise at de var utstøtt fra velferdssamfunnet ved å bruke ekspressive midler gjennom klærne var det viktig å være vegetarianer. Ved å være pønker i Skippergata var du vegetarianer, ellers ble du utstøtt. (Krogstad viser til eksempler hvor enkeltpersoner som ikke ville konformere til vegetarmaten ble behandlet som skittene og ikke snakket til av vegetarianerne). Argumentet til Krogstads er at ekspressive symboler, som pønkerens klær kan konnotere indre moral, her vegetarianisme (Krogstad 1986). Videre i teksten ønsker jeg å bruke dette skillet for å illustrere forhandlinger innad i LGBT-miljøet i Uganda. Forhandlinger rundt klassifisering av kategorier og forhandlinger rundt gruppeidentitet og tilhørighet.

6.5 Forhandlinger om å passere

Innad i LGBT-miljøet, så karakteriseres dynamikken av konstant forhandling rundt forskjellige kategorier. Denne forhandlingen om kategoriseringer fører til mange diskusjoner og beskyldninger imellom gruppemedlemmene. Beskyldningene omhandler ofte korrupsjon, det at organisasjonsledere bruker pengene på seg selv i stedet for arbeidet. Noen blir beskyldt for å omklassifisere seg til en kategori som ikke er autentisk for å oppnå økonomisk vinning. Dette med tanke på spesifikke fokusområder som får mer økonomisk støtte fra det internasjonale samfunnet. Her er det forskjellige faktorer som spiller inn, om en person blir oppfattet som legitim og ren, eller korrupt og uren. Disse faktorene omhandler forholdet mellom de deklarativer og regulativer symbolene. Til forskjell fra Krogstads pønkerer, hvor akkurat hvilke deklarativer symboler som ble brukt ikke var særlig viktig, at det heller var viktig å uttrykke motsigelser, var hvilke deklarativer symboler som blir tatt i bruk viktig for de transkjønnede personene i LGBT-miljøet. Hvilke deklarativer symboler som blir tatt i bruk av forskjellige

personer vil ofte være avgjørende for hvilken kategori LGBT-personene ble «puttet» i. Dette gjør det avgjørende å bruke de rette deklarativer symbolene, for å passere som sin ønskede kategori. Når det kommer til transkjønnede personer avhenger deres legitimitet som transkjønnet av deres posisjon i miljøet, romantiske relasjoner (her sett på som regulative symboler) og ytre deklarativer symboler som klær, annet materialistisk tilbehør og andre kjønnsattributter (oppførsel, og bruk av navn som gjenspeiler kjønnsidentitet). Om balansen mellom de deklarativer og regulativ faktorene er i overenstemmelse, da kan personer med enkelthet passere som sin ønskede kategori, om denne balansen mangler vil de ikke nødvendigvis kunne passere og bli omklassifisert til andre kategorier eller deres medlemskap i LGBT-miljøet vil mistenkeliggjøres. Dette minner også om Mary Douglas sin symbolteori om klassifisering i rene og urene klassifiseringer, hvor rammeverket rundt en kategori vil utgjøre grensene for hva som er rent og urent. Eller hva som kategoriseres som hva.

6.6 Hvordan passere, gjennom deklarativer symboler?

Emmi og Shawn, to transkjønnede menn fra Mbale jobbet som sykepleiere. De fikk begge sparken fordi de ikke ønsket å gå i den kvinnelige sykepleieruniformen. Dette eksempelet viser videre to veivalg: Shawn valgte å forbli uten denne jobben og prøvde heller å klare seg økonomisk som «profesjonell aktivist», mens Emmi valgte til slutt å føye seg, ta på den kvinnelige uniformen og dra tilbake på jobb. Disse to valgene får også to forskjellige reaksjoner i LGBT-miljøet. Emmi synes det var flaut å fortelle om valget sitt om å ta på seg en kvinnelig arbeidsuniform. Når han ikke var til stedet, så var det litt snakk om dette valget fra de andre transkjønnede mennene. Emmi ble sett på som svak og veik ved å føye seg etter kravene og ikke være hva som ble oppfattet som prinsippfast. På den andre siden kunne Shawn, i gruppe anledninger, forteller stolt om sitt eget valg. Hvordan han hadde nektet å ta på seg uniformen som etablerte han sosialt som kvinne. Valget her, om å velge en mindre trygg økonomisk vei, men å nekte kravet fra samfunnet om å kle seg i et kvinnelig uttrykk ble satt i respekt. Emmi sin kjønnsidentitet ble ikke satt på spill, selv om han mistet litt ansikt. Her var det flere elementer som spilte inn: På fritiden var han svært konsekvent i sitt mannlige kjønnsuttrykk, han binder seg, går med mannlige klær, har en mannlig frisyre, og går ved et mannlige navn. I tillegg inngår han bare i romantiske forhold med kvinner, noe som gjør han til en heterofil mann på mange måter.

Ikke alle er like heldige når det kommer til aksept for sin ønskede kjønnsidentitet. Her er det også mange forskjellige faktorer inne i bildet. Nina er en person som har stukket seg litt frem i media, hvor han ofte fremstiller seg selv som lesbisk, for å unngå forvirring. Et annet element er at han ikke binder seg. Et valg han begrunner med at det ikke er vært bryet i forhold til ubehaget av det å binde brystene. Klærne han går med viser vanligvis et mannlige uttrykk, men også her kan han være fleksibel. Han har selv vært i dialog med religiøse grupperinger i Uganda, og her har han møtt opp i skjørt og høye heler, for å skape minst mulig avstand mellom seg selv og de religiøse lederne. (Gjøre tanker om «oss» og «dem «minst mulig tydelig for samtalepartnerne sine). Det virket som om det var denne fleksibiliteten førte til en ambivalens miljøet ikke kunne forholde seg til, en ambivalens med tanke på Nina sin klassifisering som en transkjønnet person. Han fikk derfor en type dobbel ambivalens, fordi hans oppførsel og til tider hans kjønnsstransgresjon bryter med hva som er forbundet med transkjønnede i LGBT-miljøet i Kampala, i tillegg til det samfunnet rundt, (om han ikke hadde kledd seg feminint, men i mannlige klær som er forbundet med transkjønnede menn).

En dag vi var på et LGBT arrangement, med andre LGBT medlemmer står Nina og pratet med en annen med et maskulint uttrykk. Nina klassifiserer seg som transkjønn, og samtalepartneren klassifiserer seg som lesbisk.

«I didn't know we had a dress code»! bryter Nina ut med, i frustrasjon over at han ikke blir anerkjent som transkjønnet i miljøet, men blir ansett som lesbisk. Samtalepartneren nikker og sier seg enig.

Off all people, we should have tolerance for differentness and flexibility, but if we don't follow certain rules of conduct, then we pretend not to understand each other. I have been questioned about being transgendered before. I think if I didn't call myself Clare and if I bound my breasts, I could say I was transgendered, but I am not. At the same time, you are.
- Samtalepartner (April 2016).

Samtalepartneren og Nina har like kjønnsuttrykk i mine øyne, men her er den ene transkjønnet og den andre lesbisk. Her blir det hvordan personene identifiserer seg selv, som er deres egne avgjørelser av hvilken kategori man passer inn i. For miljøet handler det også om hvilken kategori man ekspressivt uttrykker seg som.

De to øvrige eksemplene, med Emmi og Nina divergerer på et avgjørende punkt for aksept innad i LGBT-miljøet, for sin kjønnsidentitet. Dette så ut til å gjelde hvordan personene opptrådte i «privatlivet» eller i situasjoner hvor man ikke var

tilknyttet jobb eller mer offisielle situasjoner. Emmi fikk kritikk og ble flau av å gå med en kvinnelig arbeidsuniform, men fordi han var konsekvent i sitt mannlige uttrykk utenfor arbeidssituasjonen, ble hans transkjønnede kjønnsidentitet akseptert og legitimert innad i miljøet. Emmi brukte å binde brystene, han brukte sitt valgte mannlige navn og kombinerte dette med et ganske jevnt over mannlige kjønnsuttrykk. Nina på den andre siden, var også fleksibel i offentlige situasjoner, ved å ta på seg skjørt i møte med prester, eller kalle seg lesbisk i media for å slippe forvirring. Her så det ut til at denne fleksibiliteten kombinert med også et fleksibelt kjønnsuttrykk i det private liv, blant annet ved å ikke binde brystene og det at han brukte sitt kvinnelige navn i dagliglivet, gjorde at det ble satt spørsmålsteget ved hans legitimitet som transkjønnet mann i LGBT-miljøet. Dette ga seg uttrykk i forskjellige konsekvenser i møte med miljøet. En av konsekvensene var at Nina fikk problemer med å passere som lesbisk, samtidig som han fikk problemer med å passere som trans. Han havnet i et slags «ingenmannsland»! Denne konsekvensen fikk han blant annet føle på da lederstillingen for FARUG (Freedom and Roam Uganda) skulle utlyses. Han ble satt opp som kandidat, men diskusjonene rundt dette lederskiftet dreide seg da om at FARUG var en lesbisk organisasjon og kunne ikke ha en transkjønnet mann til leder. Transkjønnede menn som ikke har gått igjennom noen form for korrigerende inngrep kunne få lov til å være medlemmer, «de var jo tross alt kvinner», men om en transkjønnet mann ble leder for organisasjonen fryktet de at FARUG skulle slutte å fokusere på lesbiske og bli sterkere rettet mot det transkjønnede miljøet. Transkjønnede kvinner uten korrigerende kjønnsoperasjoner eller inngrep hadde ikke adgang til FARUG på det grunnlaget av at de var menn.

Dette eksempelet illustrerer også hvordan LGBT-miljøet i Uganda vektlegger personenes biologiske kjønn over kjønnsidentitet i enkelte situasjoner, og hvordan homofile, lesbiske og transkjønnede blir sett på som å ha mulige forskjellige agendaer, og må derfor til dels separeres organisatorisk så vel som kategorisk. I tillegg til at det er noen elementer tilknyttet aksept som transkjønn, og de mest fremtredende virker å være det å binde seg og det å bruke et navn som gjenspeiler kjønnsidentiteten.

6.7 Hvordan passere, gjennom regulative symboler?

Sex er ikke nødvendigvis prototypisk for regulative symboler (Krogstad 1986), men til forskjell fra tanken om at man ofte aksepterer at sex tilhører privatlivet og

derfor ikke nødvendigvis har stor betydning for gruppetilhørighet, kan man kanskje si at i LGBT-miljøet er det akkurat hvem du har sex med som er kriteriet for denne gruppetilhørigheten. Med tanke på diskusjonen ovenfor, om de deklarativer symbolene som gjenspeiler de eksterne uttrykkene og som ofte kjennetegner tilhørighet til dette miljøet, skal vi her se nærmere på et av de regulativ symbolene til LGBT-miljøet, nemlig intime forhold. Seksuelle og/eller romantiske forhold var ofte gjenstand for diskusjoner av LGBT medlemmene. Her orienterte diskusjonene seg rundt hvem som kunne kalles ordentlige lesber, homofile eller transkjønnede personer ut fra hvilke seksualpartnere personene valgte. Her var det ikke bare nåværende forhold som spilte inn eller forholdets «natur». Faktorer som tidligere ekteskap, barn fra tidligere relasjoner eller intime relasjoner basert på sosial eller økonomisk sikkerhet kunne, spille inn på hvordan personen ble klassifisert.

Rita, en lesbisk kvinne i tidlig 30 årene, hadde en sønn fra et tidligere forhold. Hun fortalte at forholdet med faren til sønnen var et resultat av at hun sårt ønsket å prøve å ha et forhold til en mann, for å gjøre dagliglivet enklere. Det å kunne ta med seg kjæresten hjem til familien, kunne bo sammen med og bevege seg rundt i det offentlige rom med en mann, ville vært så mye enklere. Da kunne hun ha sluppet komplikasjonene som følger med å ha en kvinnelig kjæreste. Med en kvinnelig kjæreste må man alltid passe på hvordan forholdet ser ut for offentligheten. Man må alltid se ut som venninner, ikke kjærester. Hvis man skal bo sammen, må man huske å leie et hus med to soverom, slik at naboer, venner og familie tror de sover på forskjellige rom, og man vil alltid få spørsmål fra familie om man har tenkt på å få seg en mann snart. Dette er elementer som gjør at Rita og andre lesbiske kvinner velger å «eksperimentere» med forhold til menn i en periode av livet sitt, for å se om det er mulig å få det til, slik at livet kan bli enklere.

I needed to see if I could live that way, I sorely wanted to be able to have feelings for a man, it would make life so much easier. That one time I tried, I got pregnant. The relationship to the father is quite difficult, he suspects I am lesbian, so he wants custody, but I won't let him, I will not give up. My son is the one good thing I got out of that relationship, in addition for my family not to bug me to get married as much, now that they have gotten a grandchild.

– Rita (Februar 2016).

6.8 «Helt KUCHU»

Denne «eksperimentelle» perioden kan gi følger for hvordan disse kvinnene blir oppfattet i LGBT-miljøet i ettertid. Spesielt de lesbiske kvinnene som påstår å være hva de kaller «straight KUCHU» (oversatt: helt KUCHU), altså kvinner som aldri har hatt intime relasjoner til en mann, kommenterer på hvordan de er ordentlige lesber, til forskjell fra kvinnene i Rita sin situasjon.

I am a proper lesbian, I am straight KUCHU there are allot of lesbians in the community that is not as lesbian as I. You have to be strong to keep to your principles, to stay a straight KUCHU, if you are week you are going to want a man.

- Feminin lesbisk kvinne (Mai 2016).

Dette var en kommentar fra en feminin lesbisk kvinne, en dag i mai, under et arrangement hos SMUG, et arrangement som «feiret» den internasjonale transkjønnsdagen. Denne kommentaren, illustrerer holdningen jeg ble konfrontert med flere ganger. Om du fortalte at du var lesbisk, men hadde barn eller tidligere relasjoner til det mannlige kjønn, var du enten ikke en ordentlig lesbe, eller så var du feig. Feig, ved at du ikke klarte å være prinsippfast, og ønsket å prøve å passe inn i normalen ved å finne en mann og stifte en familie.

Lesbene som kaller seg selv «helt KUCHU» blir igjen mistenkeliggjort for å lyve. Sladder om at disse lesbiske kvinnene later som om de er så lesbiske for å få status i LGBT-miljøet. Mange mener at de har kjennskap til at flere av disse kvinnene har relasjoner til biologiske menn for økonomiske fordeler:

You know, they all lie. They aren't as lesbian as they say. Firstly: They date masculine lesbians or transgender men most of the time, so how can they be lesbian when they are attracted to masculine people? Secondly: Most of them initiates relationship to rich biological men for economical purposes, they want someone to pay their bills and people in the community haven't got enough money most of the time, so they can't find partners to sponsor them inside the community

- Nick (Februar 2016).

Dette var en uttalelse fra den transkjønnede mannen Nick. Vi satt og pratet om forhold i LGBT-miljøet og hva han så på som genuine forhold og hvilken som var basert på økonomiske goder og/eller virker som alibi. Hvor vanlig denne praksisen var har jeg ikke kjennskap til. Det kan tenkes at i noen tilfeller hvor dette er sant, er det også mulig at disse relasjonene ender i barn.

6.9 Dilemmaer når en person ikke passerer

I en samtale med Berit, en kvinne fra LGBT-miljøet som klassifiserte seg selv som lesbisk, fortalte om at i tider hvor den personlige økonomien var dårlig kunne slike relasjoner ha sine fordeler. I en Ugandisk kontekst, er det mannen som har det økonomiske ansvaret i forholdet og så lenge hun avsluttet forholdene før de ble for seriøse og forpliktene kunne hun nyte godt av alt fra gratis måltider til betalte strømregninger. Dette tillegg til at slike forhold kunne virke som alibi i familie og jobbsammenheng, hvor denne mannen ville møte opp å gjøre seg synlig.

Dette dilemmaet gjelder ikke bare de lesbiske kvinnene. Josephine, en transkjønnet kvinne har tre barn med konen sin. Hun blir derfor ofte mistenkt for å være med i LGBT-miljøet, ikke fordi hun er transkjønnet, men fordi hun har oppdaget en måte å få «lettvinte» penger, ved å være leder for en LGBT organisasjon. Her blir Josephine sin kjønnsidentitet satt i tvil på grunn av en flytende seksualitet, eller en seksualitet som ikke er konform med var som aksepteres i LGBT-miljøet.

She says she is a transgendered woman and that she likes men, but she has a wife and three children, she also cheats on her wife with other women from time to time. At least that's what I have heard. Josephine is in for the money, allot of people are.

- (Juli 2016).

Denne uttalelsen kommer fra en transkjønnet mann som holdt til i en av organisasjonene jeg oppholdt meg mye hos. Vi satt på kontoret sammen med flere andre transkjønnet menn og sladret litt over en bedre lunsj. Jeg hadde nettopp fortalt at jeg hadde fått være med på et møte med organisasjonen til Josephine og at det hadde vært interessant. Jeg mente ikke å starte noen dårlig stemning, det hele begynte som en løs samtale om hvor jeg hadde vært dagen før, siden jeg ikke hadde vist meg på kontoret til denne organisasjonen. Det skulle altså ikke mye til for at sladderer skulle bryte ut. Josephine ble mistenkt for ikke å være genuin fordi hun hadde en variert seksuell historie, og denne seksuelle fleksibiliteten gjorde at hennes intensjoner for å arbeide i LGBT-miljøet ble satt spørsmålsteget ved.

I samtaler om hvem som har sex med hvem kom det frem at det var svært få transkjønnede kvinner som har seksuelle relasjoner med andre transkjønnede kvinner. Dette var fordi en slik relasjon ble ansett som lesbisk og transkjønnede

kvinner er ikke lesbiske. Lesbiske transkjønnede kvinner ble omtalt med lattermilde stemmer, og en følelse av lite reell bekymring og mer som en hypotetisk situasjon.

Hva Josephine her brøyt med, var at hun har et forhold til en biologisk kvinne og dette ble sett på som en trussel til det homoseksuelle regime. Dette til tross for at jeg kom over kommentarer som at seksualitet og kjønnsidentitet var forskjellige ting og ikke nødvendigvis trengte å korrelere med et homoseksuelt rammeverk, virket det som om dette var noe som tilhørte hypotetiske samtaler, ikke til praktiske eksempler. Josephine ble derfor subjekt for snakkis bak ryggen. Her debatterte andre fra miljøet om at hun enten brukte kona for å få barn og for alibi. Kanskje kona var rik? Eller så var Josephine som tidligere nevnt ikke så transkjønnet som hun fremstilte seg som? De hadde jo tross alt aldri møtt familien hennes, de hadde bare fått høre Josephine snakke om barna sine og så vidt nevnt kona. De sterke reaksjonene rundt forholdet kan ha vært spesielt fordi kona var en kvinne som ikke var en del av LGBT-miljøet. Hadde hun vært en transkjønnet kvinne eller en biologisk kvinne som var en del av miljøet kunne hun kanskje ha kommet seg unna med lattermildhet og unngått mistenkeligjørelsen. I tillegg for beskyldningene om manglende autentisitet ble hun også beskyldt for hekseri. Dette var beskyldninger som traff enkelte i miljøet som hadde bedre økonomisk medvind enn andre, og hvor denne medvinden ble klassifisert som ufortjent. Her var det slik at Josephine ble sett på som lat, og var av den typen som fikk andre til å gjøre arbeidet for henne, samtidig som hun var påpasselig med å få sin del av det økonomiske.

Emmi, en ung transkjønnet mann fra Mbale fortalte en gang at han hadde tatt del i en seksuell relasjon med en annen transkjønnet mann, men at han ikke ønsket at dette skulle bli kjent i miljøet. Det var litt flaut sa han, og måtte forsikre meg om at det bare hendte en gang og at han var veldig full.

I don't tell that story to anyone, it's embarrassing, I am a transgendered man and I like women, not other men. To have sex with another transgendered man, is not how I define my sexuality. To have sex with a fellow man.

- Emmi (Juni 2017).

Feminine lesber som inngikk forhold til andre feminine lesber, ble på den andre siden sett på som ordentlige lesber. Dette kom frem i sosiale situasjoner hvor diskusjoner om LGBT-personers foreliggende ble til tema folk ønsket å snakke

om (som det så ofte ble): «*You know, she is a proper lesbian, she only date lipstick women. Like; real women*».

Denne uttalelsen kom fra en av de transkjønnede mennene som holdt mye til i huset til den transkjønnede mannen jeg bodde hos og illustrerer at ordentlige lesber er feminine kvinner som er tiltrukket av andre feminine kvinner. Det er også verdt å merke seg kommentaren om hvem som er ordentlige kvinner. Som nevnt i kapittel 3, så blir ikke nødvendigvis maskuline kvinner, transkjønnet eller ei, oppfattet som «ordentlige» kvinner. Dette synspunktet kommer også frem i sitatet ovenfor fra den transkjønnede mannen Nick. Hvor han nevner at lesbiske kvinner som velger maskuline partnere, ikke kan ses på som ordentlige lesber. Her blir det altså et spørsmål om klassifisering av personers seksualitet, i tillegg til kjønnsidentitet. Lesbiske kvinner som går for maskuline kvinner eller transkjønnede menn blir ansett som å kunne være heteroseksuelle, et synspunkt som også gjenspeiles i ugandiske heterofile menns frustrasjon over at maskuline lesbiske kvinner tar kvinnene deres (Kapittel 2). Samtidig som Emmi forbinder sin egen seksuelle erfaring med en annen transkjønnet mann som å ha samleie med en annen mann. Her finnes det altså likhetstrekk mellom det større ugandiske samfunnet og minoritetsgruppen som oppgjør LGBT-miljøet, når det kommer til sammenhengen mellom seksualitet og kjønn. Dette kan i Emmi sitt tilfelle forstås som en homoseksuell handling. Om en mann som har samleie med en annen mann, blir det definert som en homoseksuell handling, om man ser på dem som kvinner, blir det også sett på som en homoseksuell handling. Som en transkjønnet mann, som ønskes å bli sett på som en mann, blir det å klassifisere dem som kvinner et brudd på legitimeringen som mann. Om man ser på dem som menn, hadde Emmi samleie med en mann ikke en kvinne og om han da kan være med menn, kunne det like gjerne vært en biologisk mann. Frykten for at denne informasjonen skulle komme ut, gir et inntrykk av liten fleksibilitet rundt kategorier om seksualitet og kjønn.

Det at seksualiteten og kjønnsidentiteten til en person kan bli tema for diskusjon gjennom å se på deres seksualpartner, gjelder ikke bare for de personene som har hatt intime relasjoner til personer utenfor LGBT-miljøet. Selv om begge parter er en del av LGBT-miljøet, kan valg av partner avgjøre om hvilken kategori du blir tillagt.

Her er paret Mari og Shawn et godt eksempel. Shawn, er en transkjønnet mann og Mari er lesbisk. Dette har blitt et offentlig tema i LGBT-miljøet, samt skapt en del problemer for forholdet deres. Grunnen er at Mari er svært høylytt om hennes

identifikasjon som lesbisk: «I am a lesbian. I am just attracted to women, I can't help it, I just love boobs» forteller hun en dag vi pratet etter et LGBT seminar. Shawn, som også var til stedet forsvant ganske brått, og Mari måtte dra for å lete etter han da hun oppdaget at han var borte.

Her bryter en av de andre lytterne inn i samtalen, en person som er en god venn av paret. Han sier:

Mari always go around telling people how lesbian she is, but this isn't necessarily true, is it? She is engaged to a transgendered man. Anyway (...) The fact that she walks around expressing herself like that, leads to allot of arguments inn their relationship. Of course, Shawn feel she doesn't appreciate him being a man and that even his own girlfriend doesn't understand and respect him (...) – (Juni 2016).

Dette illustrerer et dilemma LGBT-miljøet møter i sin trang til å kategorisere medlemmene. Balansen mellom hva som er akseptabelt og ikke blir vanskelig for enkelte medlemmer. I eksempelet blir enten Mari sin seksualitet satt i fare eller så blir Shawn sin kjønnsidentitet satt på spill. Ved at Mari sier hun liker kvinner, men er i et forhold med en transkjønnet mann, så om Mari liker kvinner, kan ikke Shawn være mann og om Shawn er en mann, kan ikke Mari like kvinner.

6.10 En mulig konsekvens av å ikke passere

Korrupsjonsanklager oppstår i miljøet når en person lykkes økonomisk basert på aktiviteter innad i LGBT-miljøet. Spesielt om personene rundt føler at de ikke får være en del av suksessen eller at de ikke forstår hvorfor den bestemte personen har oppnådd den grad av økonomiske fordeler.

En stor del av LGBT-miljøet i Uganda, handler om aktivistbevegelsen. Her finnes det en slags oppbygning av miljøet, hvor 4 personer fungerer som frontpersoner og er de som hovedsakelig kommuniserer med det nasjonale og det internasjonale samfunnet. Deretter finnes det forskjellige interesseorganisasjoner med ulike fokusområder, som helse, sikkerhet, transkjønnede, lesbiske eller homofile menn. Organisasjonene ledes gjennom et ganske standard lederoppsett. Leder, nestleder, styre og deretter medlemmer med spesielle ansvar og til slutt vanlige medlemmer, som ikke nødvendigvis gjør arbeid for organisasjonene, men blir invitert på forskjellige temamøter og kan få stemmerett i forskjellige spørsmål som angår hvilken retning organisasjonen skal gå i forhold til engasjement. Til slutt så er det LGBT-personer som ikke er tilknyttet noen spesifikk organisasjon, men selv disse

kan ha kontakter innad i de forskjellige organisasjonene og få bli med på spesielle arrangementer. Intrigene i miljøet finner sted i alle de forskjellige leddene, likheter kan i midlertidig gjenkjennes i forskjellige situasjoner.

Wendy, en maskulin lesbe i 30 årene er en av personene i miljøet som ikke er knyttet opp til en organisasjon. Hun uttrykte fortvilelse over organisasjonene under en samtale vi hadde på en kafe i Munyonyo,

I have been without a job for over 4 years, and ever since I have been sending my resume to every LGBT organization I have knowledge about, but they only help their own. The only job I have been offered was as a cleaner in one of the organization buildings. I have been working as an accountant in a bank for ages, and they want me to clean? The organizations say they are helping the community, but they are only helping themselves and their own.

- Wendy (Februar 2016).

Hun fortsetter med å ramse opp forskjellige eksempler, hvor bestevenner eller par ansetter hverandre til ulike stillinger i organisasjonene. Dette virket ikke nødvendigvis til å være en enkeltstående mening. Det var flere av organisasjonslederne som fikk kommentarer om at de «spiste pengene» til miljøet, at de ikke delte økonomiske fordeler de ble tildelt, at de ikke delte muligheter som oppstod, ved å enten ta dem selv, eller dele dem ut til sine nærmeste. Mange av lederne vil heller fortelle om hvordan personer som Wendy derfor er late.

They say we are eating their money, but what they do not understand is that it isn't their money at all. They haven't done anything, we have and by we, I mean us who are working for our rights every single day. Hustling to collect money for work that are going to benefit everyone. We do not have time to get other jobs as well, so we need to take some of that money as allowances so we can survive. Those who are lazy refusing to take part of our work, and complain that they have difficulty of getting work in the society because of their sexuality are only wining. They do not want to do what it takes to get and to keep a job. Everyone in Uganda are experiencing hard times, not just them. They are making excuses.

– Nina (Februar 2016).

Her er det mulig å se hvordan klassifikasjoner av «oss» og «dem» kan oppstå i LGBT-miljøet. Dette eksempelet viser hvordan miljøet i en viss grad er oppdelt i

organisasjoner og de som er knyttet opp til disse, og de personene som ikke tar del i organisasjons og aktivist arbeidet. Innad i organisasjonene finnes det også diskusjoner og forhandlinger om hvem som er hva og hvordan hva skal være og hvem som ikke er hva på grunn av ulike faktorer.

«Å spise penger», var en språklig metafor som ble mye brukt i forskjellige situasjoner og var som oftest assosiert med mistanker/beskyldninger om korrupsjon. Det å arbeide i en LGBT organisasjon, virket som å være en utbredt strategi for sysselsetting. På denne måten kunne de unngå kollegier, arbeidsgivere og et arbeidsmiljø hvor de måtte være forsiktige med å ikke bli mistenkt for homoseksualitet. Kombinasjonen mellom populariteten i å arbeide i en organisasjon og det oppfattede behovet for forskjellige fokusområder i LGBT bevegelsen førte til et fremspring av flere nisje organisasjoner. Dette fører til at de personene som kommer seg inn i disse organisasjonene lettere blir i stand til å klare seg selv økonomisk, uten usikkerheten en vanlig arbeidsplass kan gi (kapittel 5). Den økonomiske friheten, gjør at LGBT-personen ikke er like avhengig av støtte fra familien og dette vil i mange tilfeller kunne gjøre personen friere til å «være seg selv». Det vil heller ikke få like store konsekvenser ikke å konformere til familiens ønsker, (som å gifte seg).

Konflikter innad i miljøet oppstår ofte der personer er involvert i organisasjonene og får goder av aktiviteten. Konfliktene rundt disse personene omhandler ofte hekseri, latskap og korrupsjon. Konsekvensen er også ofte slik at disse personenes legitimitet, i forhold til seksuell legning og kjønnsidentitet, blir satt i fare eller ikke aksepteres. Ray, en transkjønnet mann men lange dreads og en kropp som ser ut til å være vant med å bruke en del tid på treningsstudio, i form av bulkete muskler som lett assosieres med maskulinitet. Det var lite som tydet på at dette biologisk sett var en kvinne, om man ikke fokuserte for mye på de myke, feminine trekkene i ansiktet. Ray har et kjønnsuttrykk få kan si noe på for å sette kjønnsidentiteten i et mistenksomt lys. Ray fortalte om hvordan han kom til konklusjonen om at han var transkjønnet og dette er en type fortelling som ble fortalt av flere transkjønnede i miljøet,

I became a part of the LGBT community through the organization FARUG (freedom and roam Uganda), it was how I got in touch with other homosexual people. I had one friend from before, a gay man who told me how to get in touch with the organization, so I could get a greater network of LGBT people. Around this time, I still looked at myself as a lesbian. When I started reading more about LGBT and found out about the

existence of the transgender category and finally I felt proper belonging. In some ways I had felt a bit uncomfortable by categorizing myself as a lesbian. I had always felt more masculine than feminine and then, all of a sudden, I find out about this whole new category that fit me perfectly! It was a liberating feeling, I tell you, because I was no longer alone. I thought: Wow! There is a whole category dedicated to someone like me!
– Ray (Mars 2016).

Denne historien er det enkelte i miljøet som kritiserer. Selv om det er flere som har liknende forklaringer på hvordan de kommer til konklusjonen om å være trans, lesbisk eller homofil og selv om kjønnsuttrykket til Ray var gjennomført og plettfritt, ble han kalt en opportunist av enkelte. Dette var fordi etter at Ray hadde vært aktiv i FARUG, og kommet til konklusjonen at han var transkjønnet, startet han og et par andre en egen organisasjon, som tok for seg transkjønnede problemstillinger. Her var kritikken at han hadde begynt å klassifisere seg selv som transkjønnet, fordi han hadde sett en mulighet til egen økonomisk vinning, ikke fordi han var autentisk transkjønnet. Han ble av disse personene fortsatt sett på som lesbisk. Når de skulle gi flere forklaringer på dette, dro de ofte frem uttalelser fra ex-partnere av Ray. Disse hadde kommet med uttalelser om hvordan Ray foretrakk samleie, og han ble klassifisert heretter som lesbisk og ikke transkjønnet, fordi hans preferanse ble assosiert med den lesbiske delen av miljøet og var ifølge andre transkjønnede menn ikke mannlig nok: «He used to like his ex-girlfriend to perform oral sex on him, that is not very manly. As a transman I would never allow that to be done to me». Var kommentarer jeg ofte hørte i forbindelse med Ray og diskusjoner rundt hans kjønnsidentitet.

Hva som er viktig her, er ikke om denne sladderer er sann eller ikke, det er hvilke meninger som blir tilknyttet denne handlingen. Her blir altså Ray sin kjønnsidentitet satt spørsmålsteget ved, på grunnlag av hans seksuelle preferanser. I tillegg til slike beskyldninger ble Ray mistenkt for å bruke organisasjonens penger til eget bruk i stedet på fokusområdene pengene var tenkt å gå til. Om han kjøpte ny bil, eller kom gående i fine nye klær var kommentarene som fulgte han: «Ray eats money very well».

Ved å sammenligne tilfellet til Nina og Ray ovenfor kan det se ut til at korrupsjonsanklager oppstår når det oppfattes av andre i miljøet at noen lyktes, på tross av brudd med kategoriseringene de «hevder/er» å være en del av og på denne måten tjener penger på «falske» premisser. I tillegg til at de tar en større del av kaken enn hva de egentlig skulle ha hatt. Anklager som dette kommer ofte fra

LGBT-personer som Wendy, personer som føler at de ikke får tilgang til midlene andre LGBT-personer drar nytte av. Altså anklager om korrupsjon fra bunnen til toppen av hierarkiet, samt nedover fra topp til bunn i anklager om latskap. Anklager kommer også horisontalt i LGBT hierarkiet. Sitatet uttalt fra Nick, angående Ray sin seksualitet og legitimitet som transkjønnet mann er også leder for en organisasjon som fokuserer på transkjønnede utfordringer. Ray leder selv en organisasjon for WSW, men som transkjønnet mann legger han også vekt på transkjønnedes rettigheter. De jobber med litt forskjellige fokusområder, men det kan tenke seg at det er en viss konkurranse mellom midlene, i tillegg til / eller på grunn av dette, er Ray og Nick ikke særlig gode venner.

Under flere av samtalene mellom meg og Ray kom temaet opp rundt beskyldningene han visste fantes om seg selv, og hans egne meninger om andre. En dag vi sitter og prater, ser han litt frustrert ut og tar opp dette tema, Ray kommenterte,

Certain people in the community, just start organizations to have easy work, but they don't really do anything new, like Nick. He could have just done exactly what he says he is doing, if he stayed in my organization. He started from there you know. I built him. But now he is on his own, and says he does a lot of things, but I am not so sure. I want to see more evidence of his work. In addition to that, he is accusing me of not working! ME?!

6.11 Hva gjør «oss» transkjønnet og hva gjør «dem» ikke?

I boken *Natural Symbols* skriver Mary Douglas (1996) at selve tittelen på boken er en motsigelse. Fordi symboler er en konstruksjon og et produkt av menneskers opplevelse. Det er derfor ingen naturlig regel for hvilke symboler som blir tillagt hvilken mening. Symboler kan ikke bety det samme for alle, fordi mennesker lever i forskjellige virkeligheter og omgir seg med forskjellige symboler. Et symbol har bare mening i relasjon til andre symboler, og et symbol har ingen mening isolert fra andre symboler og samfunnet rundt. Videre skriver Douglas, at det som er naturlig er måten samfunnet deler symboler inn i et system av klassifisering. Dette klassifiseringssystemet er altså forskjellig i ulike samfunn, men akten å dele elementer inn i forskjellige grupper, i likheter og ulikheter, rent og urent, er universelt.

«Det å være trans er å endre navn, kle seg annerledes, binde seg, bruke sminke og endre oppførsel» fortalte Bill en gang.

Dette utsagnet kan forstås ut i fra Mary Douglas sin symbolteori. Det å være trans trenger ikke bygges på de samme symbolene verden over, men i LGBT-miljøet i Uganda kan det se ut til at kategorien henger på visse symboler og om man ikke leverer et bilde som lever opp til forventningene av denne kategorien, faller man utenfor denne klassifikasjonen og er derfor uren. Urenheten blir reagert på i LGBT-miljøet igjennom beskyldninger og anklager. Ut fra disse reaksjonene vil personen enten bli reklassifisert inn i en annen kategori, eller justere sitt eget bruk av symboler, eventuelt dekke over og skjule elementer som faller utenfor klassifikasjonene. Om dette ikke gjøres, setter personene seg i en posisjon hvor de risikerer å bli stigmatisert i form av fortsatte anklager, hånliggjøring og sladder. Utsagnet ovenfor ramser opp en del av de deklarativer symbolene som LGBT miljøet assosierer med transkjønnskategorien, i tillegg har jeg i dette kapittelet sett på andre faktorer som kan påvirke legitimiteten til kategoriseringen av en person. Det er altså ikke nødvendigvis bare kjønnsuttrykket aksepten står på. Det er flere faktorer i bildet. Igjennom empirien ovenfor har jeg prøvd å vise hvordan personenes oppfattede seksualitet, og/eller seksuelle preferanser, valg av sysselsetting og økonomisk akkumulasjon er elementer som blir tatt i betraktning når legitimitet og aksept for en kategori skal bestemmes.

Distinksjon mellom deklarativer og regulativer symboler (Krogstad 1986) fungerer her godt som analytisk verktøy. De deklarativer symbolene ved eksemplene ovenfor kan ses igjennom bruk av kjønnsattributter og performativiteten av disse. Seksualitet og seksuelle preferanser kan bli sett på som de regulativer symbolene. Her er det på ingen måte et balansert forhold mellom de deklarativer og regulativer elementene. Valg av sysselsetting og personlig økonomi og oppfattelsen rundt personens valg rundt disse elementene, kan avgjøre om de deklarativer og regulativer aspektene ved en person får gyldighet eller ikke.

Dette kan vi se ved Nina, som selv klassifiserer seg som trans, men fordi han bruker sitt kvinnelige navn, fordi han ikke binder seg, fordi han er fleksibel i det offentlige rom med hvordan han uttrykker seg, både verbalt og gjennom klærne så har han problemer med å passere som transkjønnet i LGBT-miljøet. Nina sin opptreden som transkjønnet bryter med flere av elementene som gjør at en person får legitimitet i denne kategorien. Emmi, en transkjønnet mann som arbeider som sykepleier klarer på den andre siden å passere som transkjønnet på tross av hans feminine arbeidsuniform og uniformens transgresjon med transkjønnskategorien.

Her fordi han oppfyller flere av de andre kriteriene, både de regulativ og deklarativ symbolene. Han binder brystene, han går konsekvent med mannlige klær på fritiden, han bruker et mannlige navn, han har bare feminine kvinnelige kjæresten og derfor får han aksept om valget han gjør i arbeidstiden. Det finnes altså en forståelse om at Emmi trenger en jobb, trenger penger for å være selvstendig og overleve, noen ganger må man gjøre flau ting for penger. Det ser ut til at forskjellen her, mellom Emmi og Nina og en mulig grunn til at den ene oppnår legitimitet, mens den andre ikke gjør det er samspillet av alle elementene som danner helheten av deres oppfattede person.

Seksuelle relasjoner er et viktig regulativt symbol innad i LGBT-miljøet, det er denne faktoren hele miljøet baserer seg på og bygger seg rundt. Menneskets flytende seksualitet (Lorentzen og Muhleisen 2006) kan her gi problemer, ved å sette systemet i fare. En person må føye seg til dette prinsippet for legitimt å være en del av LGBT-miljøet, og den ytterste konsekvens er at personens valg av partner bryter med denne faktoren og ikke oppnår medlemskap i miljøet. Josephine sto i fare for denne konsekvensen, fordi hun er en transkjønnet kvinne som har valgt en heterofil kvinne som sin kone og retter seg ikke bare etter menn som sine seksualpartnere. Flere lesbiske kvinner med barn fra tidligere forhold kan også sette spørsmål og legitimitet rundt sin seksualitet i fare. Her er historiene som lages rundt disse forholdene avgjørende for utkomme. De lesbiske kvinnene forteller om eksperimentering med deres seksualitet, de snakker om å prøve å passe inn i et heteroseksuelt regime og om press fra omverdenen og ønske om et enklere liv.

En mindre dramatisk konsekvens, kan heller være slik at personen ikke får passere som sin ønskede kategori innad LGBT-kategoriene, men at personen har karakteristikk som er konsistent med en annen kategori. I slike tilfeller kan personen bli reklassifisert, i stedet for å møte anklager. Her kan vi se tilbake på at Mari og hennes klassifisering som lesbisk bli diskutert fordi hun er i et forhold med en transkjønnet mann. På den andre siden blir den transkjønnede mannens mannlighet satt på prøve, han har jo tiltrukket seg en lesbisk dame, som er interessert i kvinner, ikke en person som er interessert i menn.

De regulativ og deklarativ symbolene samspiller og gir forskjellige resultat i ulike situasjoner, avhengig av hvor mange eller hvordan en person bryter med idealet. Denne balansegangen kan bli vippet til en av sidene av andre elementer ved personens liv og livssituasjon. Her tenker jeg på Ray, som gjennomfører alle de deklarativ symbolene til punkt og prikke, han bant brystene, han gikk med

mannlige klær, han brukte et mannlig navn, han passet på å trene slik at han fikk en mest mulig mannlig kropp, han hadde mannlig frisyre og han snakket med et lavere/dypere toneleie. I tillegg til disse deklarativer symbolene, var han konsekvent med det regulativ symbolet omhandlende seksualpartnere. Han valgte alltid feminine kvinner. Ut fra disse elementene skulle det ikke vært noen tvil om hans kjønnsidentitet, og dette stemmer nok i mange tilfeller. Samtidig som han fortsatt blir satt i et mistenksomt lys av en del personer. Her blir hans intensjon med organisasjonsarbeidet i sammenheng med symbolene avgjørende for konklusjonen. Faktorer som her spiller inn er hans verbale historie om selvopdagelse i forhold til kjønnsidentiteten, et materielt konsum som reflekterer god økonomi, i tillegg til historier fra eks-kjærester om hans intime oppførsel i forholdets private sfære. Disse anklagene om korrupsjon, eller hva man kan kalle oppfattelsen av korrupsjon, setter alle de andre elementene ved hans person i skyggen.

6.12 Til slutt

I dette kapittelet har jeg derfor sett nærmere på dynamikken innad i LGBT-miljøet i Uganda, med tanke på forhandlinger rundt autentisitet, legitimitet til de forskjellige LGBT-kategoriene og hva som skjer om man ikke oppnår dette. Jeg har trukket frem samspillet mellom deklarativer symboler som klær og andre kjønnsattributter som samspiller med hva jeg har valgt ut, som det regulative symbolet for miljøet, her; valg av seksualpartner. Om personens valg av kategori, de deklarativer og regulative symbolene ikke oppfyller LGBT-miljøets «krav» vil ikke personen passere som denne kategorien. Da kan hendingsforløpet ta forskjellige retninger; personen kan omklassifiseres, fra lesbisk til bifil/heterofil, som i Maia sitt tilfelle eller fra transkjønnet til lesbisk som i Emmi og Nina sitt tilfelle. Om personen ikke omklassifiseres, kan personen stå i fare for å bli anklaget for korrupsjon som i Ray sitt tilfelle eller anklaget for uærlige hensikter som Josephine. Ved å se nærmere på hva som gjør en person transkjønnet og ikke, prøver jeg å samle trådene å se på samspillet mellom de forskjellige faktorene; de deklarativer, regulative, økonomiske faktorer og sosial status (som lederskap og/eller medlemskap i en organisasjon, eller mangel på dette). Dette for å kunne få et mer helhetlig perspektiv og for å få frem sammenhengen mellom faktorene nevnt ovenfor og deres innflytelse.

7 Kategorisering, makt og motmakt: En konklusjon

Foucault skriver i sin undertrykkeshypotese, som referert til i introduksjonen til denne oppgaven, at ved å belyse makten så eksisterer den. Og, eksisterer den så muliggjør den motstand og forhindrer løsrivelse i den forstand at en også blir bundet til makten og må forholde seg til den. Her oppstår det en paradoksal situasjon. Heteroseksualitet trenger homoseksualitet som avvikskategori for å fremstå som naturlig og normal. Kan en også hevde at tilblivelsen av nye kategorier som forhandler om og truer grensene til den heteronormative klassifikasjonen mann og kvinne, heteroseksuell og homoseksuell, er en form for kulturell motstand?

Som oppgaven viser, er skillet mellom normal og avvik / heteroseksualitet og homoseksualitet tydelig på mange felter i samfunnet. Politikken, lovverket, kirken og media har i økende grad forsøkt å tvinge LGBT-personer inn i de allerede etablerte kategoriene. Spesielt ved å danne forbud mot homoseksualitet. Homoseksualitet er ulovlig i Uganda gjennom straffeloven og som ble etablert under det engelske kolonistyre. Dette forbudet åpner selv opp for en endring som undergraver forbudets intensjoner, nemlig å bringe andre former for kjønnsidentitet og seksuell orientering til taushet.

Men her bringes ikke LGBT-personer til taushet. Jo mer kirken, regjeringen og media prøver å kontrollere kjønnsidentitet og seksualitet gjennom det heteronormative klassifikasjonssystemet så lager LGBT-miljøet flere kategorier. En form for motmakt gjennom en kategoriinflasjon. Her i form av kategoriene transkjønnet, heterofil-trans eller trans-lesbe. Denne inflasjonen og økende

kompleksiteten i kategoriene, som vist i forhandlingene om grensene mellom dem i LGBT-miljøet gjør det enda vanskeligere å opprettholde det heteronormative klassifikasjonssystemet.

HIV epidemien var et av utgangspunktene for LGBT-kategoriens inntog i det offentlige ordskiftet. Politiske ledere som vanligvis ville fornektet LGBT-personers eksistens måtte begynne å innlemme utsatte grupper i utdanning og behandlingsprogrammer for å stoppe spredningen av viruset. Språkbruken rundt homoseksualitet samt HIV og AIDS har store likheter. Begge områder blir blant annet pratet om som å ha rot i sosialt og moralsk forfall og delvis som et resultat av Europeisk eller «Vestlig» innflytelse. Bevisstgjøringen om homoseksualitet i Uganda gir restriksjoner, men restriksjonene fører også her til kulturell motstand i form av tilblivelse og forhandlinger flere former for kjønnsidentitet og seksuell orientering som overskrider grensene i det dominante kategorisystemet, som igjen har ført til en mobilisering, organisering, og formulering av en politisk agenda på basis av de nye kategoriene. COPTec (Come-Out Post-Test Club) og UNTGNC (Uganda Network for Transgender & Non-Conforming Persons) er bevis for denne utviklingen.

Gjennom denne oppgaven har jeg vist hvordan kjønn og seksualitet ikke er en autonom instans, men en del av en større sosial organisering. Jeg har også vist hvordan den sosiale og kulturelle organiseringen av kjønn og seksualitet får store implikasjoner for enkeltindivider for enkeltindivider som ikke faller innenfor de dominante kategoriene. Sammenligningen av de transkjønnedes erfaringer fra dagliglivet og nære relasjoner som stigmatiserer dem viser noen av implikasjonene. Gjennom kjønnets iscenesettelse, feilsiteringer og derfor et ambivalent kjønnsuttrykk møter transkjønnede personer utfordringer i sine daglige liv. For å bli akseptert som menneske ved å bli kjønn, som Judith Butler hevder, kan en si at de transkjønnede personene tar i bruk performative elementer i en prosess for å passere som kjønn.

8 Litteraturliste

Amadiume, Ifi. *Male daughters, female husbands: Gender and sex in an African society.* Zed Books Ltd., 2015.

Awondo, Patrick, Peter Geschiere, and Graeme Reid. "Homophobic Africa? Toward a more nuanced view." *African Studies Review* 55.3. 2012: 145-168.

Barrett, Barbara Ann, and Christian Groes-Green, eds. *Studying intimate matters: engaging methodological challenges in studies on gender, sexuality and reproductive health in sub-Saharan Africa.* Christian Groes-Green, 2011.

BBC.com/news. www.bbc.com/news/world-africa-29994678. Hentet: 10. 11. 2015.

Beauvoir, Simone de. "The Second Sex. 1949." *Trans. HM Parshley.* Harmondsworth: Penguin (1972).

Bolsø, Agnes. *Folk flest er skeive: queer teori og politikk.* Forlaget Manifest AS, Oslo, 2010.

Bornstein, Kate. *Gender outlaw; On men, Women and the Rest of Us.* Vintage Books. A Division of Random House, Inc. New York. 1995.

Bruner, Jerome. "The narrative construction of reality." *Critical inquiry* 18.1. 1991: 1-21.

Briggs, Charles L. *Learning how to ask: A sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research.* Vol. 1. Cambridge University Press, 1986.

Butler, Judith. *Bodies that Matter. On the discursive limits of "sex"*. Routledge, London and New York. 1993.

Butler, Judith. *Gender Trouble, Feminism and the Subversion of Identity.* Routledge. London and New York. 1990.

Caplan, Pat. *The cultural construction of sexuality.* Routledge, 2013.

CIA (Central Intelligence Agency). The World Factbook, Uganda: map of Africa. 2009. https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/reference_maps/africa.html Hentet: 26.01.09

City Populations. City Population Uganda. 2009. <http://www.citypopulation.de/Uganda.html>. Hentet i Holan 2009: 26.01.09

Clifford, James, and George E. Marcus, eds. *Writing culture: The poetics and politics of ethnography*. Univ of California Press, 1986.

Currier, Ashley. "Transgender Invisibility in Namibian and South African LGBT Organizing." *Feminist Formations* 27.1. 2015: 91-117.

Cole, Catherine M., Takyiwaa Manuh, and Stephan Miescher, eds. *Africa after gender?* Indiana University Press, 2007.

Douglas, Mary. *Purity and danger: An analysis of concepts of pollution and taboo*. Routledge, 2003.

Douglas, Mary. *Natural symbols: Explorations in cosmology*. Routledge, 2004.

Emerson M. Robert, Fretz I. Rachel and Shaw L. Linda. *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Second Edition. The University of Chicago Press. 2011.

FN-sambandet. *Globalis.no: Uganda*. 2009.

<http://www.globalis.no/Land/Uganda>. Hentet: 28.10.2017.

Frøystad, K. "Forestillingen om det "ordentlige" feltarbeid og dets umulighet i Norge," i *Nære steder, nye rom: utfordringer i antropologiske studier i Norge*. 2003.

Foster, George M. "Disease etiologies in non-western medical systems." *American Anthropologist* 78.4. 1976: 773-782.

Foucault, Michel. *The history of sexuality*. Volume 1: an introduction, Hurley (trans.), New York: Vintage. 1980.

Foucault, Michel. *Discipline & punish: The birth of the prison*. Vintage, 2012.

Goffman, Erving. *STIGMA*, Notes on the management of Spoiled Identity. Penguin Books, England. 1963.

Goffman, Erving. *Vårt rollespill til daglig*. Pax Forlag A/S. Oslo. 1992.

Hoad, Neville Wallace. *African intimacies: Race, homosexuality, and globalization*. U of Minnesota Press, 2007.

Holan, S. Mari. *Forbidden Identity: the link between lack of LGBT – rights and marginalisation*. Norwegian University of Science and Technology (NTNU). 2009.

- Hodgson, Dorothy L., and Sheryl A. McCurdy.** "Wicked" Women and the Reconfiguration of Gender in Africa." 2001.
- Jenkins, Richard.** *Social Identity*. Third edition. Routledge, London and New York. 2008.
- Jobson, Geoffrey A., et al.** "Transgender in Africa: invisible, inaccessible, or ignored?." *SAHARA: Journal of Social Aspects of HIV/AIDS Research Alliance* 9.3. 2012: 160-163.
- Krogstad, Anne.** "Hermes møter pønkerne" i Brox og M. Gullestad (red): På norsk grunn Ad Notam, Oslo. 1989.
- Mullings, Beverley.** "Insider or outsider, both or neither: some dilemmas of interviewing in a cross-cultural setting." *Geoforum*30.4. 1999: 337-350.
- Parker Richard and Aggleton Peter.** *Culture, Society and Sexuality, A Reader*. UCL PRESS, Tylor & Francis Group. 1999.
- Refworld.** <http://www.refworld.org/pdfid/530c4bc64.pdf> . Hentet: 13.11. 2015.
- Shaw, Alison, and Shirley Ardener, eds.** *Changing sex and bending gender*. Vol. 1. Berghahn books, 2005.
- Samuel Okiror.** *The Guardian*, Monday 21st August. 2017.
<https://www.theguardian.com/global-development/2017/aug/21/no-gay-promotion-can-be-allowed-uganda-cancels-pride-events-lgbt>. Hentet: 26.10.2017.
- Samelius, L. and Wåberg, E.** A study of policy and administration. *Sexual orientation and gender identity issues in development*. Swedish international Development Cooperation Agency, SIDA. 2005.
- Spradley P. James.** *Participant Observation*. WADSWORTH, Cengage Learning. Belmont. 1980.
- Stoller, Paul.** *The taste of ethnographic things: The senses in anthropology*. University of Pennsylvania Press, 1989.
- Tatchell, Peter.** "Uganda is the new Zimbabwe". Kronikk i *Guardien*, onsdag 13. September 2006.
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2006/sep/13/ugandagaysaretheproblemno> Nedlastet 28.10.17

Murray, Stephen O., and Will Roscoe. "Boy-wives and female-husbands: Studies in African homosexualities." 1998.

Orne, Jason. "Queers in the line of fire: Goffman's stigma revisited." *The Sociological Quarterly* 54.2. 2013: 229-253.

Oliver, John. *Last Week Tonight*, with John Oliver. Sesong 1 episode 9. <https://no.hbonordic.com/series/last-week-tonight-with-john-oliver/season-1/episode-9/1f10ced-0062a586886> 2014.

Lorentzen, Jørgen, and Wencke Mühleisen, eds. *Kjønnsforskning: en grunnbok*. Universitetsforlaget, 2006.

UK Gay News. Red Pepper "outs" 13 Ugandan lesbians in continuing witch hunt. No author. London, September 11, 2006.

Wikan, Unni. "Kap 9: Fattigdom som opplevelse og livskontekst. Innsikt fra deltagende observasjon." i *Wormnæs, Odd (red) Vitenskap-enhet og mangfold*. Oslo: Ad notam Gyldendal ss. 1996: 181-201.

Zouhali-Worrall Malika and Wright Fairfax Katherine. *Call Me KUCHU*. Produsent: Malika Zouhali – Worrall. USA. 2012.